



www.competencemap.bg



Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051P0001-2.1.06. "Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони"
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

Инвестира във вашето бъдеще



Европейски социален фонд



www.bia-bg.com

Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Р. България

Основни тенденции, проблеми и прогнози за развитие в България

Гр.София, май 2012

Заглавие на анализа:	Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Р. България, 2011 г.
Срок за изпълнение:	31 Май 2012 г.
Дата на представяне:	31 Май 2012
Наименование на дейността:	5 – Основни анализи и проучвания
Задача	5.1.4.1.
Код:	ISBN: 978-954-9636-13-0
Версия:	<input type="checkbox"/> Чернова <input type="checkbox"/> Междинна версия <input checked="" type="checkbox"/> Финална версия
Тип:	Анализ
Ниво на разпространение:	<input checked="" type="checkbox"/> Публично <input type="checkbox"/> Ограничено
Изготвил(и):	Камен Колев, Силвия Тодорова
Отговорник:	Камен Колев
Ръководител на дейността:	Силвия Тодорова
Партньор (ако има такъв):	<input type="checkbox"/> КНСБ <input type="checkbox"/> КТ „Подкрепа”
Редактор:	Анета Алашка
Кратко резюме (до 200 думи):	Целта на този анализ е да открие основните тенденции в макроикономическото развитие на икономиката на страната, включително на факторите, оказващи най-голямо влияние върху трендовете. Използваната методология включва утвърдени национални и международни статистически и информационни източници – НСИ, Евростат, Световна банка, Международен валутен фонд, ОИСР и др. В анализа са използвани подходящи за целите на изследването индикатори и критерии, методи и техники за събиране на данни, методи и инструменти за обработка на данни, методи и подходи за анализ на резултатите от проучването.
Ключови думи (до 10 бр.):	Икономика, макроанализ, дефицитни професии, водещи фактори, движещи сили

Съдържание

Раздел 1. Въведение	4
1.1. Цел на документа и връзка с другите проучвания	4
1.2. Структура на документа	4
1.3. Методология за работа	4
Раздел 2. Анализ на състоянието на икономика на България	6
2.1. Състояние и тенденции на макрониво	6
2.1.1. Основни показатели	6
2.1.2. Стокообмен	8
2.2. Структурни дисбаланси	11
2.3. Инвестиции – структура и динамика	14
2.4. Преструктуриране на икономическите сектори	17
2.4.1. Работни места	17
2.4.2. Заетост и безработица	17
2.4.3. Производителност	22
2.4.4. Задължения на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката	24
2.4.4.1. Задължения	24
2.4.4.2. Структура на задълженията	26
2.4.4.3. Междуфирмени задължения	29
2.4.4.4. „Нетни“ задължения	29
2.4.4.5. Данъчни и осигурителни задължения	29
2.4.4.6. Срочност на задълженията	30
2.4.4.7. Изводи	31
2.4.4.8. Конкурентни предимства	32
Раздел 3. Двигатели на промяната и сценарии на развитие	34
3.1. Фактори и движещи сили на промяната	34
3.2. Прогноза за нововъзникващи професии и необходими умения	41
3.2.1. Дефицитни позиции - България	42
3.2.2. Дефицитни професии – бенчмарк	45
3.2.3. Европейска синя карта	46
Раздел 4. Перспективни сектори на българската икономика	53
Раздел 5. Заключение и препоръки, включително за промяна на нормативната уредба	56
Раздел 6. Литературни източници	61
Раздел 7. Приложения	64

Раздел 1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ЦЕЛ НА ДОКУМЕНТА И ВРЪЗКА С ДРУГИТЕ ПРОУЧВАНИЯ

Настоящият анализ е разработен в рамките на проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”. Проектът се осъществява в периода 2009-2013 г. от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес, в съответствие с договор № BG051PO001-2.1.06/23.10.2009 г. по мярка BG 051PO001-2.1.06 “Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори” по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” 2007-2013 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие. Партньори по проекта са Конфедерация на независимите синдикати в България и Конфедерация на труда “Подкрепа”.

Обща цел на проекта е повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

1.2. СТРУКТУРА НА ДОКУМЕНТА

В **първия раздел** са представени целите на разработката и връзката ѝ с другите документи по разработване на ИСОК – Информационна система за оценка на компетенциите. Разгледани са методологията и методите за работа, техните характеристики и обосновка за избора им.

Във **втория раздел** е направен преглед на състоянието на българската икономика. Проследени са влиянията на международните цени и тенденции на световните пазари по отношение на ценообразуването във вноса и износа. Изследвана е тенденцията и структурата на инвестициите, включително влияние върху реструктурирането на икономическите сектори от гледна точка на трудовите ресурси, пазара на труда и заетостта. Традиционно е проследено състоянието и тенденциите в задълженията по сектори.

В **третия раздел** са изследвания на фактори, които могат да окажат влияние върху бъдещото икономическо развитие. Сред анализиранияте фактори и дивжещи сили на промяната са технологиите, човешките ресурси, демографските промени, промените в околната среда и климата. Потърсени и прогнозираны са дефицитни професии и възможни нововъзникващи професии.

В **четвъртия раздел са представени** сравнителни данни за промишленото производство на национално, европейско и международно ниво.

1.3. МЕТОДОЛОГИЯ ЗА РАБОТА

Изследването на подбрани макроикономически показатели може да се разглежда в различни аспекти, в зависимост от избраната теоретична база и целите на изучаване. Двете основни насоки на обобщаващия анализ е да се направи икономико-статистически анализ на тенденциите в развитието на основни макропоказатели, а по втората насока – иконометрично моделиране за прогнозиране на показателите. За прогнозирането са използвани ARIMA¹

¹ ARIMA – авторегресионен, интегриран модел на плъзгащите се средни.

моделите, които се използват за прогнозиране на динамични редове. Те не предлагат икономическа интерпретация на оценените регресионни коефициенти, но осигуряват по-голяма степен на точност на възпроизвеждане на прогнозния динамичен ред в ситуация на циклични колебания и резки промени в условията на съществуване и функциониране на изследваните обекти, при което се получава отражение върху състоянието и поведението им във времето. Проверката за адекватност на модела се основава на коефициентите на автокорелация, изчислени за остатъчния компонент в модела.

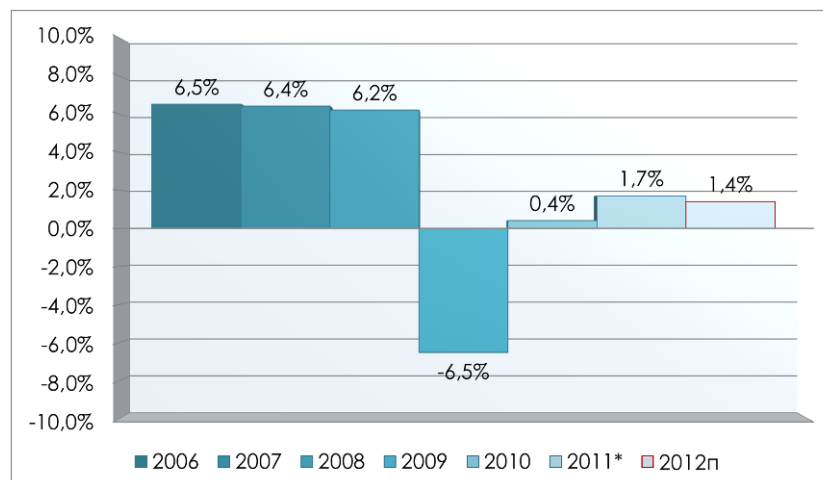
Раздел 2. АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ИКОНОМИКА НА БЪЛГАРИЯ

2.1. СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА МАКРОНИВО

2.1.1. ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЛИ

По предварителни данни **БВП** през 2011 г. е нараснало с 1.6%. Основен двигател на растежа бе износьт, който нарасна с 10%. Инвестиционната активност в страната се сви спрямо година по-рано, а крайното потребление нарасна с 1.4%.

ФИГУРА 1 ПРИРАСТ НА БВП, %



Източник: БНБ, Министерство на финансите. За 2011 г. данните са предварителни, а за 2012 г. – прогнозни.

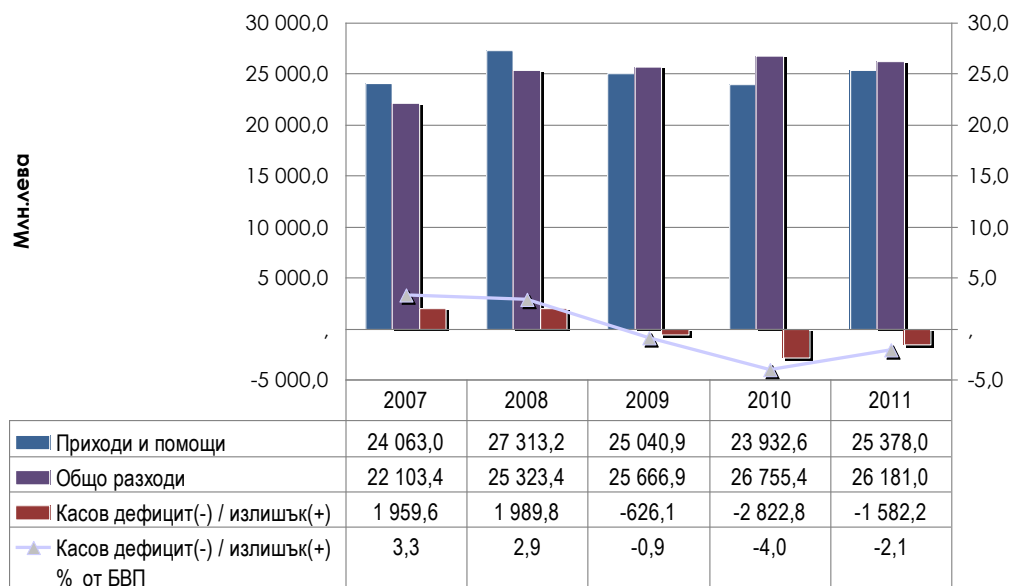
В резултат на неблагоприятната конюнктура и забавеното възстановяване на икономиките от ЕС и по-специално еврозоната, Министерството на финансите намали наполовина прогнозата за растеж през 2012 г. от 2.9% на 1.4%.

За 2011 г. **текущата и капиталовата сметка** е положителна в размер на 1,23 млрд.евро или 3.1% от БВП, при дефицит от 0,2 млрд.евро (0.5% от БВП) за 2010 г. Текущата сметка е положителна, като основен фактор за увеличението на салдото е по-ниският търговски дефицит. Въпреки това търговското салдо е отрицателно в размер на 1,8 млрд.евро (4.7% от БВП), но се подобрява с 0,9 млрд.евро спрямо 2010 г.

Износьт (FOB) е 20 млрд.евро и нараства с 29% спрямо 2010 г., а **вносьт** е 22 млрд.евро и нараства с 20%.

В края на годината **дефицитът по КФП** възлезе на 1 582.2 млн. лв. (2.1% от БВП) на касова основа при дефицит от 2 783.4 млн. лв. (3.9% от БВП) година по-рано.

ФИГУРА 2 ПОКАЗАТЕЛИ НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА, 2007-2011 г.



Източник: Министерство на финансите.

Фискалният резерв в края на 2011 г. възлезе на 5 млрд. лв., което надвишава заложения минимален размер от 4.5 млрд. лв. **В края на месец януари 2012 г. той отново преминава санитарния минимум и е в размер на 4.0278 млрд.лева.**

Текущите трансфери са с положителна стойност в размер на 1,7 млрд.евро (4.3% от БВП) при 1,5 млрд.евро (4.3% от БВП) през 2010 г. Постъпленията от ЕС са 702 млн.евро и са по-ниски с 16 млн.евро в сравнение с 2010 г.

Финансовата сметка е отрицателна в размер на 1,4 млрд.евро, което е 9 пъти повече от отрицателното салдо за 2010 г. **Преките чуждестранни инвестиции** продължават с низходящия тренд и са 1,1 млрд.евро (2.7% от БВП) при 1,8 млрд.евро (4.9% от БВП) през 2010 г. От тях преобладаващата част са инвестиции в дялов капитал – 1,1 млрд.евро; постъпления от инвестиции в недвижими имоти – 0,25 млрд.евро и отрицателен друг капитал 0,11 млрд.евро. Най-големите нетни отрицателните потоци за периода са към Германия (-101.6 млн. евро), Унгария (-196.2 млн. евро) и Великобритания (-217.9 млн. евро), които се дължат основно на плащания по вътрешнофирмени кредити в съответствие с погасителните планове на предприятията.

Брутният външен дълг към края на декември 2011 г. възлиза на 35,4 млрд.евро, като намалява с 1,6 млрд. евро (4.3%) в сравнение с края на 2010 г. (37 млрд. евро). Като процент от БВП брутният външен дълг е 91%, като намалява с 11.8 процентни пункта спрямо края на 2010 г. (102.8% от БВП).

Държавният и държавногарантираният дълг в края на декември бе в размер на 16.8% от БВП, което бе повишение от 0.1 пр.п. в сравнение с края на 2010 г. В структурата на дълга, вътрешният дълг бе 6.3% от БВП, външният - 9%, а държавногарантираният дълг - 1.6% от БВП.

Дългът на предприятията е 12,3 млрд. евро (31.5% от БВП), като намалява със 115.3 млн.евро спрямо края на 2010 г. (12,4 млрд. евро, 34.4% от БВП). **Среднопретегленият лихвен процент по нови кредити** в евро през 2011 г. е 4.2% (3.5% за 2010 г.) и по нови кредити в щатски долари е 3.8% (при 5.6% за 2010 г.).

Годишният растеж на **кредита за частния сектор** достигна 3.3% в края на декември, като **лошите и преструктурирани кредити** продължиха да забавят годишното си нарастване, което достигна 26.7%.

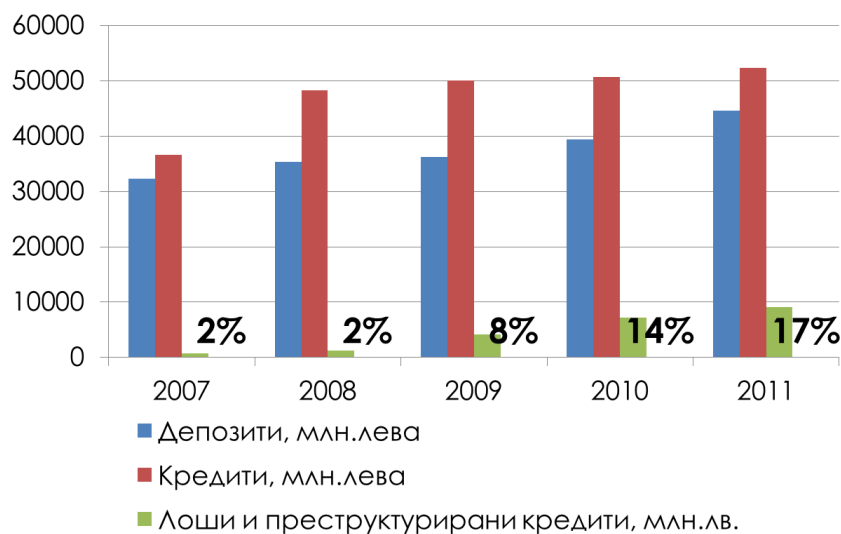
Краткосрочните бизнес индикатори отчетоха низходяща тенденция през последните месеци на 2011 г. и първите месеци на 2012 г., след като забавянето на световната икономическа активност и сътресенията в еврозоната продължиха да оказват негативно влияние върху индустриалния оборот и в частност върху продажбите на външния пазар. Ръстът в промишленото производство се забави, а годишният спад в продажбите на дребно и строителната продукция останаха почти без промяна спрямо предходния месец.

Равнището на безработица се увеличи до 10.4% към края на декември. При отчитане на 235 хил. обезкуражени лица, реалната безработица е 18%.

Средното изменение на потребителските цени през 2011 г. възлезе на 3.4%, а ХИПЦ в края на годината се забави до 2% на годишна база.

През 2011 г. са загубени още 154 469 работни места², от които 153 909 в частния сектор. С най-голям спад са строителството – 35 903 работни места; търговия – 23 656; хотелиерство и ресторантьорство – 21 076; преработваща промишленост – 19 475. Продължава тенденцията от 2009 г. и 2010 г., когато са загубени съответно 62 219 работни места (50 658 в частния сектор) и 162 026 работни места (124 591 в частния сектор).

ФИГУРА 3 ДЕПОЗИТИ И КРЕДИТИ В МЛН.ЛЕВА, 2007-2011 Г.



Източник: БНБ, собствени изчисления.

2.1.2. СТОКООБМЕН

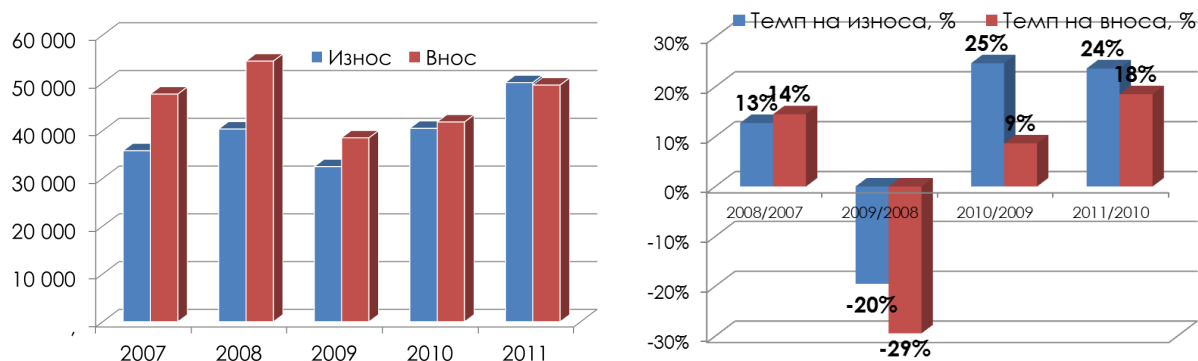
Най-характерни тенденции в стокообмена на България през 2011 г. са:

- По-голям прираст на износа (с 1,1 млрд. лева или с 13,5 %) в сравнение с вноса
- Делът на износа в стокообмена от 44,7 % през 2010 год. нарасна до 46,4 % през 2011 г. или с 1,7 пункта.

² Източник НСИ – Среден списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение

- Над 100 млн. прираст на износа има в 14 основни стокови групи. На тях се пада 88 % от изнесените през 2011 г. стоки и 87 % от прираста спрямо 2010 г.
- Около 45 % от прираста е от по-големите количества изнесени стоки, а 55 % - от промени на средните цени.
- Над 100 млн. прираст на вноса има в 12 основни стокови групи. На тях се пада 89 % от стойността на вноса през 2011 г. и 92 % от прираста спрямо 2010 г.
- Около 71 % от прираста на вноса е от по-големите количества и 29 % от промените на средните цени

ФИГУРА 4 ОБЕМИ (МЛН.ЕВРО) И ТЕМП НА ИЗНОСА И ВНОСА, 2007-2011 Г.



Източник: НСИ, БНБ.

Положителна е тенденцията за изпреварващ ръст на износа пред вноса през последните години.

Първите резултати за 2012 г. (за м. януари) сочат намаление на стокообмена. Изнесени са 317 млн.лв. или с 10,2 % по-малко стоки в сравнение с януари 2011 г. Намалението на вноса е с 8 млн. лв. или 0,2 %. Пасивното салдо нараства от 200 млн. лв. през м. януари 2011 г. на 509 млн. лв. или с 309 млн.лв. (2,5 пъти) през януари 2012 г.

Това показва, че отново БВП намалява от растежа на пасивното салдо. За 2011 г. основната част от прираста идва от по-големия растеж на износа и намалението на отрицателното салдо.

ТАБЛИЦА 1 Основни стокови групи с над 100 млн. лв. прираст на износа през 2011 г. спрямо 2010 г.

Стокови групи	Износ 2010 г. млн.лв.	Износ 2011 г. млн.лв.	Прираст		Дял в прираста, %	
			Млн.лв.	%	Количества	Средни цени
Цветни метали	4067	5650	1583	38,9	65	35
Продукти на машиностроенето	4292	5614	1322	30,8	67	33
Минерални горива	4002	5200	1198	29,9	13	87
Селскостопански продукти	2393	3329	936	39,1	21	79
Черни метали	1795	2492	697	38,8	33	67
Химични продукти	823	1117	294	35,7	12	88

Стокови групи	Износ 2010 г. млн.лв.	Износ 2011 г. млн.лв.	Прираст		Дял в прираста, %	
			Млн.лв.	%	Количества	Средни цени
Фармацевтични продукти и козметика	1334	1566	232	17,4	29	71
Облекла	2487	2801	314	12,6	38	62
Превозни средства (без кораби)	696	997	301	43,2	44	56
Хранителни продукти	2003	2241	238	11,9	1	99
Пластмаси и каучук	806	1078	272	33,7	81	11
Строителни материали, стъкло, порцелан, фаянс	781	961	180	23,0	80	20
Руди	257	403	146	56,8	Намаление на количествата с 18 %	Цени изцяло
Мебели и играчки	633	774	141	22,3	34	66
Текстил и изделия от него	488	594	106	21,7	Намаление на количествата с 0,3 %	Цени изцяло

Източник: НСИ, собствени изчисления

ТАБЛИЦА 2 Основни стокови групи с над 100 млн. лв. прираст на вноса през 2011 г. спрямо 2010 г.

Стокови групи	Внос 2010 г. млн.лв.	Внос 2011 г. млн.лв.	Прираст		Дял в прираста, %	
			Млн.лв.	%	Количества	Средни цени
Минерални горива	8383	10520	2137	25,5	Намаление на количества с 23%	34,8
Продукти на машиностроенето	6693	7836	1143	17,1	Изцяло от количествата	Намаление на средната цена с 0,4 %
Химични продукти	2382	2783	401	16,8	82	18
Хранителни продукти	2412	2903	491	20,4	28	72
Руди	1953	2877	924	47,3	66	34
Черни метали	1942	2609	667	34,3	96	4
Превозни средства(без кораби)	1754	2289	535	30,5	99	1
Пластмаси и каучук	1962	2259	297	15,1	51	49

Стокови групи	Внос 2010 г. млн.лв.	Внос 2011 г. млн.лв.	Прираст		Дял в прираста, %	
			Млн.лв.	%	Количества	Средни цени
Текстил и изделия от него	1668	1965	297	17,8	Намаление на количества с 0,7 %	Цени изцяло
Цветни метали	1385	1753	368	26,6	34	66
Селскостопански продукти	813	960	147	18,1	Намаление на количества с 1,4 %	Цени изцяло
Строителни материали, стъкло, порцелан, фаянс	659	786	127	19,3	14	86

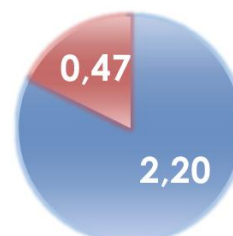
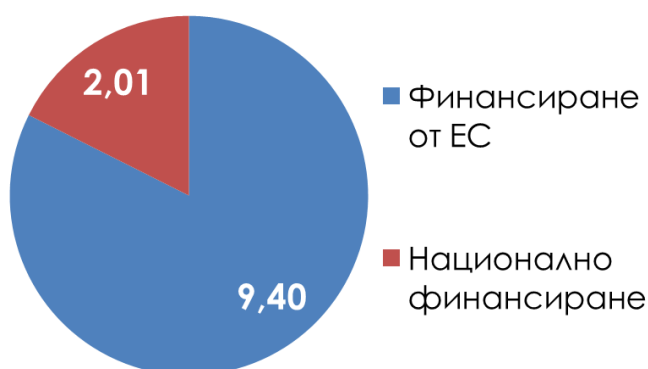
Източник: НСИ, собствени изчисления

2.2. СТРУКТУРНИ ДИСБАЛАНСИ

ФИГУРА 5 Европейски фондове в България, млрд.евро, 2007-2013 г.

Фондове по оперативните програми

Ефективно разплатени средства



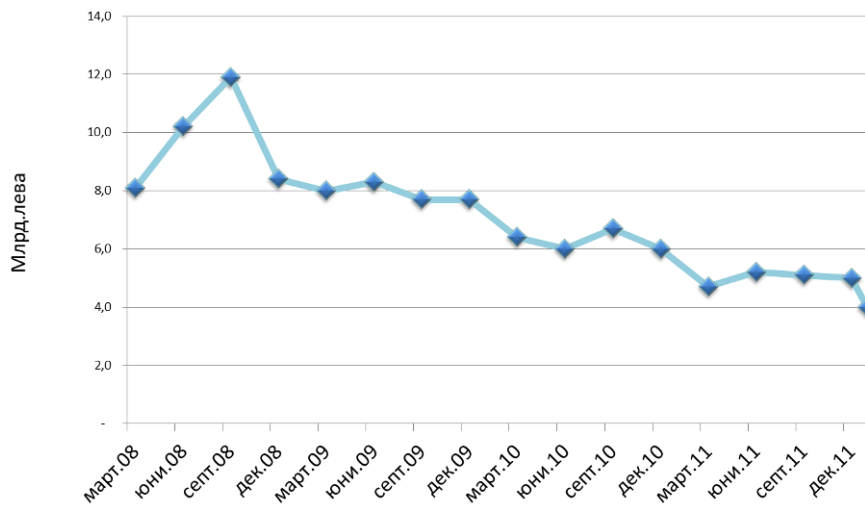
Източник: eufunds.bg

Към 29.02.2012 г. са разплатени 23.43% от средствата по оперативните програми.

Положителните тенденции в ръста на БВП, финансовата и банковата стабилност, консолидираните параметри на макрорамката контрастират със сериозното изоставане на икономиката по отношение на ниското равнище и недостатъчни темпове на нарастване на производителността; по-високата материалоемкост и енергопоглъщаемост на продуктите, включително сериозното превишаване на текущите производствени и капиталови разходи в единица продукция; бавните и незадоволителни темпове на технологично обновяване и недостатъчна конкурентоспособност на българските предприятия и икономика.

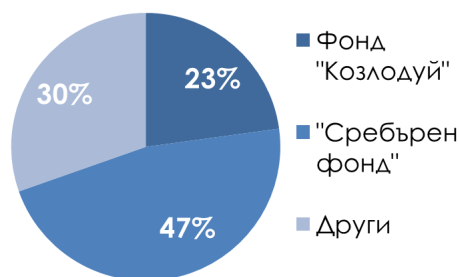
Върху тези дисбаланси оказва въздействие комплекс от социални, икономически и политически фактори.

ФИГУРА 6 ФИСКАЛЕН РЕЗЕРВ, МЛРД.ЛЕВА, 2008-2011 г.



Източник: Министерство на финансите.

ФИГУРА 7 СТРУКТУРА НА ФИСКАЛНИЯ РЕЗЕРВ КЪМ 29.02.2012 г.



Източник: Министерство на финансите, БНБ, собствени изчисления.

„Сребърният фонд” представлява почти 50% от структурата на фискалния резерв. При опериране със средствата от фонда (например инвестиране в ДКЦ) се увеличава рискът от понижаване на кредитния рейтинг на България, както и увеличаване на лихвените нива по банкови кредити за бизнеса и населението.

Динамика на заплатите и икономическото развитие

В периода на прехода на българската икономика към пазарен тип се открояват два основни полупериода: от началото на 90-те години до 1996 г. и от 1997 г.

Първият полупериод – от началото на 90-те години на XX век до 1997 г. се характеризира с рестриктивна правителствена политика по отношение на заплатите. Основните цели и пътищата за постигането им са:

Цел	Реализация
Използване на заплатите като ограничител за затихване на инфлацията	Прилагане на политика по доходите, базирана на данъците в държавните предприятия.
Регулиране на заплатите в публичния сектор чрез инструмента на минималната работна	Свързване на всички заплати в публичния сектор, финансирани от държавния бюджет, с минималната

заплата	работна заплата въз основата на поредица от коефициенти
Намаляване на инфлационния натиск	Рестриктивна политика на доходите и индексирание на минималната работна заплата.
Ограничаване на социалните обезщетения и други, несвързани със заплатите плащания	Обвързване на преобладаващата част от социалните помощи с минималната работна заплата.

При прилагането на политиката на доходите, базирана върху данъците, се осигурява контрол върху инфлацията, но едновременно с това е необходимо следенето и прилагането на комплексни програми и съгласувани икономически политики за овладяване на инфлацията. Сам по себе си инструментът на политиката на доходите, базирана върху данъците не може да осигури пълно спиране на инфлационните процеси, без да е налице координирана секторна политика за справяне с недостига и „тесните места”, координирана селскостопанска политика, която да се занимава с храните и цената на живота, координирана външнотърговска политика, която да се справя с търсенето и предлагането, както и координирана монетарна политика, която да има отношение към цената на кредитния ресурс. Политиката по доходите е само един елемент от цялостна антиинфлационна програма.

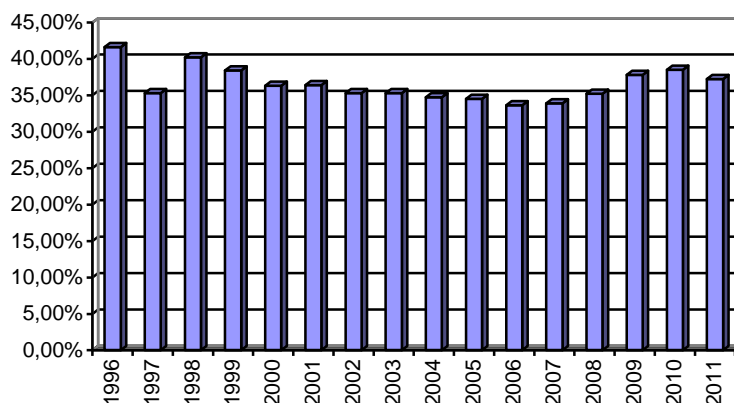
Индексирането на минималната работна заплата се осъществява неколккратно в рамките на годината в условията на висока инфлация и на подинфлационни нива. Социалните плащания, вкл. обезщетенията за безработица, детските надбавки, социалните пенсии, училищните и университетските субсидии се обвързват с минималната работна заплата.

Ефектите от тази политика доведоха до драматичен спад в реалните заплати – минимална и средна работна заплата, повишена степен на обедняване на работещите, фрагментация на работната сила, спад в реалното потребление, прекъсване на връзката между заплащането и производителността, както и увеличаване на неформалния сектор в икономиката³.

В следващия полупериод, след 1997 г., политиката по отношение на заплащането е с цел постепенно постигане на по-добра обвързаност на работната заплата с производителността, както и между заплатите и икономическото развитие.

Умереното въздействие на икономическия растеж върху динамиката на заплатите се дължи частично на относително ниския дял на възнагражденията (компенсацията на наетите лица) в БВП. За периода 2000-2011 г. техният дял варира между 33.6% и 38.5%.

ФИГУРА 8 Компенсация на наетите лица като дял от БВП, %

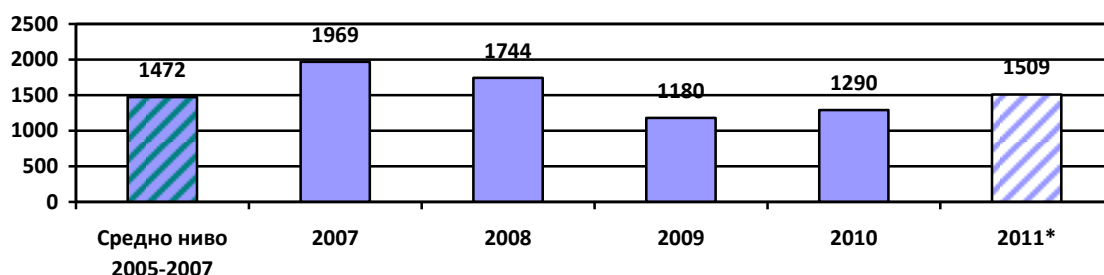


³ Виж Tzanov and Vaughan-Whitehead, 1998.

2.3. ИНВЕСТИЦИИ – СТРУКТУРА И ДИНАМИКА

Глобалният приток на преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) за периода 2007-2009 г. намалява значително, което е признак за свиването на инвестиционната и икономическата активност на транснационалните компании. През 2010 и 2011 г. се наблюдава слабо нарастване на ПЧИ. Според данните на Конференцията на ООН за търговия и развитие глобалният обем на ПЧИ (по предварителни данни) постепенно нараства през 2010 и 2011 г., нараствайки от 1 290 млрд. долара до 1509 млрд. долара по предварителни данни за 2011 г. (или със 17% спрямо 2010 г.), надхвърляйки предкризисното средно ниво от 1472 млрд. щ.д.

ФИГУРА 9 Глобален обем на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) средно за периода 2005-2007 г., и по години за периода 2007-2011 г. в млрд. щ.д.



*

Предварителни данни за 2011 г. Източник: Конференцията на ООН за търговия и развитие

След почти три години последователен спад, обемът на ПЧИ в развитите страни нарасна рязко през 2011 г., достигайки по предварителни данни 753 млрд. щ.д. като е показателно, че обемът на ПЧИ в Европа нараства с 23%, докато в САЩ намаляват с 8%. Тази тенденция е в контраст с предходната 2010 г., която показва стабилно възстановяване на инвестициите в САЩ и намаляването им в Европа.

Ръстът на ПЧИ в Европа през 2011 г. е предизвикан от презгранични сливания и придобивания, които са резултат от програмите за корпоративно реструктуриране, стабилизиране и рационализиране на операциите на големите компании и целят подобряване използването на капитала и намаляването на разходите. Нарастването на презграничните сливания и придобивания в развитите страни частично се дължи на продажбите на неоперативни (неосновни) активи, както и на целеви опортюнистични сделки.

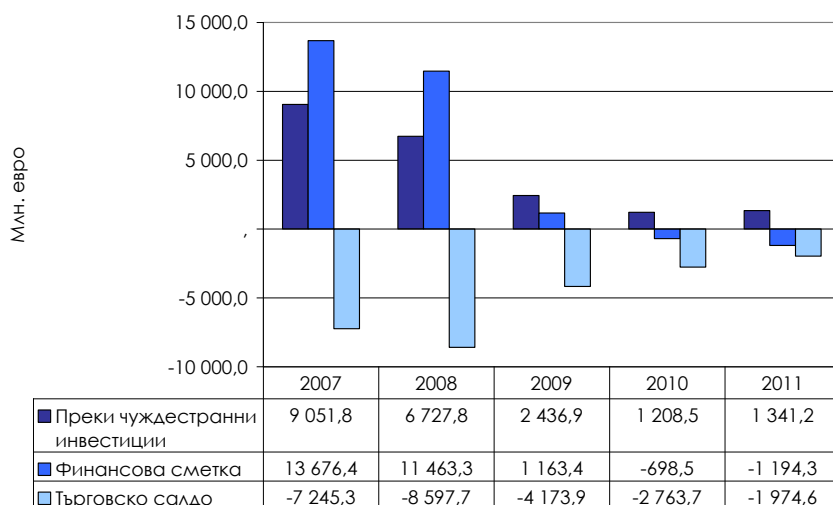
Привличането на преки чуждестранни инвестиции е ключов фактор за преодоляване на проблемите с повишаването на производителността, подобряването на качеството на продукцията и конкурентоспособността на българската индустрия и икономика. Последните години се характеризираха със значителен спад на инвестициите, които през 2010 г. достигнаха най-ниското ниво от 2007 г. – 1208.5 млн. евро или 7.5 пъти по-малко. Слаба положителна тенденция на нарастване на ПЧИ има през 2011 г. с 11% спрямо 2010 г.

ТАБЛИЦА 3 ПРЕКИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ, МЛН. ЕВРО

	2007	2008	2009	2010	2011
Преки инвестиции	9 051,8	6 727,8	2 436,9	1 208,5	1 341,2
Вериген индекс	0,743	0,362	0,496	1,110	0,743
Преки инвестиции в България/дефицит на текущата сметка (%)	116,7	82,2	78,2	321,6	,

Източник: БНБ, вкл. собствени изчисления

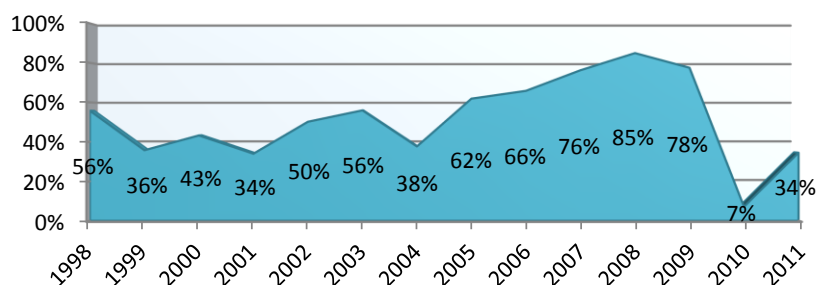
ФИГУРА 10 ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ, ФИНАНСОВА СМЕТКА, ТЪРГОВСКО САЛДО В МЛН.ЕВРО, 2007-2011 г.



Източник: БНБ.

Рисковете от двоен дефицит се увеличават. Все още съществен проблем остава структурата и качеството на инвестициите, които трябва да бъдат привлечени в приоритетните сектори на индустрията, във високотехнологичните, експортно ориентирани и с висока добавена стойност производства и продукти.

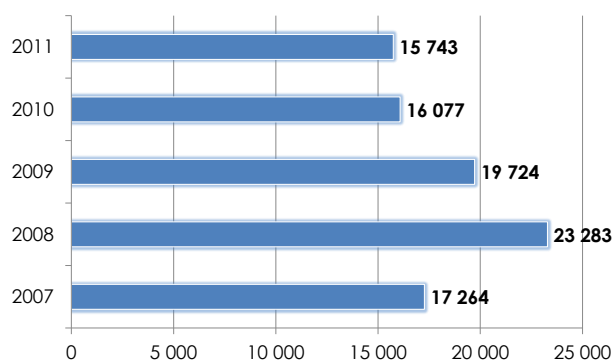
ФИГУРА 11 Дял на инвестициите във финансово посредничество, операции с недвижими имоти, строителство и търговия от общия поток на ПЧИ в България, 1998-2011 г., %



Източник: БНБ, собствени изчисления

В периода 2005-2009 г. с най-значителен дял от 62% до 85% от целия поток са инвестициите в секторите финансово посредничество, операции с недвижими имоти, строителство и търговия.

ФИГУРА 12 БРУТО ОБРАЗОВАНИЕ В ОСНОВЕН КАПИТАЛ, МЛН.ЛЕВА, 2007-2011 г.



Източник: НСИ

Поради отсъствието на стабилна и постоянна политика за привличане на инвестиции, през последните изминалите години, значими инвеститори се оттеглиха от България. Държавната политика за намаляване маржа на печалбата на електродистрибуторните компании, доведе до излизането на Е.ON от България. Други примери за инвеститори, оттеглили се от страната са италианската Enel, Allied Irish Bank, германската медийна група WAZ, RWE, „Дресс и Зомер”, оттеглянето на немските инвеститори от Русенската корабостроителница и др.

Информационно каре: Е.ON напуска България

Германската компания Е.ON, която притежаваше 67% от електроразпределителните дружества във Варна и Горна Оряховица, напусна България и продаде дела си в Е.ON България на чешката Energo-Pro. Договорът е сключен на 02 Декември 2011 г.

Стойността на сделката е 133 млн. евро⁴ или със 7 млн. евро по-малко от цената, която Е.ON плати за дружеството през 2004 г.

Две са водещите причини за напускане на дружеството:

1. Силната регулация в България;
2. Промяна в глобалната стратегия на дружеството, при което то ще излезе от неконкурентните пазари в Европа и ще насочи усилията си в руските и южноамериканските пазари.

През последните години нетната печалба на Е.ON България непрекъснато спада - от 35 млн. лв. през 2008 г. до 500 000 хиляди през 2010 г. Е.ON България оперира 42 000 км електропреносна мрежа и през 2011 г. е доставила около 5,3 млрд. киловатчаса електроенергия.

Финансови резултати в млн.лева	Е.ON БЪЛГАРИЯ (консолидирани данни)			Е.ON България Мрежи			Е.ON България Продажби		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Приходи от продажби	690	727	759	260	245	226	683	719	730
Нетна печалба	35	27	0,5	34	23	-0,9	-5,4	1,9	-0,2
Активи	615	634	670	406	423	458	129	133	114

Източник: Годишни финансови отчети на Е.ON

Държавата притежава по 33% от капитала на Е.ON България Мрежи АД и Е.ON България Продажби АД, като в момента е в ход процедура по борсовата приватизация на държавните дялове. През 2004 г. Е.ON придоби мажоритарни дялове в мрежовия оператор и електроенергийния дистрибутор при приватизацията на българския енергиен пазар. От сливането на двете компании бе образувано Е.ON България.

Новият собственик на българското ЕРП оперира в района на Централна и Източна Европа, както и в региона на Черно море и Кавказ. Компанията има българско подразделение от 2000 г. насам и притежава и експлоатира осем водноелектрически централи, обединени в каскадите Санданска Бистрица, Копринка и Петрохан.

⁴ Е.ON disposes of Е.ON Bulgaria – Press Release 02 December 2012

<http://www.eon.com/en/media/news->

[detail.jsp;sessionId=F8631B10D25B6F34B2E96FA54358CFA5.2?id=10760&back=%2fen%2findex.jsp](http://www.eon.com/en/media/news-detail.jsp?sessionId=F8631B10D25B6F34B2E96FA54358CFA5.2?id=10760&back=%2fen%2findex.jsp)

2.4. ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СЕКТОРИ

Преструктуриране на икономическите сектори – работни места, заетост, производителност, задлъжнялост – структура и динамика

2.4.1. РАБОТНИ МЕСТА

ФИГУРА 13

НАЕТИ ЛИЦА, 2007-2011 г.



Източник: НСИ.

За три години са загубени над 380 хиляди работни места.

Кризата с най-голяма степен продължава да засяга малките и средни предприятия, особено микропредприятията и семейните фирми. Намалението на заетите засяга в по-голяма степен лицата, които имат собствен бизнес или извършват друга самостоятелна дейност, в сравнение с наетите лица. Самостоятелно заетите лица (включително работодатели и неплатени семейни работници) намаляват непрекъснато през последните години, съответно с 10.7 хил. (2009 г.), 16.1 хил. (2010 г.) и 29.6 хил. (2011 г.) или общо с 56.4 хил. (13.5%), а наетите - с 354.6 хил. души. През 2011 г. работодателите са 3.7% от всички заети, 7.5% са самостоятелно заети, ненаемащи работна ръка. Най-много са наетите - почти 87.8%.

2.4.2. ЗАЕТОСТ И БЕЗРАБОТИЦА

Увеличава се броят на хората в трудоспособна възраст, които не работят. Някои от причините са, че те се занимават с обучение или са се отказали да търсят заетост. Коефициентът за заетост на трудоспособните лица обхваща всички здрави лица между 15- и 64-годишна възраст. От тях икономически активните (заети и самонаети) през 2011 г. е 66.0% или намалението е с 0.5 пр.п. Безработните лица, според данните на НСИ, са били 11.2%, но от тях само 6% активно търсят работа. За една година увеличението на безработните лица е с 1 пр.п. По този начин се формира групата от икономически неактивни хора от над 1.6 млн., като броят им е нараснал с около 200 хил. в сравнение с 2010 г. Увеличението е основно за сметка на обезсърчените лица. Обикновено в категорията на икономически неактивни лица са включени и хората с ниско образование, както и българи, които по лични причини не желаят да работят или са рано пенсионирани, каквито са категорияните работници и военните в трудоспособна възраст. Те могат да се възприемат и като резерв на пазара на труда, който включи ли се активно в трудово-правните отношения, икономиката може да получи стимул за растеж.

Безработицата следва спада в индустриалното производство със закъснение от шест месеца. При обратната тенденция, когато производството започне да се съвзема, темпът на заетостта и увеличаването на заетостта са много по-бавни – обикновено процесът отнема повече от година. В България индустриалното производство започна да се свива през 2008 г., а стабилни тенденции на възстановяване все още не се наблюдават.

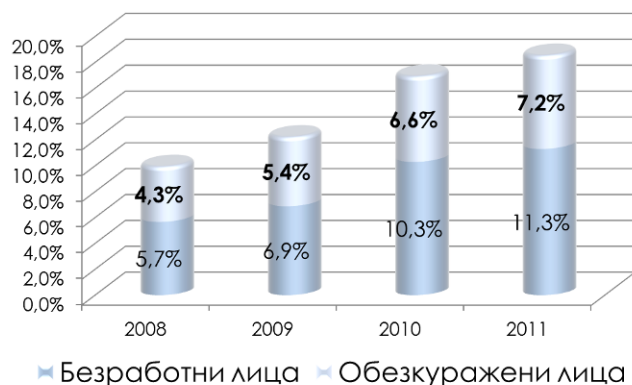
ТАБЛИЦА 4 БЕЗРАБОТНИ И ОБЕЗКУРАЖЕНИ ЛИЦА ПО ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ, ПРОЦЕНТ

Възраст	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Безработни лица (15-64 г.)	13,9%	12,2%	10,2%	9,0%	6,9%	5,7%	6,9%	10,3%	11,3%
Безработни и обезкуражени (15-64 г.)	27,2%	24,1%	20,6%	16,9%	12,8%	9,9%	12,2%	16,9%	18,5%
Безработни (отношение към работната сила в съответната възрастова група)									
15-24	28,2%	25,8%	22,3%	19,5%	15,1%	12,7%	16,2%	23,2%	26,6%
25-34	14,5%	12,7%	10,2%	9,2%	6,7%	5,7%	6,9%	11,4%	13,2%
Общо 15-34 г.	42,7%	38,5%	32,5%	28,7%	21,8%	18,4%	23,1%	34,6%	39,8%
Безработни и обезкуражени (отношение към работната сила в съответната възрастова група)									
15-24	62,5%	55,3%	48,5%	38,2%	30,3%	23,9%	30,8%	40,8%	45,9%
25-34	26,1%	23,2%	19,2%	15,6%	11,1%	9,2%	11,4%	16,7%	19,6%
Общо 15-34 г.	88,6%	78,5%	67,7%	53,8%	41,4%	33,1%	42,1%	57,5%	65,4%

Източник: БНБ, вкл. собствени изчисления

Пазарът на труда в България е **регионално небалансиран**. Над половината от наетите лица (54.9%) са ситуирани в седем области, или това са областите, в които наетите лица са над 100 хил. души. В низходящ ред за 2011 г. това са областите: София-град 594,8 хил.души; Пловдив – 274,4 хил.души; Варна – 181,4 хил.души; Бургас – 156,9 хил.души; Благоевград – 149,3 хил.души; Стара Загора – 134,1 хил.души; Пазарджик – 106,8 хил.души. Тази регионална съсредоточеност ограничава възможностите за инвестиционен избор за ситуиране на нови производствени мощности, изискващи поддръжката от квалифициран персонал или по-големи групи работна сила, например ангажираност на 1000 или повече души.

ФИГУРА 14 БЕЗРАБОТНИ И ОБЕЗКУРАЖЕНИ ЛИЦА КАТО ДЯЛ ОТ РАБОТНАТА СИЛА НА 15-64 НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ, 2008-2011 г.



Източник: НСИ, собствени изчисления.

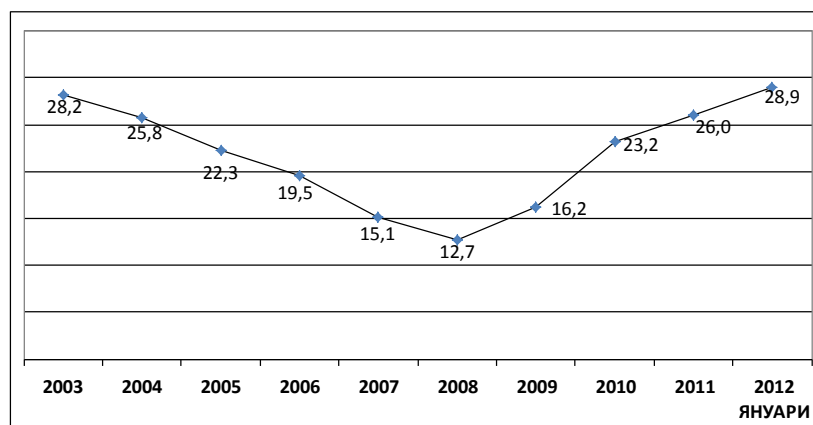
ФИГУРА 15 БЕЗРАБОТНИ И ОБЕЗКУРАЖЕНИ ЛИЦА КАТО ДЯЛ ОТ РАБОТНАТА СИЛА ВЪВ ВЪЗРАСТОВИТЕ ГРУПИ 15-64 НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ И 15-24 ГОДИНИ, 2008-2011 г.



Източник: НСИ

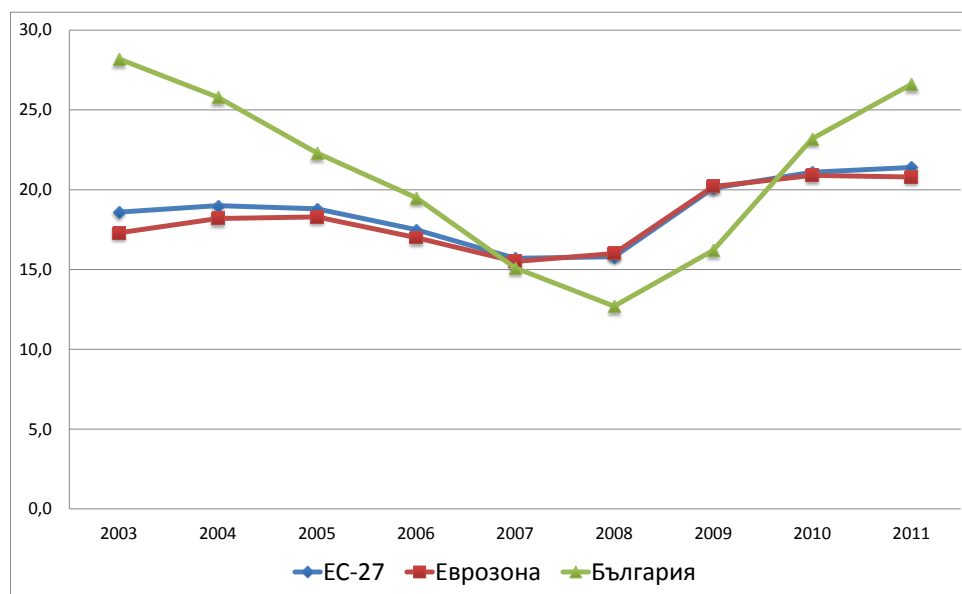
Темповете на нарастване на **младежката безработицата** в България са едни от най-високите в Европейския съюз. За периода 2008-2011 г. младежката безработица във възрастовата група 15-24 години се е увеличила с 14.6 пр.п. при 4.8 пр.п. за ЕС-27. С по-голяма безработица са само Испания (нарастване със 17.9 пр.п.), Кипър (ръст от 17.6 пр.п.), Словакия (ръст от 16.0 пр.п.) и Литва (нарастване от 15.8 пр.п.)⁵. В случай, че тенденцията се запази може да се очаква, че България ще бъде една от страните на челните пет места в Европа по младежка безработица в рамките на 2012 г.

ФИГУРА 16 КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА СРЕД МЛАДИТЕ 15-24 ГОДИНИ, 2003-Януари 2012 г. (по данни на Евростат“



⁵ Към април 2012 г. няма данни за Гърция и Кипър, където се наблюдава висок темп на нарастване на младежката безработица.

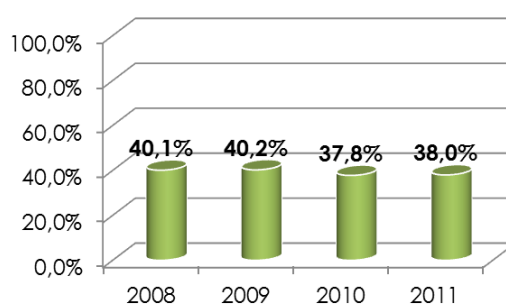
ФИГУРА 17 Коефициент на безработица сред младите 15-24 години сравнителни данни за България, ЕС-27 и страните от Евростат, 2003- 2011 г. (по данни на Евростат“



Изключително висок е процентът на продължителната безработица на младежите – почти половината (46 %) от безработните млади хора са без работа повече от една година. Едновременно с това съществува и се задълбочава тенденцията всеки шести от безработните млади хора над 20 годишна възраст никога да не е започвал работа. Частична положителна тенденция в тази статистика е фактът за продължаване на обучението на младежите по бакалавърски, магистърски и докторски програми.

Наблюдава се проявяване на потомствена (генерационна) безработица, при което са регистрирани безработни млади хора, произхождащи от семейства на безработни, и самите те вече са родители. Този сегмент е около 3.3% от младите хора на възраст 15-29 години. Основание за появата на този специфичен сегмент са отпадането от образование, бедността и невъзможността за реализиране на пазара на труда. Този феномен води до резултата, че младежи, които никога не са работили, съответно никога не са ползвали социални помощи или обезщетения за безработица, увеличават риска от социално изключване и икономическа зависимост.

ФИГУРА 18 Дял на младежите на възраст 15-24 години в обезкуражените лица, 2008-2011 г.



Източник: НСИ, собствени изчисления.

Младешите на възраст 15-24 години са две пети от обезкуражените лица. Съществува несъответствие между предлаганите оферти на работни места в Бюрата по труда и квалификацията на младите хора.

Друга тенденция при младежката безработица е, че се състои предимно от лица, които са вече с по-висока квалификация и образование. За сравнение преди няколко години сред безработните млади хора доминираха нискообразованите, слабоквалифицирани младежи от малцинствените групи и от селата. Особено тревожно е масовото навлизане в категорията „безработни” на все повече млади хора със средно и висше образование. Нарастването на безработицата сред младите средни специалисти и висшистите е над два пъти в рамките на три години.

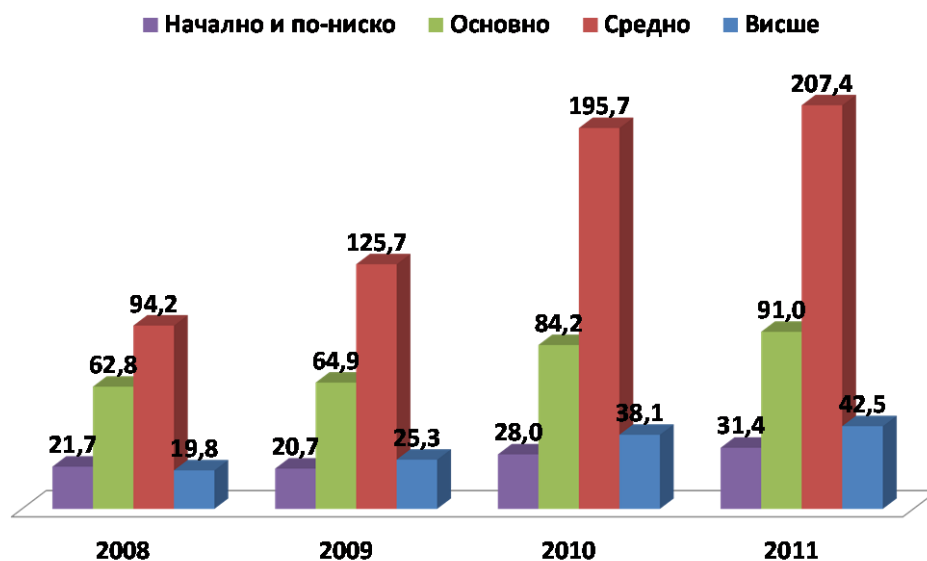
При високи общи нива на безработица, младите хора са принудени да влизат на пазара на труда, започвайки работа с ниско заплащане и под тяхната квалификация, образование или опит. Като възможност за намиране на работа младежите предимно приемат трудовата емиграция или временната трудова емиграция. Това влияние се отразява върху заплащането и възможностите за кариерно развитие, което в перспектива може да доведе до по-ниско пенсионно осигуряване, намаляване търсенето на работна сила и да окаже негативно влияние върху икономическия растеж.

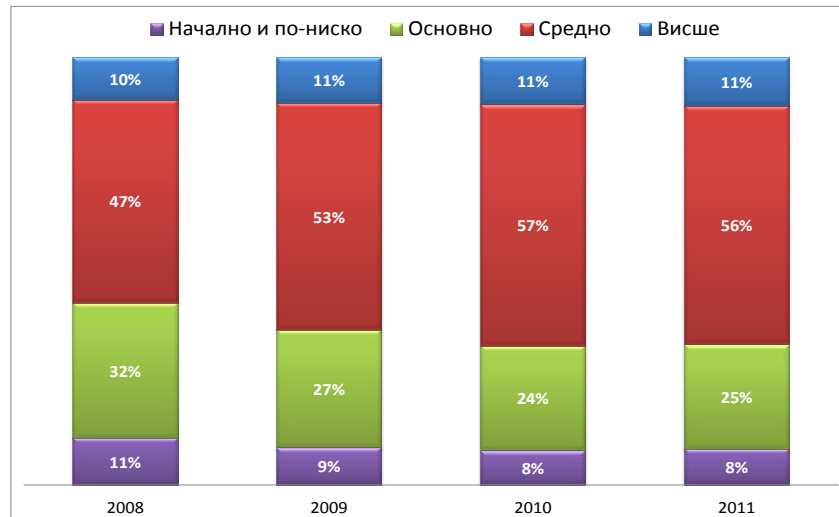
Сред **причините за увеличената безработица** през последните години, извън въздействията на световната финансова и икономическа криза, могат да се открият:

- Отсъствие на реални стимули и възможности за създаване на нови работни места;
- Недостатъчно образование и обучение, квалификация на трудовия капитал;
- Държавни политики, насочени основно към ограничения и икономии;
- Препятствия пред мобилността на трудовите ресурси.

ФИГУРА 19

БЕЗРАБОТНИ ЛИЦА ПО СТЕПЕНИ НА ОРАЗОВАНИЕ, 2008-2011 г. в ХИЛ. БРОЯ И СТРУКТУРА

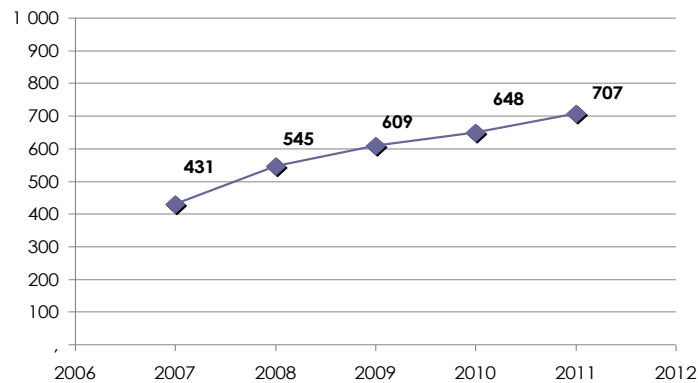




2.4.3. ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ

ФИГУРА 20

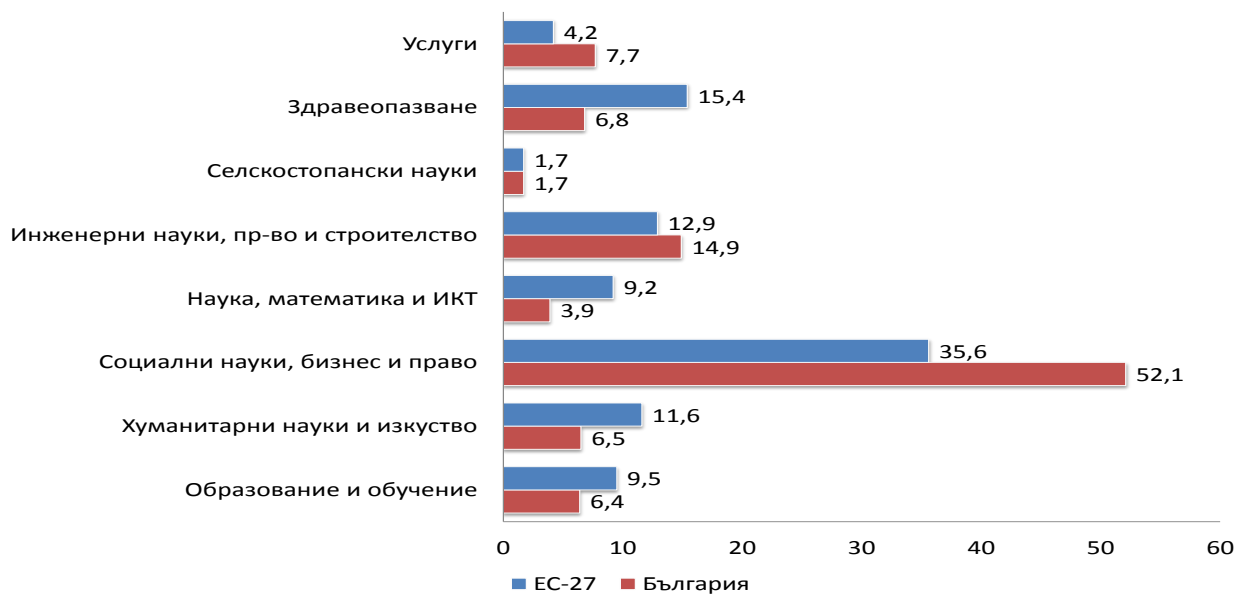
СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА ЗА СТРАНАТА В ЛЕВА, 2007-2011 г.



Източник: НСИ.

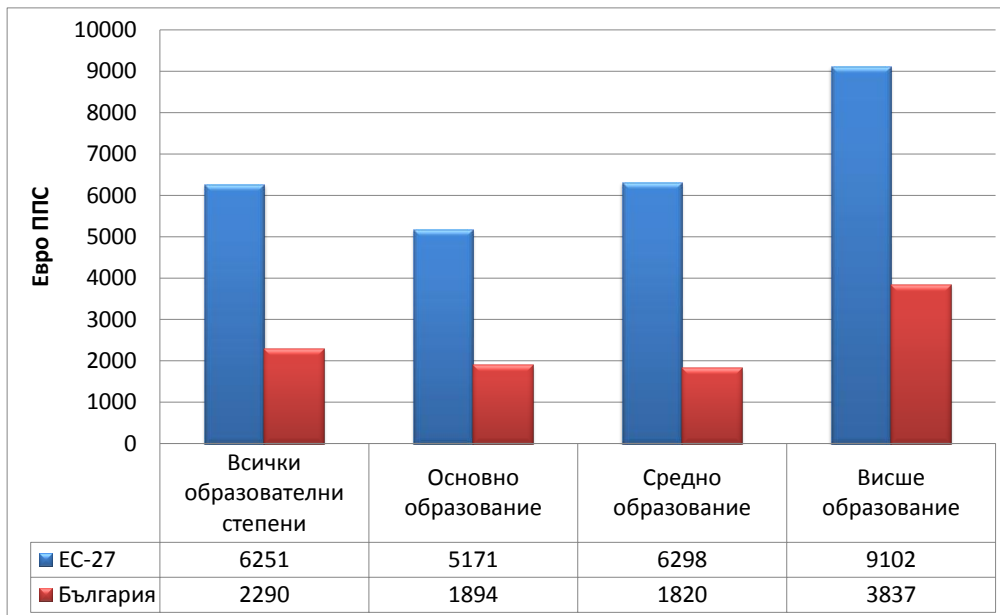
ФИГУРА 21

ЗАВЪРШИЛИ ВИШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО ОБЛАСТИ, %



Източник: Евростат, данни за 2009 г.

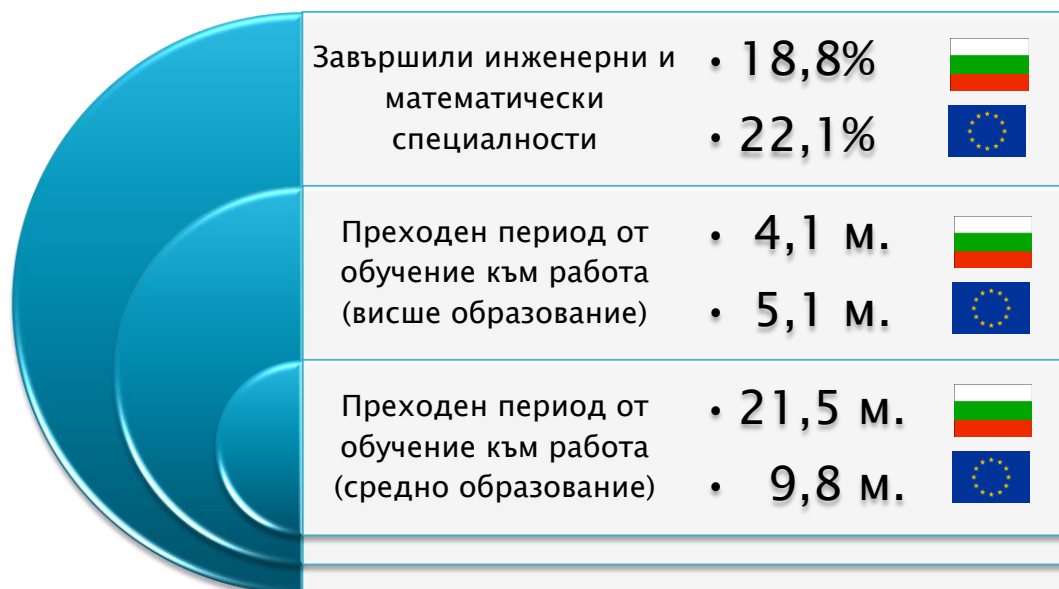
ФИГУРА 22 РАЗХОДИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ (в Евро ППС на един ученик/студент)



Източник: Евростат, данни за 2009 г.

Средното отклонение и разлика в средствата, които се изразходват за обучението на един обучаем в България спрямо ЕС-27 е почти три пъти по-малко. Най-голяма е разликата в съотношенията в средното образование – почти 3.5 пъти.

ТЕНДЕНЦИИ

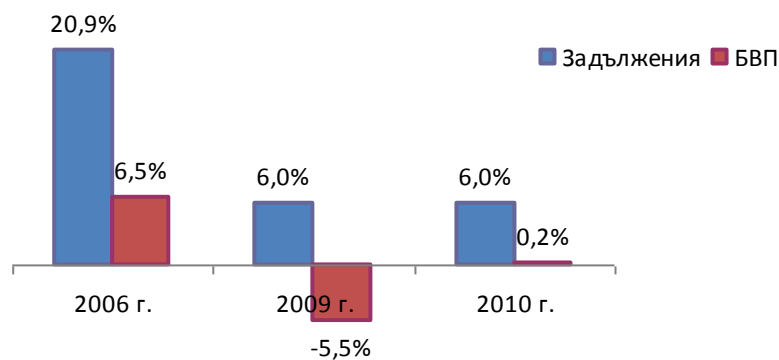


2.4.4. ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ НЕФИНАНСОВИЯ СЕКТОР НА ИКОНОМИКАТА

Тенденцията на увеличение на задълженията на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката продължи и през 2010 г. В края на годината те надхвърлиха 157 млрд.лв. и в сравнение с 2005 г. са по-високи с 91 млрд.лева или 2.4 пъти. Спрямо 2009 г. прирастът от 8.945 млрд.лева е 6%.

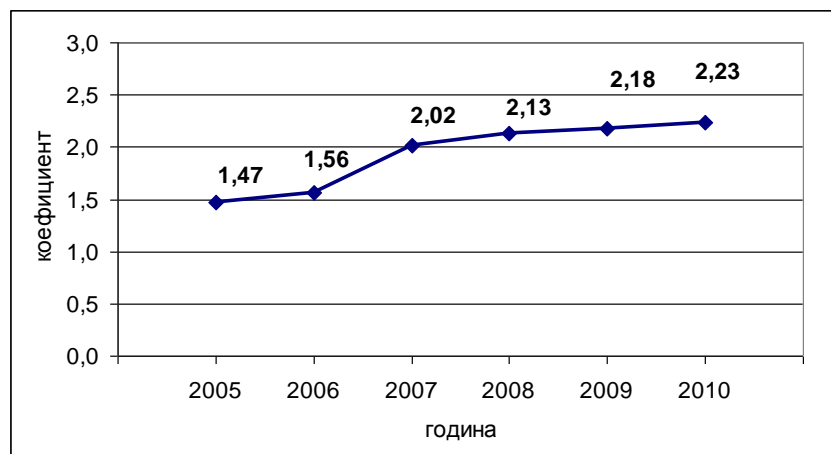
Темповете на растеж на задълженията съпоставени с прираста на brutния вътрешен продукт показват, че задлъжнялостта на предприятията нараства значително по-бързо.

ФИГУРА 23 ТЕМПОВЕ НА НАРАСТВАНЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ НЕФИНАНСОВИЯ СЕКТОР НА ИКОНОМИКАТА И НА БВП ЗА 2006 г., 2009 г. И 2010 г. (ПРЕДШЕСТВАЩА ГОДИНА = 100)



През 2005 г. на 1 лев БВП са се падали 1.47 лева задължения, а през 2010 г. – 2.23 лева, или с 52% повече.

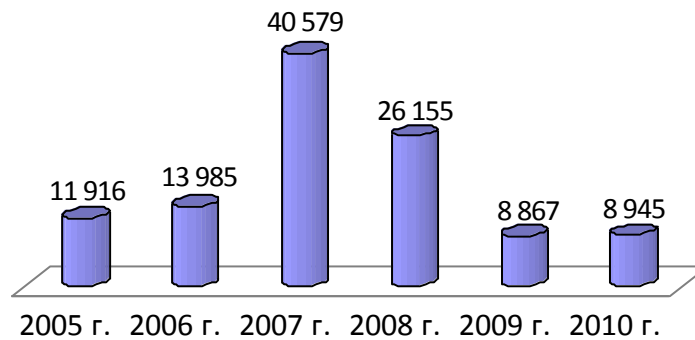
ФИГУРА 24 СЪОТНОШЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ НЕФИНАНСОВИЯ СЕКТОР НА ИКОНОМИКАТА КЪМ БВП КЪМ 31 ДЕКЕМВРИ 2005–2010Г.



2.4.4.1. Задължения

През 2010 г. абсолютният годишен прираст на задълженията от 8.9 млрд. лева е най-малък за периода 2005 – 2010 г.

ФИГУРА 25 ПРИРАСТ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ НЕФИНАНСОВИЯ СЕКТОР НА ИКОНОМИКАТА КЪМ 31 ДЕКЕМВРИ 2005-2010 Г., МЛН.ЛЕВА



В края на 2010 г. задълженията са най-големи в дейностите:

- Търговия - 34.2 млрд.лв.;
- Операции с недвижими имоти - 23.6 млрд.лв.;
- Строителство - 20.3 млрд.лв.;
- Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива - 11.3 млрд.лв.;
- Производство на основни метали - 7.9 млрд.лв.;
- Транспорт, складиране и площи - 7.0 млрд.лв.;
- Далекосъобщения - 6.3 млрд.лв.;
- Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия - 6.2 млрд.лв.;
- Хотелиерство и ресторантьорство - 5.4 млрд.лв.

Увеличението спрямо 2009 г. е най-голямо в дейностите: търговия – 2.9 млрд.лева, производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива с 1.1 млрд.лева, недвижими имоти – с 900 млн.лева, производство на основни метали – със 700 млн.лева, далекосъобщения – с 237 млн.лева.

Намаление спрямо 2009 г. има в дейностите: производство на превозни средства – със 123 млн.лева, производство на текстил, облекло, обувки – с 23 млн.лева, производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия – с 13 млн.лева.

Тенденцията на нарастване на задълженията и малкият ръст на БВП през 2010 г. показва, че икономическата среда продължава да бъде твърде неблагоприятна и поставя икономиката ни в много рискова ситуация.

Икономическата среда продължава да бъде несигурна, вследствие и на рязкото увеличаване на цената на банковото кредитиране. Повишиха се средните нива на лихвените проценти по кредитите до 11.8%. Допълнително към тази цена следва да се добавят около 3% за разходи за гаранции, застраховки, такси за разглеждане, обслужване и други.

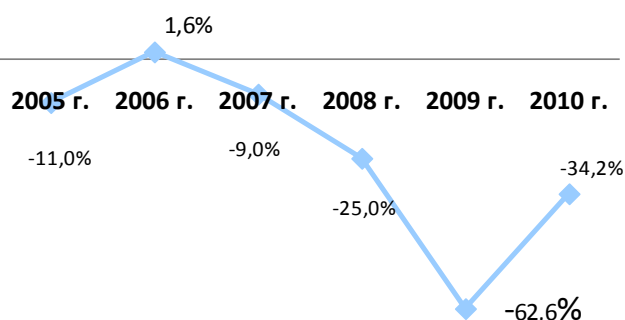
По-голямата част от предприятията в нефинансовия сектор на икономиката са счетоводно декапитализирани. Задълженията на всички предприятия към 31.12.2010 г. са със 72 % по-големи от собствения им капитал. Особено тревожно е положението в предприятията,

пласирани на фондовата борса. Сериозното обезценяване на акциите на тези предприятия през 2008 и 2009 г. допълнително оказва негативно въздействие върху техния рейтинг и потенциал за развитие.

Приходите от продажби продължават да растат по-бавно в сравнение със задълженията на предприятията. През 2005 г. те бяха с 11 % по-малко от задълженията на предприятията, а през 2010 г. – с около 34%.

Това показва, че и през следващите години **производствената активност на предприятията няма да осигурява достатъчно средства за изплащане на задълженията.** Съществува опасност от възпроизвеждане на тези задължения в следващите години при слаб растеж на икономиката.

ФИГУРА 26 Съотношение между приходите от продажби и задълженията на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката 2005 – 2010 г.



2.4.4.2. Структура на задълженията

Изследването на задълженията според вида на кредиторите (доставчици, банки и други финансови предприятия, предприятия от група, свързани с асоциирани и смесени предприятия, облигационни заеми, персонал, осигурителни задължения, данъчни и други задължения) показва, че **относителните дялове са претърпели съществени изменения.**

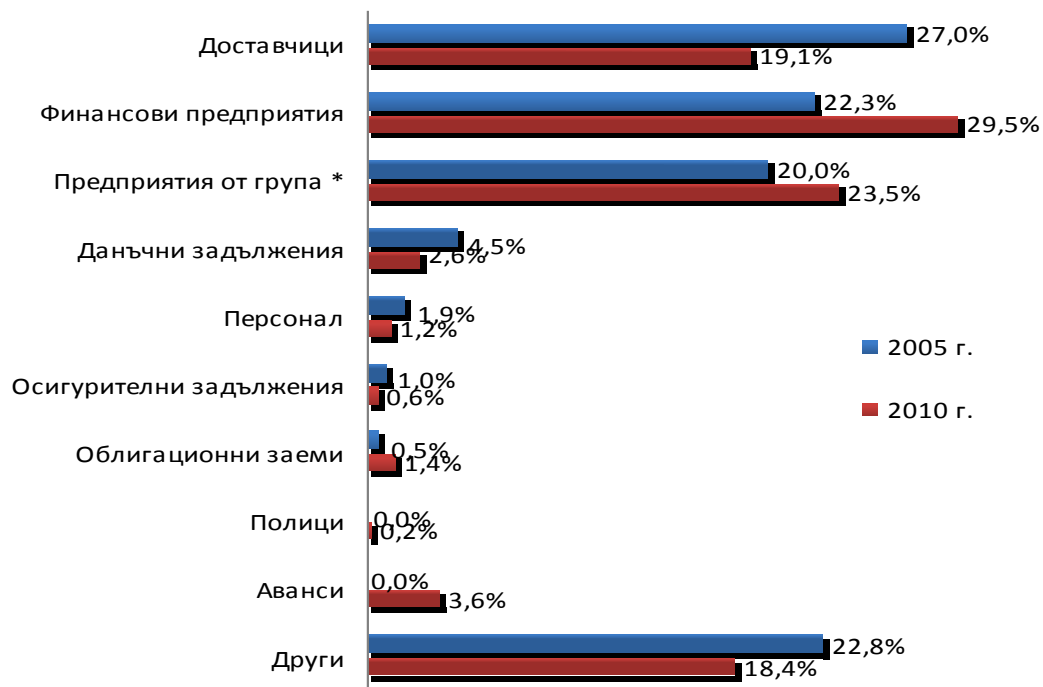
ТАБЛИЦА 5 Задължения на нефинансовите предприятия към 31.12. 2005 г., 2009 г. и 2010 г. по видове в млн. лв.

Видове	2005 г.	2009 г.	2010 г.	Индекс 2010/2005	Индекс 2010/2009
Доставчици	18128	27 164	30 083	166	111
Финансови предприятия	14926	45 382	46 502	312	102
Предприятия от група и свързани с асоциирани и смесени предприятия	13404	34 375	37 021	276	108
Данъчни задължения	3017	3 575	4 022	133	113
Персонал	1250	1 758	1 884	151	107
Осигурителни задължения	694	808	947	136	117
Облигационни заеми	306	2 048	2 157	705	105
По полици		347	324	-	93
Аванси		6 356	5 619	-	88
Други	15296	26 868	29 067	190	108
ОБЩО	67 021	148 681	157 626	235	106

Най-голям е делът на задълженията към финансовите предприятия.

ФИГУРА 27

СТРУКТУРА НА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ КЪМ 31.12.2005 И 2010 Г.

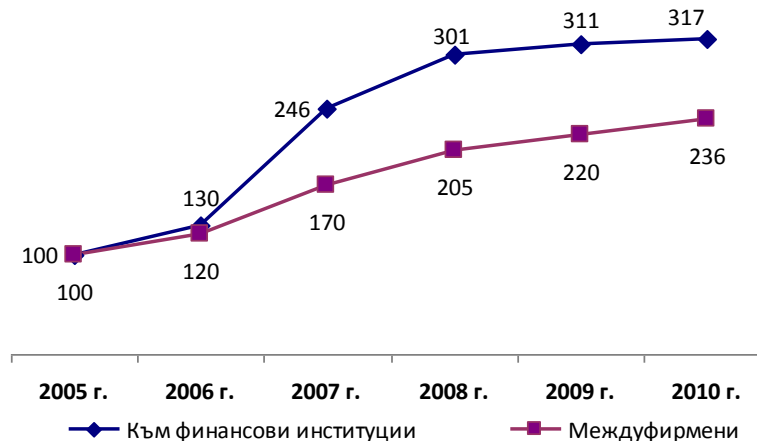


Най-съществените изменения спрямо 2005 г. са:

- Увеличение на дела на задълженията към **финансови предприятия, които в края на 2010 г. в сравнение с 2005 г. са повече с 31.6 млрд. лева или 3.2 пъти**. Делът им нарасна от 22,3% през 2005 г. на 29,5% през 2010 г.
- Намаление спрямо 2005 г. на дела на данъчните задължения - от 4,5% на 2,6% през 2010 г., или близо два пъти.
- Намаление с 30% на дела на задълженията към доставчици – съответно от 27.0% на 19.1%.
- Значително увеличение на задълженията на предприятията от група и свързани с асоциирани и смесени предприятия – от 20% на 23.5 % през 2010 г., или със 17%.

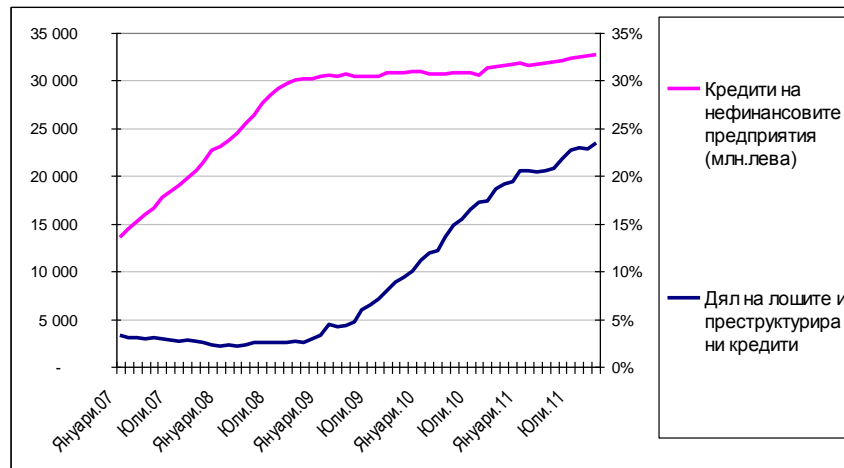
ФИГУРА 28

ТЕМП НА НАРАСТВАНЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА КЪМ ФИНАНСОВИ ОРГАНИЗАЦИИ И МЕЖДУФИРМЕНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ 2005 – 2010 Г., ИНДЕКСИ СПРЯМО 2005 Г.



Кредитната експанзия на банките намали своя темп през 2008 г. спрямо 2007 г. След спада на лошите и реструктурирани кредити на нефинансовите предприятия през 2007 и 2008 г., през следващите години те непрекъснато нарастват – до 10% в края на 2009 г., до 19.4% в края на 2010 г. Към октомври 2011 г. техният размер вече е 23.4%.

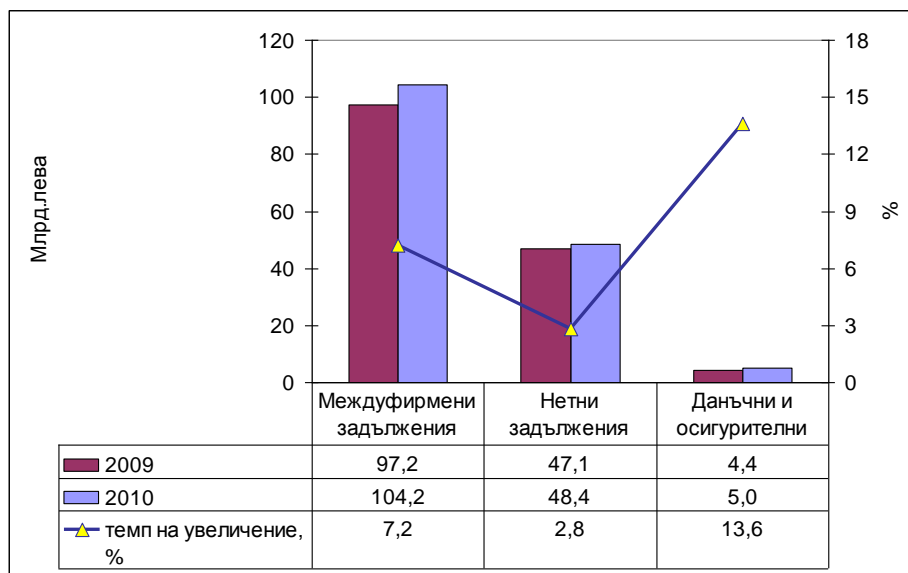
ФИГУРА 29 КРЕДИТИ НА НЕФИНАНСОВИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ДЯЛ НА ЛОШИТЕ И ПРЕСТРУКТУРИРАНИ КРЕДИТИ ПРЕЗ 2007-2011 Г.



В общия обем на задълженията към 31 Декември 2010 г.:

- 104.2 млрд. лева (66.1%) са междуфирмени⁶ при ръст спрямо 2009 г. от 7.2 %;
- 48.4 млрд. лева (30.7%) - "нетни"⁷ при ръст от 2.8%;
- 5.0 млрд. лева (3.2%) – данъчни и осигурителни при ръст от 13.6%.

ФИГУРА 30 Междуфирмени, нетни и данъчни задължения към 31.12.2009 и 2010 г.



⁶ Като "междуфирмени" условно се разглеждат задълженията между стопанските субекти (длъжници и кредитори) от нефинансовия сектор на икономиката, при които е възможно да се направи прихващане "задължения - вземания", при които е възможно двойно отчитане на задълженията и вземанията. Такива са задълженията към доставчици, предприятия в група и асоциирани и смесени предприятия, свързани предприятия, както и облигационни заеми, полици, аванси и други.

⁷ Като "нетни" условно се разглеждат задълженията, които предприятията от нефинансовия сектор на икономиката дължат към финансови предприятия, персонала. Това са задълженията, които не са обвързани с насрещни вземания.

2.4.4.3. Междуфирмени задължения

Увеличението на междуфирмените задължения през 2010 г. спрямо 2009 г. е 7 млрд. лв., или със 7.2 %.

Задълженията на предприятията в група и асоциирани и смесени предприятия към 31.12.2010 г. надхвърлиха 37 млрд. лв. и са по-големи с 2.6 млрд. лв. (0.8%) спрямо 2009 г.

Задълженията към доставчици в края на 2010 г. са 30 млрд. лева и са повече с 2.9 млрд. лв. (11%) в сравнение с края на 2009 г.

2.4.4.4. „Нетни“ задължения

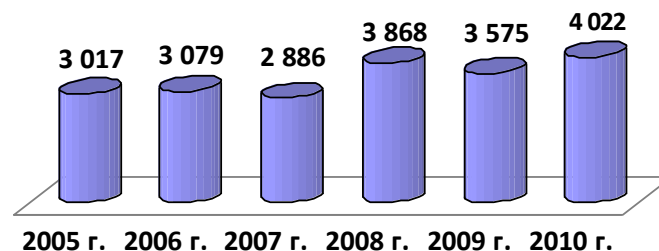
Към края на 2010 г. "нетната" задължнялост на предприятията надхвърли 48 млрд. лева. В сравнение с 31.12.2009г. е по-голяма с 1,3 млрд. лв. (2.8 %).

От нетните задължения най-бързо нарастват дълговете към финансови предприятия. Увеличението при тях е с 1.1 млрд. лв. (2.5%).

2.4.4.5. Данъчни и осигурителни задължения

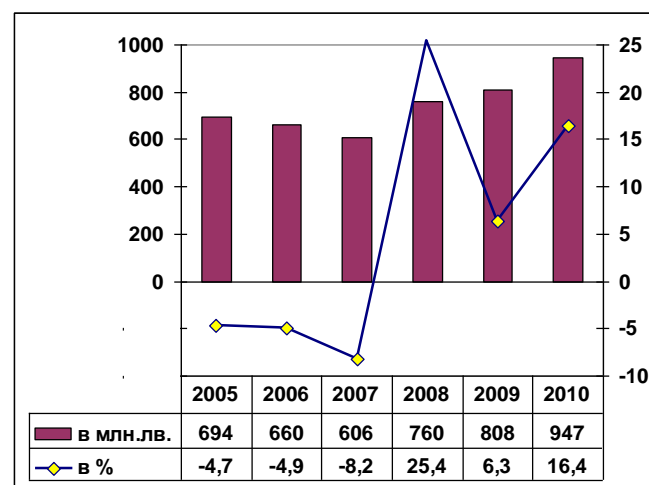
Данъчните задължения спрямо 2009 г. нараснаха значително - с 447 млн. лева или с 13%.
Около 90% от тези задължения са с продължителност над 1 година.

ФИГУРА 31 Данъчни задължения на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката към 31 декември 2005 г. - 2010 г.



През 2010г. отново има значително увеличение на осигурителните задължения. Към 31.12.2010 г. предприятията дължат близо 950 млн. лв., което е със 139 млн. лв. повече в сравнение с края на 2009 г. Около 15% от тези задължения са с продължителност над 1 година.

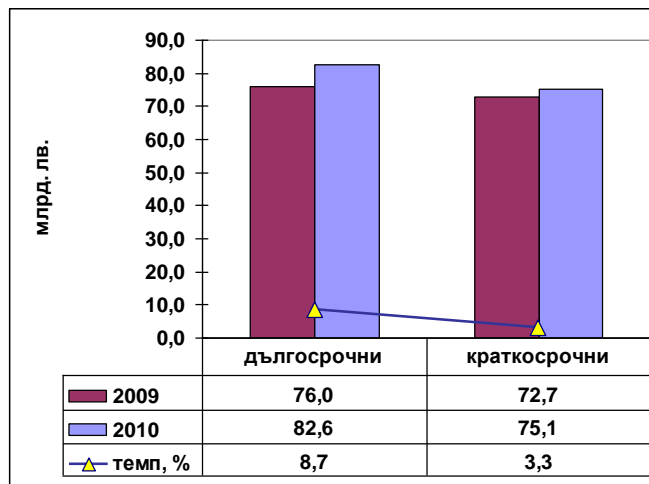
ФИГУРА 32 Осигурителни задължения на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката към 31.12.2005 - 2010 г.



2.4.4.6. Срочност на задълженията

През последните години настъпиха изменения и в структурата на задълженията в зависимост от срока на тяхната изискуемост – дългосрочни (над една година) и краткосрочни (до една година).

ФИГУРА 33 ДЪЛГОСРОЧНИ И КРАТКОСРОЧНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ КЪМ 31.12.2009 – 2010 Г.



Дългосрочни задължения

Към 31.12.2010 г. дългосрочните задължения достигнаха 82.6 млрд. лв. и съставляват 53.4% от всички задължения. В сравнение с 2009 г. те са повече с 6.6 млрд. лева, или с 8.7%.

Към 31.12.2010 г. дългосрочните задължения към финансовите предприятия са 46.5 млрд. лв., което е с 1.1 млрд. лв. (2.5%) повече спрямо края на 2009 г. *Тези задължения са преди всичко инвестиционни, формиращи 33.4% от БВП, което е индикация за повишена активност на банките през този период в посока на инвестиционно кредитиране на реалния сектор: дългосрочни кредити за технологично обновяване, реструктуриране на предприятията, съгласно изискванията на Европейския съюз за сертифициране на продукцията, подобряване на условията за труд, покриване на екологичните стандарти и др.*

В края на 2010 г. задълженията по облигационни заеми са 2.157 млрд. лв., което е със 109 млн. лв. или 5.3% повече спрямо 31.12.2009 г.

Краткосрочни задължения

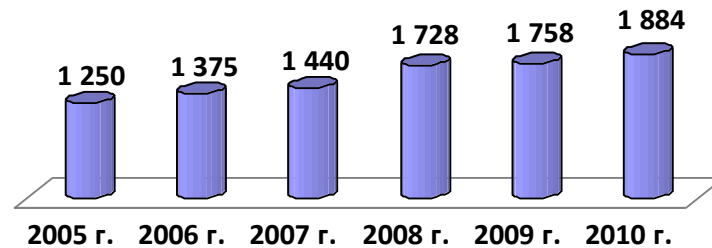
Краткосрочните задължения, възникнали за покриване на разходите за поддържане на текущата производствена дейност, към 31.12.2010 г. са 75.1 млрд. лв., което е с 2.4 млрд. лв. (3.3%) повече спрямо 2009 г.

Краткосрочните заеми от финансовите предприятия в края на 2010 г. са 14.4 млрд. лева. В сравнение с 31.12.2009 г. те са повече с около 800 млн. лева. (5.8%).

В края на 2010 г. краткосрочните данъчни задължения са 3.664 млрд. лева. В сравнение с края на 2009 г. те са повече с 343 млн. лева или 10.3%.

През 2010 г. продължиха да се увеличават задълженията към персонала, основно вследствие нередовно изплащане на заплати. Към 31.12.2010 г. работодателите дължат на работниците 1.9 млрд. лева, което е със 126 млн. лв. (7.2%) повече спрямо 2009 г. Около 9% от тези задължения са с продължителност над 1 година.

ФИГУРА 34 Задължения към персонала (към 31.12.2005 - 2010 г.)



2.4.4.7. Изводи

Тенденцията на увеличение на задълженията на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката продължи и през 2010 г., но със значително по-бавен темп. Задълженията надхвърлиха 157 млрд. лева, което е с 9 млрд. лв. (6%) повече спрямо 2009 г. Този темп е около 6 пъти по-малък спрямо периода 2005-2009 г.

През 2010 г. отново е най-голямо увеличението на междуфирмените задължения, които достигнаха 104.2 млрд. лева и са със 7 млрд. лв. (7.2%) повече в сравнение с 2009 г. На междуфирмената задлъжнялост се пада 81% от целия прираст на задлъжнялостта на нефинансовите предприятия през 2010 година.

Към 31.12.2010 г. предприятията от нефинансовия сектор на икономиката имат 34.7 млрд. лева вземания от други предприятия от сектора. Тази сума съставлява 33% от междуфирмената задлъжнялост.

Задълженията към предприятията в група и към свързани и асоциирани предприятия спрямо 2009 г. са повече с 2.6 млрд. лв. (8%), а към доставчици – 2.9 млрд. лв. (11%).

Това показва, че финансовото състояние на по-голямата част от предприятията продължава да се влошава и в условията на свитата им производствена активност, поради кризата, те нямат достатъчно средства да изплащат навреме разходите си за суровини, материали, услуги и др.

Продължиха да се увеличават задълженията на предприятията и към финансовите институции. Увеличението им с 1.1 млрд. лева обаче, в сравнение с прираста през 2007 и 2008 г. (2%), е 10 пъти по-малко.

Прирастът на дългосрочните заеми, които имат инвестиционен характер, е само около 330 млн. лева (1%), а на краткосрочните, свързани с текуща производствена дейност – с около 800 млн. лева (5.8%).

Продължи значителното увеличение на задълженията към персонала от нередовно изплащане на заплати. В сравнение с 2009 г. те са повече със 126 млн. лв. (7%), а за осигуровките – със 139 млн. лв. (17%).

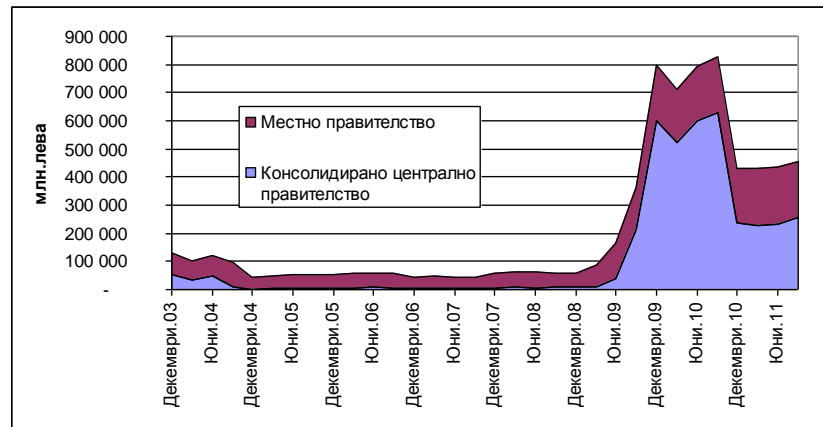
Увеличение на данъчните задължения. В края на 2010 г. те са 4 млрд. лева. В сравнение с края на 2009 г. увеличението е с 447 млн. лева (13%).

Държавата и общините и през 2010 г. продължиха да генерират междуфирмени задължения, но в по-малка степен в сравнение с 2009 г. Балансите на нефинансовите предприятия към 31.12.2010 г. показват, че от ведомства, държавни и общински предприятия имат вземания за изпълнение и неразплатени поръчки на стойност 482 млн. лв. Данъците за

възстановяване са 2.2 млрд.лв. Тази сума съставлява 2.6% от междуфирмената задължняост на нефинансовите предприятия към края на 2010 г.

В края на 2010 г. просрочените задължения на централно и местно правителство са общо в размер на 431.5 млн.лева, от които 237.2 млн.лева на консолидирано централно правителство и 194.3 млн.лева на местно правителство.

ФИГУРА 35 ПРОСРОЧЕНИТЕ ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА ЦЕНТРАЛНО И МЕСТНО ПРАВИТЕЛСТВО (2003 - 2011 г.)



Източник: Министерство на финансите

Забележка: Данните към края на 2010 г. отразяват намаляването на задълженията в резултат на ефективно им разплащане чрез механизма за уреждане на възникнали задължения по републиканския бюджет чрез „Българска банка за развитие” АД

Тенденцията на увеличение продължава и през 2011 г., като към 30.09.2011 г. просрочените задължения са 457 млн.лева, от които за централно и местно правителство съответно са 254.7 млн.лева и 202.3 млн.лева.

За 2011 г. и 2012 г. могат да бъдат направени следните прогнози:

Очертаващата се стагнация в развитието на икономиката няма да създава условия за намаляване задължняостта на предприятията.

Влияние върху финансовото им състояние ще оказва и постепенното намаление на износа като фактор за икономически растеж на страната.

Увеличението на фалитите ще води до нарастване на задължняостта, включително и от намаляващите продажби на вътрешния пазар.

2.4.4.8. Конкурентни предимства

България изостава в класациите по конкурентоспособност и условия за правене на бизнес. Най-проблемните ни области в конкурентоспособността са иновациите, инфраструктурата, институциите, технологичната готовност и размерът на пазара.

По данни на Световния икономически форум за 2011 г. България се класира на 74 място от 142 страни по конкурентоспособност, а спрямо условия за правене на бизнес за 2012 - на 59 място от общо 183 изследвани държави.

Определящите фактори за повишаване на конкурентоспособността са:

- Засилване на макроикономическата конкурентоспособност
- Подобряване на бизнес средата

- Създаване на индустриални клъстери
- Оперативна и стратегическа оптимизация на фирмите.

България постепенно губи основни си конкурентни предимства в ниския ценови сегмент - цената на работната сила и цената на енергията. Иновациите в нови производства с висока добавена стойност могат да бъдат следващия източник на конкурентоспособност. Делът на високотехнологичните производства от България в момента е едва 3%, при 16% за ЕС-27.

Според доклада за конкурентните предимства на Световния икономически форум България притежава редица преимущества, но и недостатъци. Страната е сред малкото европейски страни, които отбелязват макар и минимална, но по-добра оценка по отношение на конкурентоспособността на бизнеса – от 4% през 2006 г. на 4,23% през 2011 г. Някои от предимствата на страната са макроикономическата стабилност, благоприятната данъчна политика, отвореността на икономиката и участието на български фирми в международни вериги от производство, внедряване на иновативни решения в практиката. Значими проблеми са недоброто качество на инфраструктурата, недостатъчната ефективност на институциите, влошаващото се качество на работната сила, съществуващите корупционни практики, липсата на достатъчно ясно формулирани цели и стратегии на фирмено равнище.

Някои от предимствата, които България може да капитализира в краткосрочен план са макроикономическа стабилност, ниския външен дълг, контролираната инфлация, фиксиран валутен курс, стабилна банкова система, устойчив Валутен борд, добри фискални и валутни резерви. България се отличава и с естествени предимства като природни ресурси, добро местоположение, природни и културни богатства.

Раздел 3. ДВИГАТЕЛИ НА ПРОМЯНАТА И СЦЕНАРИИ НА РАЗВИТИЕ

3.1. ФАКТОРИ И ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ПРОМЯНАТА

През последните години прогнозирането на основата на сценарии се превръща в едни от най-популярните стратегически и прогностични инструменти в дългосрочен план, които се използват от водещи компании, влиятелни дъжавни и международни агенции, както и от обществени организации, които се стремят да намерят смисъл и логика в неспокойните турбулентни години. Три принципа лежат в основата на всяка успешна прогноза, основана на сценарийния подход:

1. **Дългосрочен поглед.** Повечето стратегически избори се очаква да имат значима роля в бъдещето. Използването на дългосрочно планиране предлага проактивен и изпреварващ подход за справяне със силите, оказващи въздействие върху икономическото развитие на страната; да се открият и видят по-ясно предизвикателствата и възможностите; както и да се вземат под внимание дългосрочните ефекти и потенциалните непредвидени последици от действията, които могат да се предприемат.
2. **Мислене „Отвън-навътре“.** Мисленето отвън-навътре започва с обмислянето и оглеждането на социалните, технологичните, екологичните, икономическите, религиозните и политическите промени, които могат след време с голяма степен на вероятност да се отразят върху икономическото развитие, като създават нови рискове или възможности в процеса.
3. **Възползване от множество перспективи.** Въвеждането на множество гледни точки помага за едно по-добро разбиране и обсъждане на предположенията, когато се описва по-широка картина на даден проблем или идея. Резултатът е разширяване на погледа на изследването, по-специално за нови заплахи и възможности, които в противен случай може да се пропуснат.

Въпреки, че планирането въз основа на сценарии е силно интелектуално и интерактивно упражнение, процесът е систематизиран в пет фази. Тези фази са:

1. **Ориентиране.** Целта на тази фаза е да се изясни за какво става въпрос и да се използва това като ориентир през следващите фази.
2. **Изследване.** Втората фаза изследва множеството „движещи сили“, които биха могли да оформят фокусния въпрос. Движещите сили са силите на промяна извън организацията или държавата, които ще определят бъдещата динамика по предсказуем или непредсказуем начин. Те могат да включват нови технологии, политически промени, икономическите условия или социалната динамика. Движещите сили могат да бъдат „предварително определени елементи“ – сили, които с голяма степен на вероятност ще се развият в посока, която е предвидима и не се очаква промяна; или „несигурни“ – сили, които са важни, но непредсказуеми от гледна точка на ефекта, който могат да предизвикат. „Несигурни“ са силите, които имат влияние върху крайните резултати, но не е известно в каква степен и обхват могат да се проявят.
3. **Синтез.** Следващата фаза включва комбиниране на движещите сили, за да се създаде рамка за сценарий. Обикновено рамките са изградени от две от най-важните или „критични“ сили (несигурни). Веднъж като се състави рамката, следващата стъпка е да се разработят сценарии, които започват в настоящето и завършват в бъдещето.

4. **Действие.** В тази фаза сценариите се използват, за да информират и вдъхновят действие. Тестът за добър набор от сценарии е не дали, в края на краищата, тези сценарии представят бъдещето точно, а дали позволяват на изследващата организация/страна/сектор да се учат, да се адаптират и да предприемат ефективни действия след създаването на сценариите. Моделите и прозренията, които възникват от последиците през всички възможни сценарии, определят приоритетите, които ще помогнат за постигането на дългосрочните цели.
5. **Мониторинг.** Последната фаза включва създаването на механизми, които ще помогнат да се следят промените в окръжаващата среда и съответно да помогнат за настройването на стратегията.

Какви са ползите от сценарийното мислене и планиране при предвиждане на бъдещето?

- Чрез използване на методологичната структура, която се фокусира върху неизвестното, сценарийното планиране постига по-голямо въздействие при предвиждането на алтернативните резултати и съответното управление на ресурсите.
- Сценарийното планиране е мощен инструмент, защото бъдещето се предсказва и оформя чрез множество взаимодействащи си променливи. Сценариите дават възможност да се мисли творчески и стриктно относно различните начини, по които тези сили могат да си взаимодействат, докато позволява да се предизвикат и преосмислят предположенията за това, което вярваме или се надяваме, че ще се случи в бъдеще.
- Сценариите обхващат и въткват множество перспективи и предоставят текуща рамка за отбелязване и включване на важните промени и изменения в окръжаващата среда в момента на възникването им.
- Може би най-важната част е, че сценариите дават общ език, който задълбочава изследванията за бъдещето и как може то да бъде формирано.

Какви са движещите сили, които най-пряко ще въздействат върху бъдещето за икономическото и социално развитие на страната, включително човешките ресурси? Невъзможно е да се предвиди напълно какво съдържа и ще бъде бъдещето, но може да се проследят тенденциите в настоящето, които ще окажат влияние върху бъдещите фактори.

ТАБЛИЦА 6 РАМКА НА ДВИЖЕЩИТЕ СИЛИ

СОЦИАЛНИ	
Демография	Регионални демографски характеристики и коефициенти на зависимост
Неравенство на доходите	Разпределението на богатството сред населението на страната
Социални нагласи към работната заплата	Натиск за увеличаване на работната заплата, включително минималните работни заплати
ТЕХНОЛОГИЧНИ	
Информационна сигурност	Защита на данните и риск от загуба на информация и данни

Хармонизиране на бизнес стандартите	Степен на международно проникване и уеднаквяване на бизнес-процесите, платформите и ИКТ спецификациите
Иновация в управлението на данните	Напредък в платформите за данни, включително достъпност, скорост на достъп и използване
Иновации в енергийното потребление	Напредък в енергийната ефективност и алтернативните горива
ЕКОЛОГИЧНИ	
Промяна на климата	Скорост на подобряване или влошаване на глобалните климатични условия
Саморегулиране	Степента, до която обществените разходи се включват в цените от дейностите на частния сектор
Достъп до водни ресурси	Недостиг на питейна вода или суша
ИКОНОМИЧЕСКИ	
Фискална политика	Бюджетна политика на правителството – излишък или дефицит
Финанси и риск иновации	Академичен напредък в областта на финансовата и риск теорията, както и практическото им прилагане
Цени на енергийните ресурси	Равнище на цените и нестабилност на цените на петрола и алтернативните горива
Цени на неенергийните суровини	Равнище на цените и нестабилност на цените на металите, селскостопанските продукти
Стойност на компаниите	Специфични мултипликатори, прилагани към отраслите и секторите
Относителна стойност на световните валути	Валутни курсове и променливост на съществуващите и нововъзникващите основни валути
Степен на икономическо сътрудничество	Протекционизъм или сътрудничество в търговията и регулирането
Глобално разпределение на богатството	Регионален дял от общото световно богатство
Глобален икономически растеж	Промяна в реалното производство в световен мащаб
Регионална инфлация	Промяна в нивата на потребителските цени
Регионални лихвени проценти	Стойност на заемните средства
Тенденции в предпочитанията на потребителите	Промените в търсенето на съществуващите и нови продукти и/или услуги

Търговско салдо	Търговски излишък/дефицит
ПОЛИТИЧЕСКИ	
Разходи за постигане на съответствие	Корпоративни инвестиции (разходи) за постигане на съответствие с нормативни правила
Корупция	Регионални различия в етичните правила и бизнес практики
Демократизацията	Степен на политическа воля и използване на пазарните механизми
Приватизацията	Степен на участие на частния сектор в публичната инфраструктура и инвестиции
Прозрачност	Последователно в прилагането на счетоводните стандарти, външния одит и честотата на докладване
Корпоративно подоходно облагане	Различи яв нивата на данъците и търговските тарифи

Източник: адаптирано по WEF.

Сред дефинитивните сили може да се открие застаряването на населението, не само в България, но в ЕС и развитите страни. Демографски е сигурно, че през 2020 г., делът на населението над 65 години ще бъде по-голям, отколкото в момента.

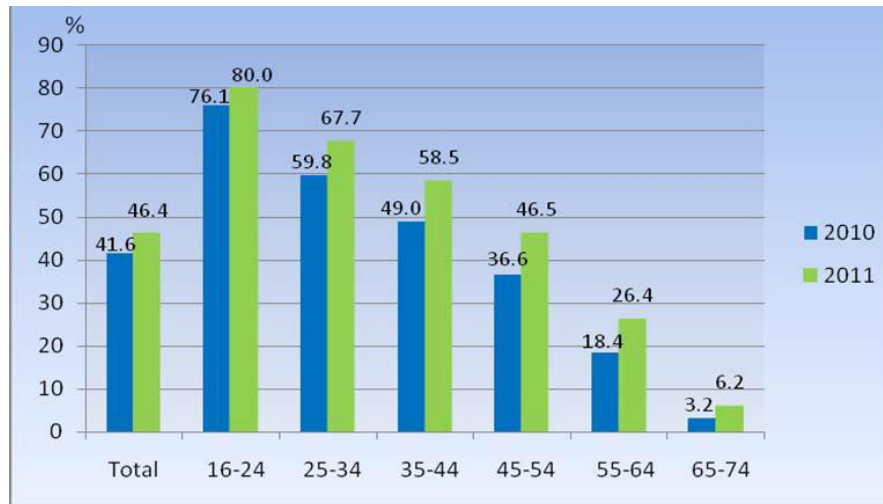
Нарастващо въздействие на цифровите медии и уеб технологиите. Технологиите и цифровите медии променят начина, по който живеят. Глобализацията и плурализма са движени от тази безпрецедентна технологична промяна. Хората се срещат във Фейсбук и споделят своите вдъхновения в Ю Тубе, докато туитват постинги с различни приятели. Групи от хора от различни крайща на континента или целия свят без да напускат своята среда се срещат в реално време във видео, Скайп или уебинар формат. Социалната свързаност се пренася глобално онлайн. Използването на интернет за комуникации, създаване, поддържане и продължаване на социалните взаимоотношения е неоспоримо. Въпреки това времето, прекарано онлайн често отнема време от далеч по-важните взаимоотношения лице в лице.

През 2011 г. 45% от домакинствата в страната имат достъп до интернет, като преобладаващият достъп – над 86.5% е чрез персонални компютри. Най-активни потребители в мрежата са младежите между 16 и 24 години и 80% от тях сърфират в интернет всеки ден или поне веднъж седмично, следвани със 67.7% от възрастовата група 25-34 г., 58.5% за 35-44 годишните, 46.5% за 45-54 г., или 46.4% за населението, като цяло.

Все повече хора имат достъп до интернет през смартфони, с които изпращат или получават текстови съобщения, правят снимки, играят игри, проверяват мейли, записват видео, незабавни съобщения, слушат музика, получават насоки и информация за карти, записват или гледат видео и т.н. Медиите са едни от най-влиятелните сили в живота на младите хора днес. Населението на възраст между 8 и 18 години прекарва повече време с медиите, отколкото с каквато и да е друга дейност – средно по седем часа на ден, ежедневно. Телевизионните предавания, които гледат видеоигрите, които играят, песните, които слушат, книгите, които четат, както и интернет-страниците, които посещават са огромна част от живота на младите хора, предлагайки постоянен поток от информация и съобщения за семействата, колегите,

взаимоотношенията и т.н. Как тези нови цифрови технологии ще се отразят върху живота? Какво ще е въздействието им върху формирането на личността, вярванията и убежденията?

ФИГУРА 36 Относлен дял на лицата между 16 и 74 години, които регулярно използват интернет (всеки ден или поне веднъж седмично)



Източник: НСИ

Оценка за степента на влияние на цифровите медии и уеб технологиите: много висока степен на влияние и много висока степен на несигурност.

Енергийни ресурси. Тенденцията за потребление на енергийни ресурси в световен мащаб е за продължаващо увеличение. За периода 2008-2011 г. това потребление е намаляло в резултат на финансовата и последвалата икономическа криза. Увеличават се инвестициите във възобновяеми енергийни източници – 65% ръст от 2004 г. Инвестициите в устойчиво развитие на енергетиката са основно от страните от ОИСР. Налице са големи постижения в областта на ефективността при производството на енергия от алтернативни източници. Например разходите за производство на електричество от вятърна енергия е спаднало над 12 пъти в сравнение с 1980 г. до 5-7 евроцента през 2009 г. Това прави вятърните турбини съизмерими с други източници на производство на електроенергия, но все още не е съизмеримо с производството на енергия от ядрени източници или конвенционалните електроцентрали.

Едновременно с това се подобрява енергийната ефективност на промишлените и домакинските уреди и апарати. Значими промени са направени и в жилищното строителство и изолация, както и по отношение на ефективността на двигателите, включително на енергийната ефективност на ИКТ инфраструктурата. Прогнозите са, че през следващото десетилетие по-нататъшни открития и постижения ще има в намаляване на производствените разходи и ефективността на използване на вятъра и слънчевата енергия. Съвсем нова технология, каквато е получаването на енергия при синтез, ще се прояви в следващите десетилетия.

Основните причини за увеличаването на цените на енергийните ресурси са значителното търсене от развиващите страни в югоизточна Азия. Световната икономическа криза и проявите на рецесията са основни фактори, обясняващи спада на цените на енергийните носители в последните години. Водещи фактори за бъдещото развитие на енергийните цени са глобалния икономически растеж, както и продължаващата дискусия по отношение на глобалните промени в климата, които могат да доведат до въвеждането на допълнително енергийно облагане, и следователно до повишаване на цените.

Отражението, което се очаква да имат енергийното потребление и иновации, е за намаляване на цените за производство на енергия, следователно натиск и намаляване на цените на енергията, както и спадане на инфлацията. В дългосрочен план е вероятно енергийните иновации да забавят промените в околната среда. Натискът за използване на алтернативни енергийни ресурси ще изисква големи инфраструктурни инвестиции, които най-вероятно ще бъдат финансирани от частни инвеститори.

Стойността на производството на енергия чрез конвенционалните технологии е водеща детерминанта за инвестиции в енергийни иновации и повишаване на ефективността. Поради нееластичността на търсенето на енергия от домакинствата и бизнеса в краткосрочен и средносрочен период, цените на енергийните ресурси и енергията оказват влияние върху нормата на спестяванията, корпоративните печалби, оценките за инфлацията и др. Пряко влияние се оказва и върху икономическия ръст. Цените на енергията и енергийните ресурси оказват влияние върху разпределение на глобалното богатство, след като средствата се преместват от потребителите на енергия към износителите на енергия и енергийни ресурси.

Технологичният пробив в използването на нови технологии (синтез и студен синтез) ще изисват значими инвестиции в изследвания и иновации, които ще се финансират както с държавни средства, така и чрез частни капитали. В дългосрочен план иновациите в областта на енергийните ресурси могат да доведат до акумулация на богатство в страните с благоприятни условия за алтернативна енергия.

Оценка за степента на влияние на цените на енергийните ресурси: много висока степен на влияние и много висока степен на несигурност.

Цени на неенергийните ресурси. Повишаването на цените на неенергийните ресурси през последните години е предизвикано от ръста на азиатските държави, включително Китай. Очакваната рецесия предизвиква намаляване на цените.

Стоките, служещи като източник за производството на потребителски продукти, оказват директно влияние върху инфлацията и растежа. Цените на основните суровини влияят върху движението на капиталовия поток към страните-износители, което позволява продължаващи инвестиции в производствена инфраструктура.

Оценка за степента на влияние на цените на неенергийните ресурси: много висока степен на влияние и много висока степен на несигурност.

Фискална политика. Поради големите размери на държавния дълг, фискалната политика директно влияе върху икономическите двигатели, каквито са лихвените нива, инфлацията и обменните курсове. Високият бюджетен дефицит обикновено води до увеличени нива на облагане на по-късен етап. С наличието на постоянни високи нива на държавен дефицит, по-малко средства са достъпни за публични инвестиции, което води до търсенето на частни средства и партньорства за изграждането на инфраструктурни проекти.

Застаряването на населението е един от водещите фактори за повишаване на съотношението дълг към БВП.

Оценка за степента на влияние на фискалната политика: много висока степен на влияние и висока степен на несигурност.

Глобален икономически растеж. Глобалният икономически растеж от 80-те години на миналия век е средно 3.4% средногодишно, при вариране между 0.9% и 5.0%. Най-висок ръст се отбелязва в развиващите се страни от Азия (7.6% средногодишно). Най-ниски са нивата на икономически растеж в развитите страни (2.4% средногодишно). Поради несигурните условия в

последните години, прогнозата на Световната банка за икономически растеж се очаква да бъде 2.5% и съответно 3.1% през 2012 и 2013 г. Прогнозният ръст за развиващите се страни е съответно 5.4 и 6%. Отразявайки забавянето на икономическия растеж, световната търговия, която нарасна със 6.6% през 2011 г., се прогнозира да нарасне едва с 4.7% през 2012 г. и 6.8% през 2013 г.

Въпреки всичко, постигането и на тези занижени показатели, е много несигурно. Спада в страните от Европейския съюз и по-специално Еврозоната, както и по-слабият ръст на развиващите се страни, повдигат въпросите за риск от интерференция на двете тенденции, с което ще се постигне дори по-слаб резултат. В същото време забавеният ръст в Европа затруднява усилията за възстановяване на доверието в пазара и съответно за устойчивостта на финансите в района.

В глобален аспект, средносрочният икономически ръст силно ще зависи от по-нататъшното развитие на азиатските държави, по-специално Китай и Индия. Ръстът в тези икономики беше предизвикан основно от износа, което се очаква в близките години да се забави.

Икономическият ръст предизвиква търсене и оказва влияние върху цените на енергията и другите стоки, както и върху лихвените нива и инфлацията. Той оказва влияние върху корпоративните приходи, съответно върху стойността на компаниите. В индустриалната структура обикновено се наблюдава консолидиране в промишленостите с ниска степен на растеж.

Оценка за степента на влияние на глобалния икономически растеж: много висока степен на влияние и висока степен на несигурност.

Промените в климата. Промените в климата в дългосрочен период представляват промяна в природните условия в определен регион или в глобален аспект включително по отношение на температурата, валежите и ветровете. Тези промени са причинени от динамичните процеси на земята и в атмосферата. Наскоро те са свързани с дейността на човека, включително емисиите на въглероден диоксид, които се причиняват от изгарянето на изкопаеми горива, увеличеното производство на цимент, увеличаването на селскостопанските животни.

Глобалните повърхностни температури са нараснали с около 0.74 °C от края на XIX век при тенденция за последните 50 години от нарастване с 0.13C на десетилетие. Развитието на глобалния климат е комплексна задача, която е трудно да се предвиди точно чрез компютърното моделиране. Текущите прогнози за нарастване на температурата до 2100 година варират между +1.4 градуса до +5.8 градуса. Промените в климата се прогнозира да доведат до екстремни природни явления като топли вълни, урагани, наводнения, продължителна суша.

Промените в климата вече са значителна част от регулациите в околната среда и от цените на енергийните ресурси, след като цените на емисиите въглероден диоксид се включват в производствените цени. В случай, че не се извършат необходимите промени навреме, е възможно промените в климата да се отразят върху достъпността и наличието на питейна вода и водни ресурси, което може да доведе до политическа нестабилност.

Оценка за степента на влияние на промените в климата: висока степен на влияние и висока степен на несигурност.

Демографските промени. Прогнозите за демографската картина през 2020 г. за световното население, е че то ще бъде в рамките между 7.4 милиарди и 8 милиарда души, при което

населението на възраст 65 и повече години ще представлява 9-9.8%. В развитите страни този дял се очаква да бъде значително по-голям – 19% и повече процента.

Нарастването на трудовите ресурси е силен двигател за БВП ръст. Страните с по-възрастно население трябва да привличат капитал отвън за да могат да поддържат ръста на БВП. От друга страна, държавите с висок ръст на населението трябва да привличат капитал отвън за финансиране на инфраструктурните проекти и нужди.

Застаряването на населението създава възможности за специализирани финансови продукти, каквито са пенсионните продукти и деривати. От друга страна, застаряването на населението предизвиква промяна и в необходимите продукти и услуги, засилване на необходимостта от „бели“ работни места, специфични услуги за възрастни хора и др.

Оценка за степента на влияние на демографските промени: много висока степен на влияние и ниска степен на несигурност.

3.2. ПРОГНОЗА ЗА НОВОВЪЗНИКВАЩИ ПРОФЕСИИ И НЕОБХОДИМИ УМЕНИЯ

В съобщение на Европейската комисия от 18.04.2012 г. „Към възстановяване и създаване на нови работни места“ се препоръчва да се стимулира заетостта в областите с най-голям потенциал за бъдещите работни места: екологосъобразни икономики; здравеопазване и ИКТ.

В условията на рекордна безработица в ЕС и мрачни икономически прогнози за следващите месеци Комисията излезе днес с комплекс от конкретни мерки за създаване на повече работни места. В предложението към създаването на заетост се подхожда от страната на търсенето и се посочват начини, по които държавите членки могат да насърчат наемането на работа, като намалят данъчното облагане на труда или окажат по-голяма подкрепа на стартиращите фирми.

Препоръките са общи и специфични. Сред общите препоръки, целящи предоставянето на по-големи и повече възможности за обучение и работа на желаещите и търсещи работа, при което работещите могат да получават помощ за придобиване на нови умения. Предиждат се насърчения и за създаващите нови работни места предприемачи. Сред общите препоръки са:

- насърчаване на създаването на работни места чрез подпомагане на предприятията, предприемачите и самостоятелно заетите лица, включително адекватни и устойчиви заплати; да създадат подходящи условия за разкриване на работни места и търсене на работници, например чрез субсидии за заетост, изместване на данъчното облагане (неутрално като въздействие върху бюджета) от труда към въздействието върху околната среда или подкрепа за самостоятелната заетост;
- насочване към ключови сектори, където се създават работни места: „зелената“ икономика, здравеопазването и социалните грижи, цифровата икономика и др., т.е. да се използват областите с голям потенциал за бъдещи работни места, като зелената икономика, в която до 2020 г. могат да бъдат създадени 20 млн. работни места, и да включат зелената заетост в националните планове по заетостта, като задълбочават познанията за екологичните умения;
- по-добре да планират и прогнозират работната сила в здравната сфера, така че да се постигне по-добро съответствие между търсенето и предлагането на здравни специалисти, като същевременно на здравните работници се осигурят дългосрочни

перспективи и се насърчи обменът на иновативни и работещи стратегии за тяхното наемане и задържане на работа. Комисията дава старт и на консултация за възможностите за заетост в персоналните и домакинските услуги;

- да предоставят подкрепа за постигане на по-голям дял на висококвалифицирания труд в ИКТ и утвърждаване на цифровите умения сред всички групи на работната сила.
- използване на съществуващите програми на ЕС за финансиране на създаването на работни места;
- реформиране на трудовите пазари, за да се отговори на търсенето в бъдеще; извличане на поуки от кризата, като стимулиране на вътрешната гъвкавост, която да намали несигурността на работните места и бюджетните разходи;
- разработване на програми за насърчаване на ученето през целия живот и осигуряване на обучения за младите хора, за да могат да се развиват професионално;
- инвестиции в обучения за придобиване на умения, които ще са необходими, за да се отговори на изискванията към работните места в бъдеще;
- премахване на пречките пред търсенето на работа в друга страна от ЕС;
- усъвършенстване на схемите, чрез които се намират хора с подходящи квалификации в цяла Европа;
- засилване на участието на групите на работодателите и работниците при изготвянето на политика за заетостта.

3.2.1. ДЕФИЦИТНИ ПОЗИЦИИ - БЪЛГАРИЯ

Над половината от работодателите в България (51%) срещат трудности при намирането на персонал за свободни работни места. Средните показатели в световен мащаб са 34%, а пред нас в световната класация са Япония (81%) и Бразилия (71%). Информацията е от специализираното проучване Talent Shortage Survey на ManpowerGroup.

Един от трима работодатели в световен мащаб не успява да намери подходящи кадри за ключови за своята компания работни места.

Най-търсени позиции през 2012 г. в България са:
1. Инженери
2. Квалифицирани работници
3. Мениджмънт
4. Счетоводители и финансисти
5. Търговски представители
6. ИТ специалисти
7. Шофьори
8. Персонал за ресторанти и хотели
9. Мениджъри продажби
10. Оператори производство

Сред дефицитните позиции се очертава постоянна тенденция за недостиг на инженерен персонал. Инженерите остават номер 1 сред топ 10 на трудните за запълване позиции. Високото търсене на инженерни кадри може да се обясни частично с факта, че компаниите се ориентират към високотехнологични производства. (За сравнение са представени резултатите от дефицитните позиции в България през 2012 г.).

Най-търсени позиции през 2011 г. в БЪЛГАРИЯ
1. Инженери
2. Мениджмънт
3. Квалифицирани работници
4. Секретарки, лични асистенти, административни асистенти и офис-мениджъри
5. Техници
6. Шофьори
7. ИТ-специалисти
8. Търговски представители
9. Счетоводители и финансисти
10. Машинисти/машинни оператори

Според проучването 42% от българските работодатели са регистрирали през 2011 г. трудности при запълване на позиции. Основната причина за незапълването на вакантните позиции е липсата на кандидати, липса на умения, като например владенето на чужди езици, липса на опит. Статистическите данни от проучването ранжират причините за срещаните трудности от българските работодатели при запълването на конкретни позиции са: липса на технически умения (60%), липса на професионална квалификация (31%), липса на опит (27%) и липса на меки умения (23%).

Стратегиите за преодоляване на трудностите от намиране на персонал на българските работодатели включват: допълнително обучение и развитие на съществуващия персонал (33%), назначаване на хора, които не притежават необходимите умения в момента, но имат потенциал да се учат и да израстват на работното място (26%); преразглеждане на офертите към новопостъпващи служители (11%).

Обобщението за факторите, които оказват влияние върху възможността и способността на работодателите да намират персонал (систематизирани от ManPower Group):

1. Организационни фактори:

- По-високи очаквания за заплащане от предлаганите;
- Неподходящ, отрицателен имидж на бизнес-сектора или позицията;
- Отрицателен и неподходящ имиджа на компанията или фирмената култура;
- Нежелано географско положение или дестинация.

2. Фактори, имащи отношение към кандидата:

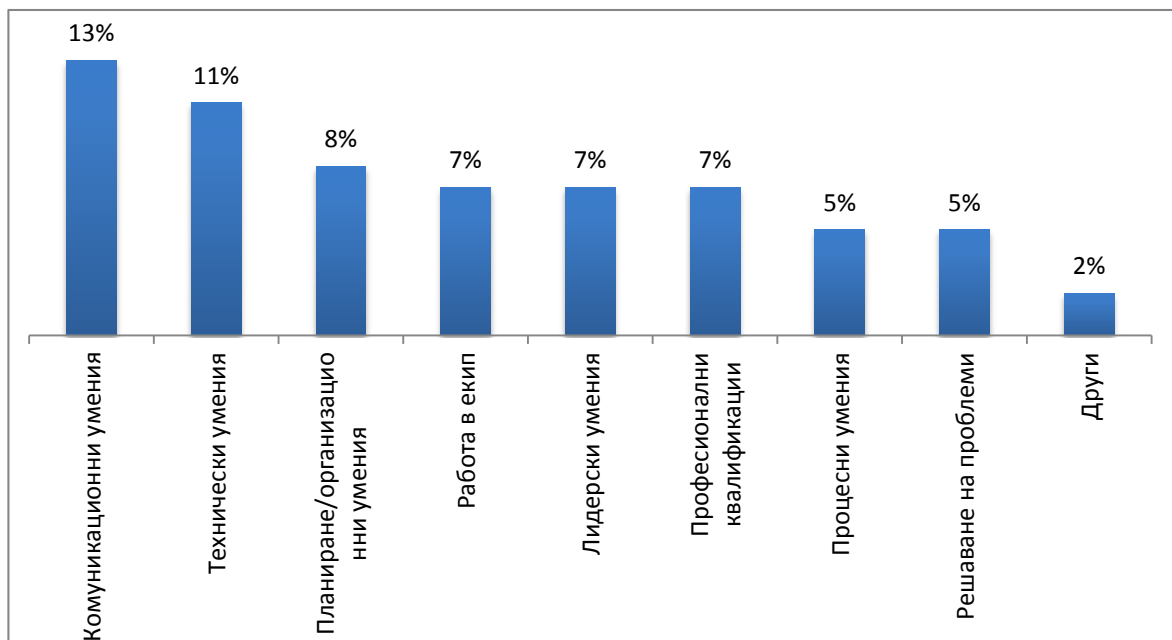
- Отсъствие на познания за бизнеса или академичните дисциплини или специфични за индустрията квалификации;

- Недостиг на „твърди“ умения или технически умения;
- Недостиг на „меки“ умения или междуличностни и комуникационни умения;
- Липса на опит;
- Не притежава подходящата ценностна система и умствена нагласа;
- Не притежава подходящите личностни характеристики или ум.

3. Пазарни фактори (фактори от оръжаващата среда)

- Нежелание за промяна на работните места в настоящия икономически климат;
- Нежелание да мигрират (местят),
- Липса на налични кандидати – отсъствие на кандидати;
- Липса на кандидати, желаещи да работят на непълно работно време или под условие;
- Твърде квалифицирани.

Изследването на дефицитните умения и компетенции в световен мащаб показват любопитната тенденция при самоопределяне от страна на работниците и служителите за най-важните от необходимите им умения, които да позволят изпълняването на служебните им задължения и роля в организацията, както следва: комуникационни, технически, работа в екип, планиране. Някои от тях поставят на водещо място уменията за решаване на проблеми и лидерските умения.



3.2.2. ДЕФИЦИТНИ ПРОФЕСИИ – БЕНЧМАРК

Кампанията на „Ресурсния център за канадско гражданство и имиграция“⁸, Квебек - Канада, 2012 г. за набиране на квалифицирани специалисти по програмата „зелена карта“ съдържа 15 професии. Необходимо и задължително условие е наличието на бакалавърска или магистърска степен на образование, които да позволяват наемането за следни професии: преводачи, химици, диетолози, бизнес администрация, бизнес управление, инженери по биомедицина, инженери механика, счетоводители, социални услуги, микробиолози, инженери по гражданско строителство, ИТ инженери, експерти човешки ресурси, математици, компютърни инженери.

Според „Списъка на дефицитните професии“⁹ в **Австралия**, работните места, които са с висока степен на търсене включват: счетоводители, анестезиолози, архитекти, химици, строителни инженери, компютърни инженери, ИТ специалисти, зъболекари, дерматолози, електроинженери, специалисти по спешна медицина, одитори, общопрактикуващи лекари, фармацевти, машинни инженери, медицински радиографи, минни инженери, акушергинеколози, ерготерапевти, офталмолози, педиатри, патолози, физиотерапевти, психиатри, рентгенолози, медицински сестри, хирурзи и др. Към този списък има група от специализирани работници, които са също с голяма степен на търсене, каквито са хлебопроизводители, зидари, дърводелци, монтьори, тапицери, газопроводчици, електротехници, водопроводчици, фризьори, дърводелци, ключари, автомонтьори, оптични механизми, сладкари, заварчици, хладилни и климатични техници, каменоделци.

Според „Списъка на дефицитните професии“¹⁰ във **Великобритания** три групи професии се очертават като дефицитни: инженерни, медицински и други професии.

ИНЖЕНЕРНИ ПРОФЕСИИ

Транспортни и магистрални инженери	Трафик инженери или планиране на транспорта; Магистрални инженери
Геоинженери (с изключение добив на нефт и газ“	Геоинженери Геомеханици Геофизици Геолози
Електроинженери за производство на енергия	Машинни инженери; Електроинженери; Инженери ядрени системи; Урбанистични инженери; Мрежови дизайнери; Строителни инженери; Химици Физици

⁸ Canadian Citizenship & Immigration Resource Center (CCIRC) Inc.; <https://www.immigration.ca/med/assess2.asp>

⁹ Australian Migration Occupations in Demand List (MODL)

¹⁰ UK Shortage Occupations List

Други инженери	Лицензирани инженери на въздухоплавателни средства; Инженери надземни електромрежи Инженери заваръчна техника
МЕДИЦИНСКИ ПРОФЕСИИ	
Лекари	Общопрактикуващи лекари
Зъболекари	Стоматологични специалности; Ортодонтия
Специализирани лекари	Анестезиология и интензивна медицина Кардиология Химична патология Детска и юношеска психиатрия Клинична неврофизиология Съдебна психиатрия Гериатрична медицина Хематология Имунология Медицинска микробиология и вирусология Нуклеарна медицина Трудова медицина Орална и лицево-челюстна хирургия Педиатрия Пластична хирургия Рехабилитационна медицина
Общи специалности	Аудиолози Фармацевти Клинични психолози; Социални работници
Медицински сестри	Медицински сестри
ДРУГИ ПРОФЕСИИ	
Други	Учители Ветеринарни хирурзи

3.2.3. ЕВРОПЕЙСКА СИНЯ КАРТА

От 25 май 2009 година е в сила Директива 2009/50/ЕО на Съвета от 25 май 2009 година относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави за целите на висококвалифицирана трудова заетост. Всяка страна-членка на Европейския съюз е задължена да предвиди специални разпоредби за наблюдение на прилагането на директивата, да транспонира в националното законодателство необходимите закони, подзаконови и административни разпоредби. Срокът за това бе 19.06.2011 г.

Целта на директива е да се подобри способността на Европейския съюз (ЕС) за привличане на висококвалифицирани работници от трети страни. Целта е не само за повишаване на конкурентоспособността в контекста на Лисабонската стратегия, но също така и да се ограничи изтичането на мозъци. Тя е предназначена да:

- да се улесни приемът на тези лица чрез хармонизиране на условията за влизане и пребиваване в целия ЕС;
- опростяване на процедурите за приемане;
- подобряване на правния статут на тези, които вече са в ЕС.

Директивата се прилага за висококвалифицирани граждани на трети страни, които искат да бъдат допуснати до територията на държава-членка за повече от три месеца за целите на заетостта, както и членовете на техните семейства.

През март 2000 г. в Лисабон Европейският съвет постави целта до 2010 г. Общността да стане най-конкурентоспособната и динамична, основана на знанието икономика в света, способна на устойчив икономически растеж с повече и по-добри работни места и с по-голямо социално единство. Мерките за привличане и задържане на висококвалифицирани работници от трети държави като част от подход, основан на нуждите на държавите-членки, се разглеждат в по-широкия контекст, установен от Лисабонската стратегия и от Съобщението на Комисията от 11.12.2007 г. за интегрираните насоки за растеж и работни места.

За постепенното изграждане на пространство на свобода, сигурност и правосъдие Договорът за създаване на ЕО предвижда приемането на мерки в областта на убежището, имиграцията и защитата на правата на гражданите на трети държави. Съгласно Договора Съветът приема мерки в областта на имиграционната политика във връзка с условията за влизане и пребиваване и процедурните стандарти за издаване на дългосрочни визи и разрешения за пребиваване от държавите-членки, както и мерки, определящи правата и условията, съгласно които граждани на трети държави, законно пребиваващи в държава - членка, могат да пребивават и в други държави-членки.

В Програмата от Хага, приета от Европейския съвет на 04 и 05.11.2004 г., бе признато, че законната миграция ще играе важна роля за укрепването на икономиката, основана на знанието в Европа и за икономическия напредък, като по този начин ще допринесе за осъществяването на Лисабонската стратегия. Европейският съвет от 14 и 15.12.2006 г. одобри поредица от стъпки, които да бъдат предприети през 2007 г., сред които разработването на добре управлявана политика за законната имиграция, която изцяло да зачита националните области на компетентност, за да се помогне на държавите-членки в удовлетворяването на тогавашните и бъдещи нужди от работна ръка. При прилагането на директивата държавите-членки са задължени да спазват принципа на общностните преференции, изложен конкретно в съответните разпоредби на Актовете за присъединяване на новите държави-членки от 2003 и 2005 г.

Директивата е насочена към постигането на всички гореизложени цели чрез насърчаване на приемането и мобилността за целите на висококвалифицирана трудова заетост на граждани на трети държави за пребиваване, надвишаващо три месеца, за да може Общността да стане по-привлекателна за такива работници от различни краища на света и да се подпомогне нейната конкурентоспособност и икономическият ѝ растеж. За постигането на тези цели бе сметнено за необходимо да се улесни приемането на висококвалифицирани работници и техните семейства, като се въведе ускорена процедура за приемане и се предоставят в редица

области, социални и икономически права, равни с тези на гражданите на приемащата държава - членка. Необходимо е също да се вземат предвид приоритетите, нуждите на пазара на труда и капацитетът за прием на държавите-членки. На гражданите на трети държави се дава възможност да подават заявление за синя карта на ЕС или за национално разрешение за пребиваване, което означава, че това са два различни режима.

За да бъдат допуснати в ЕС, кандидатите за „синя карта“ трябва да представят:

- договорът за работа или обвързващо предложение за работа със заплата най-малко 1,5 пъти средната брутна годишна заплата, платен в държавата-членка (държавите-членки могат да намаляват праг на заплатата, на 1,2 за някои професии, където има особена нужда от работниците от трети страни);
- валиден документ за пътуване и валидно разрешение за пребиваване или национална дългосрочна виза;
- доказателство за здравна застраховка;
- за регулираните професии, документи, удостоверяващи, че отговаря на законовите изисквания, както и за нерегламентирани професии, документи, удостоверяващи съответни по-високи професионални квалификации.

В допълнение, заявителят не трябва да представляват заплаха за обществения ред от гледна точка на държавата-членка. Възможно е да се изиска и представяне на информация за адреса на кандидата за „синя карта“ в държавата членка.

Режимът предвижда държавите-членки да определят броя на граждани на трети страни, които ще приемат.

За целите на директивата, за да се оцени дали съответният гражданин на трета държава има придобито съответно висше образование, може да се направи позоваване на нива 5а и 6 от ISCED („Международна стандартна класификация на образованието“) от 1997 г.

След като държава-членка е взела решение да приеме гражданин на трета държава, който отговаря на съответните критерии, въпросният гражданин на третата държава, кандидатствал за синя карта на ЕС, следва да получи специалното разрешение за пребиваване, предвидено в директивата, с което следва да се предостави поетапен достъп до пазара на труда, както и до правата на пребиваване и мобилност, за него и неговото семейство. Крайният срок за разглеждане на заявлението за синя карта на ЕС следва да не включва времето, необходимо за признаване на професионална квалификация, или времето, необходимо за издаване на виза, ако такава се изисква. Директивата не засяга националните процедури за признаване на дипломи. Форматът на синята карта на ЕС следва да бъде в съответствие с Регламент (ЕО) № 1030/2002 на Съвета от 13.06.2002 г. относно единния формат на разрешенията за пребиваване за гражданите на трети страни, като по този начин се дава възможност на държавите-членки да вписват информация, по-специално относно условията, при които лицето има право да работи.

На гражданите на трети държави, които притежават валиден документ за пътуване и синя карта на ЕС, издадена от държава-членка, прилагаща изцяло постиженията на правото от Шенген, следва да се разреши да влизат и да се придвижват свободно на територията на друга държава-членка, прилагаща изцяло постиженията на правото от Шенген, за срок до три месеца в съответствие с Регламент (ЕО) № 562/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 15.03.2006 г. за създаване на Кодекс на Общността за режима на движение на лица през границите (Кодекс на Шенгенските граници) и член 21 от Конвенцията за прилагане на Шенгенското споразумение от 14.06.1985 г. между правителствата на държавите от

Икономическия съюз Бенелюкс, Федерална република Германия и Френската република за постепенно премахване на контрола по техните общи граници.

Държавите-членки са свободни да решат дали молбата за синя карта на ЕС трябва да се направи от гражданин на трета страна и / или неговия / нейния работодател. Ако кандидатът отговаря на горните условия и националните власти решат да го признаят, / я приеме, той / тя се издава Синя карта на ЕС, която е валидна за стандартен период от една до четири години. Приложението ще бъде прието или отхвърлено в рамките на 90 дни от подаване. Ако заявлението е прието, кандидатът ще бъде даден всички улеснения за получаване на необходимите визи.

Заявлението за синя карта на ЕС може да бъде отхвърлено, ако е съставен въз основа на неверни или придобита чрез измама документи или, като се вземе предвид състоянието на пазара на труда, съответната държава-членка може да реши да даде приоритет на:

- граждани на ЕС;
- граждани на трети страни с предпочитан статут по силата на общностното право, които са законно пребиваващи, или които са на дългосрочно пребиваващия европейската общност и желаят да се преместят в тази държава-членка.

Заявлението може също да бъде отхвърлено въз основа на лимитите за приемане на нови членове, определени от държавата-членка, етично набиране на персонал или, ако работодателят е санкциониран поради недекларирания труд или нелегалната заетост.

Заявлението за синята карта на ЕС може да бъде оттеглено, ако притежателят му не разполага с достатъчно ресурси, за да да поддържа себе си и членовете на семейството си, без да ползва социални помощи, или ако е безработен за повече от три последователни месеца или повече от веднъж по време на периода на валидност на картата.

Професионалната и географската мобилност на висококвалифицирани работници от трети държави следва да бъде разглеждана като важен механизъм за подобряване ефективността на пазара на труда, за предотвратяване на недостига на квалифицирана работна ръка и за неутрализиране на регионалните несъответствия. Професионалната мобилност на висококвалифицираните работници от трети държави следва да бъде ограничена през първите две години на законна заетост в държава-членка.

Използвайки „синята карта“, граждани на трети страни и техните семейства могат да:

- влизат, повторно да влизат и пребивават в издавата картата държава-членка,, както и да преминават през други държави-членки;
- работят в съответния сектор;
- ползват равно третиране с гражданите на държавата-членка по отношение на например, условията на труд, социалното осигуряване, пенсиите, признаване на дипломи, образование и професионално обучение.

След две години на законна трудова дейност, те могат да получат равно третиране с гражданите на държавата-членка по отношение на достъпа до всяко висококвалифицирана трудова заетост. След 18 месеца законно пребиваване, те могат да се преместят в друга държава-членка и да предприеме висококвалифицирана трудова заетост (предмет на ограниченията, определени от държавата-членка за броя на чужди граждани приемат).

Процедурата е същата като тази за допускане до първата държава-членка. Притежателя на Синя карта на ЕС и неговото семейство обаче може свободно да влиза и да остане във втора

държава-членка, но трябва да уведоми властите там в рамките на един месец от своето пристигане. Втората държава-членка може да реши да не позволи на гражданин на трета страна, за да работят до положително решение за неговото заявление е било взето. Въпреки това, заявлението може вече да бъдат представени на органи на втората държава-членка, докато притежателят на синя карта на ЕС все още се работи и пребивава в първата държава-членка.

Директивата напълно зачита равното третиране на гражданите на държавите-членки и притежателите на синя карта на ЕС по отношение на заплащането, когато те се намират в сравнимо положение.

Притежателите на синя карта на ЕС следва да бъдат третирани равноправно по отношение на социалната сигурност. Клоновете на социалната сигурност са определени в Регламент (ЕИО) № 1408/71 на Съвета от 14.06. 1971 г. за прилагането на схеми за социална сигурност на заети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността. Регламент (ЕО) № 859/2003 на Съвета от 14.05.2003 г. за разширяване на приложното поле на разпоредбите на Регламент (ЕИО) № 1408/71 и Регламент (ЕИО) № 574/72 за граждани на трети страни, които все още не са субект на тези разпоредби единствено на основание тяхното гражданство разширява приложното поле на разпоредбите на Регламент (ЕИО) № 1408/71 за граждани на трети държави, които законно пребивават в Общността и които минават границата между държави-членки. Разпоредбите в директивата относно равното третиране в областта на социалната сигурност се прилагат пряко и към лица, влизащи на територията на държава-членка директно от трета държава, при условие че съответното лице пребивава законно като притежател на валидна синя карта на ЕС, включително по време на периода на временна безработица, и отговаря на условията, установени от националното право за получаване на съответните обезщетения за социална сигурност.

Професионалните квалификации, придобити от гражданин на трета държава в друга държава-членка, следва да бъдат признати по същия начин, както се признават и гражданите на Съюза. Квалификациите, придобити в трета държава, следва да се вземат предвид в съответствие с Директива 2005/36/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 07.09.2005 г. относно признаването на професионалните квалификации.

Мобилността в рамките на Общността следва да бъде контролирана през първия период на законно пребиваване на висококвалифицирания работник от трета държава. Необходими са дерогации от Директива 2003/109/ЕО на Съвета от 25.11.2003 г. относно статута на дългосрочно пребиваващи граждани от трети страни, за да не се санкционират географски мобилните висококвалифицирани работници от трети държави, които все още не са придобили статут на дългосрочно пребиваващи в ЕО, посочен в директивата, както и за да се насърчи включително циркулярната миграция.

Мобилността на висококвалифицирани работници от трети държави между Общността и тяхната държава на произход следва да бъде насърчавана и запазена. Следва да се предвидят дерогации от Директива 2003/109/ЕО, за да се удължи периодът на отсъствие от територията на Общността, без да се прекъсва срокът на законно и непрекъснато пребиваване, необходим за изпълняване на изискванията за получаване на статут на дългосрочно пребиваващ в ЕО. Следва също да се разрешат по-дълги периоди на отсъствие от предвидените в Директива 2003/109/ЕО, след като висококвалифицираният работник от трета държава е получил статут на дългосрочно пребиваващ в ЕО, за да се насърчи тяхната циркулярна миграция.

При прилагането на директивата държавите-членки следва да се въздържат от активно набиране на персонал в развиващите се страни в сектори, в които има недостиг на персонал. За ключовите сектори, например сектора на здравеопазването, както се подчертава в заключенията на Съвета и на държавите-членки от 14.05.2007 г. относно Европейската програма за действие за справяне с критичния недостиг на здравни работници в развиващите се страни (2007-2013 г.), и съответно сектора на образованието, следва да се изготвят етична политика и принципи за набиране на персонал, които да се прилагат към работодателите от публичния и частния сектор. Тази политика и принципи следва да бъдат утвърдени посредством разработването и прилагането на механизми, насоки и други инструменти за улесняване според необходимостта на циркулярната и временната миграция, както и посредством други мерки, които ще сведат до минимум отрицателното и ще увеличат положителното въздействие от висококвалифицираната имиграция върху развиващите се страни, за да може “изтичането на мозъци” да се превърне в т. нар. “придобиване на мозъци”.

Благоприятните условия за събиране на семейството и за достъп до работа за съпрузи е основен елемент на директивата, целяща привличането на висококвалифицирани работници от трети държави. Държавите-членки могат да запазват или въвеждат условия и мерки за интеграция, включително езиково обучение, за членовете на семейството на притежател на синя карта на ЕС.

Предстои държавите-членки да предвидят специални разпоредби за наблюдение на прилагането на директивата, с цел откриване и евентуално противодействие на възможния ефект от “изтичане на мозъци” в развиващите се страни, както и за избягване на т. нар. “прахосване на мозъци”. Държавите-членки следва да представят годишно данни на Комисията относно статистиката на Общността за миграцията и международната закрила.

Започвайки от 2013 г., Европейската Комисия ежегодно ще събира статистика от държавите-членки относно броя на граждани на трети страни, на които разрешение „Синя карта“ на ЕС е било издадено, подновено, оттеглена или отказана, на техните националности и професии, както и на техните семейства. Започвайки от 2014 г. Европейската комисия е задължена да докладва за прилагането на директивата на Европейския парламент и на Съвета на всеки три години, както и да предлага всякакви промени, които тя счита за необходими.

РЕЖИМ НА ПРИЛОЖЕНИЯ – СИНЯ КАРТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

„Синята карта на Европейския съюз” представлява разрешение за пребиваване на граждани на трети страни, които са висококвалифицирани работници (трябва да притежават удостоверение за придобито висше образование и поне пет години професионален опит в професията или сектора, уточнени с трудовия договор).

Граждани на трети страни са всички лица, които не са граждани на Република България, друга страна-членка на Европейския съюз, Конфедерация Швейцария, Норвегия, Лихтенщайн или Исландия.

За да могат да кандидатстват за „Синя карта на Европейския съюз” висококвалифицираните работници, които са граждани на трети страни трябва да притежават виза за дългосрочно пребиваване в Република България.

„Синята карта на Европейския съюз” се издава след разрешение от Министерството на труда и социалната политика **за срок една година**, като разрешението може да бъде подновявано.

Членовете на семейството на чужденец, който е получил „Синя карта на Европейския съюз” могат да получат разрешение за продължително пребиваване в Република България за срока на валидност на „Синята карта на ЕС”, ако отговарят на следните изисквания:

- да имат осигурено жилище,
- да имат задължителни здравни застраховки и осигуряване,
- да имат достатъчни средства за издръжка, без да се прибягва до системата за социално подпомагане, в размер не по-малък от минималната месечна заплата или минималната пенсия в Република България за срока на пребиваване;

В случай, че чужденец притежава „Синя карта на ЕС” издадена в друга страна-членка на ЕС и е пребивавал на територията на тази страна най-малко 18 месеца, може да получи „Синя карта на ЕС” и да пребивава заедно със семейството си в България. Заявлението за получаване на разрешение се подава не по-късно от един месец след пристигането на чужденеца в Република България.

Когато притежателят на „Синя карта на ЕС”, издадена в друга държава членка, се премести в Република България, на членовете на неговото семейство се разрешава да го придружат или да се присъединят към него.

Притежател на синя карта на ЕС може да получи статут на дългосрочно пребиваване в Република България, **ако е пребивавал 5 години законно и непрекъснато на територията на някоя държава – членка на Европейския съюз, като притежател на синя карта на ЕС, от които последните две години са на територията на Република България.**

Източник: МТСП

Отговорните институции за издаване на разрешителни за Синя карта у нас са: Агенция по заетостта и Дирекция Миграция към МВР. Необходимо условие за издаване на документа е осигурен дългосрочен договор за не по-малко от една година, медицинска и социална осигуровка. За да се гарантира, че чуждите кадри няма да попаднат в експлоатационна среда работодателят трябва да осигури възнаграждение минимум 1.2 пъти по-голямо от средната работна заплата за страната. Кандидатстващият за Синя карта не трябва да застрашава националната сигурност на страната, в която ще упражнява професията си или на страните-членки на ЕС. Работодателите трябва и да са удостоверили, че в страната има липса на нужните кадри.

Раздел 4. ПЕРСПЕКТИВНИ СЕКТОРИ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

Сравнителен анализ на секторите по водещи показатели

Анализ и сравнение по водещи икономически показатели, включително тенденции и перспективи за развитие. Ефекти от кризата

Международни сравнения на индустриалното представяне.

Индикатор	Година / периода	България	Индустриални страни
Добавена стойност в промишлеността, Средният годишен реален темп на растеж (в%)	2000-2005	5,37	2,41
	2005-2010	3,29	-1,62
Непроизводствен БВП, Средният годишен реален темп на растеж (в%)	2000-2005	5,55	2,11
	2005-2010	2,52	1,11
Добавената стойност в промишлеността като процент от БВП	2000	15,38	17,62
	2005	15,23	17,59
	2010 г. /	15,52	16,10

Дял на страната в добавената стойност от промишлеността

Индикатор	Година	В общо		
		ЕС	Индустриални страни	Свят
Добавена стойност в промишлеността, %	2000	0,13	0,04	0,03
	2005	0,16	0,05	0,04
	2010	0,20	0,06	0,04
Промислен износ (дял в%)	2000	0,20	0,10	0,08
	2005	0,28	0,16	0,12
	2010	0,38	0,21	0,14

Средногодишен темп на растеж и структура на добавената стойност в промишлеността по сектори

ISIC (rev.3)	Средногодишният реален ръст (%)		Структурата на добавената стойност (% дял)			
	България	ЕС	България		ЕС	
	2000-2009 ↕	2000-2009	2000 ↕	2009 ↕	2000	2009
15 - Храни и напитки	7,98	4,70	17,68	18,11	11,07	12,85
16 - тютюневи изделия	0,65	-4,11	5,22	3,45	0,51	0,25
17 - Текстил	8,96	-1,38	3,94	3,70	2,67	1,67
18 - облекло, кожи	5,76	-4,75	9,84	8,57	1,80	1,22
19 - Кожи, кожени изделия и обувки	6,44	-3,56	1,57	1,27	0,90	0,52
20 - дървени продукти (с изключение на мебели)	9,42	5,73	1,59	1,47	2,19	1,94
21 - хартия и хартиени продукти	9,49	5,08	1,44	1,36	3,04	3,03
22 - Печат и издателска дейност	3,91	4,45	3,32	2,63	6,04	5,71
23 - кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	...	4,28	1,70	1,73
24 - Химични вещества и химични продукти	1,23	5,64	12,04	6,35	10,89	13,17
25 - каучук и пластмаси	10,55	5,76	2,46	2,98	4,34	4,29
26 - неметални минерални продукти	11,90	3,96	4,57	4,73	4,81	4,13
27 - Основни метали	12,04	1,22	10,45	11,98	4,05	3,34
28 - Производство на метални изделия	13,95	6,95	3,35	4,33	8,34	8,06

29 - Машини и оборудване, неklasифицирани другаде	11,18	7,44	11,44	13,75	10,03	10,22
30 - офис, счетоводна и изчислителна техника	-5,05	2,92	0,75	0,26	1,63	1,64
31 - Електрически машини и апарати	13,42	6,93	3,11	4,19	4,89	5,02
32 - радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	-3,00	4,99	1,18	0,97	4,24	3,86
33 - медицински, прецизни и оптични инструменти	7,97	7,62	0,82	0,89	2,65	3,18
34 - Моторни превозни средства, ремаркета, полуремаркета	-1,90	10,13	0,50	0,20	8,31	8,14
35 - друго транспортно оборудване	13,50	6,37	2,24	2,84	2,54	3,21
36 - Мебели, Преработваща промишленост, неklasифицирана другаде	18,29	3,54	2,51	5,98	3,35	2,79

Раздел 5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЗА ПРОМЯНА НА НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

В края на м.юли 2011 г. МС реши държавните институции да предложат нови мерки за реформи в пенсионната система, здравеопазването, пазара на труда, образованието, бизнес средата и повишаване ефективността на публичните финанси във връзка с доклада на Съвета на ЕС за необходимите действия по Националната програма за реформи 2011-2015 г. и Конвергентната програма до 2014 г.

Визията и целите до 2020 г. следва да отразят необходимостта от относително сближаване на средното равнище на икономическо развитие в Р. България (понастоящем 44% спрямо 100% ниво на БВП ппс на жител за ЕС-27).

Следва да бъдат преразгледани възприетите по-рано нереалистични цели (напр., достигане на средноевропейски нива на доходи на населението до средата на 2013г.), включени във все още актуални национални стратегически документи.

Визията и целите следва да бъдат съпоставени и обосновани с резултатите от подробна макроикономическа прогноза за развитие на икономиката до 2020 г.

Визията следва да отрази осигуряването до края на 2013 г. на необходимите правни, институционални и политически условия, вкл.:

- ясна времева рамка за присъединяване към Евроразоната,
- за икономическо възстановяване и обрат в инвестиционната среда и трудовата заетост,
- за масирани частни и публични инвестиции в базовата инфраструктура и образованието,
- проектна готовност на ключово значими приоритетни национални проекти с бърз и мащабен ефект върху националната икономика, регионите, основните сектори и експорта;

Следва да бъде осигурена ясна, кратко формулирана рамка за конкретни действия, политики и осигуряване на условия за устойчив средногодишен ръст на БВП от мин. 4,5-5% през периода 2014-2020г. вкл.:

- Върховенство на закона, правов ред, институционална и регулаторна среда,
- Контролиран изход от валутния борд и присъединяване към еврозоната,
- Ускорена образователна реформа,
- Предварителна проектна готовност на ключово значими обекти на националната инфраструктура,
- Децентрализация и регионално развитие,
- Развитие на експортни производства, вкл. селското стопанство, хранителната и туристическа индустрия;
- Компенсиращи действия и обрат в демографската и емиграционна ситуация, застаряването на населението, приобщаване на социални групи в неравностойно положение вкл., от етническите общности на пазара на труда (младежи, трайно безработни, обезкуражени, неграмотни, неквалифицирани и демотивирани лица).

Предлагаме актуализация на визията, както следва:

„Осигуряване на среда на правов ред, законност, сигурност за гражданите и бизнеса, приемливо качество на живот и здравеопазване за преобладаващата част от хората и относително намаляване на най-острите социални, вкл. етнически дискурсни различия, чрез радикални подобрения в образованието, инфраструктурата, производителността и заетостта.“

Съответно, за Цел до 2013 - Създаване на условия за ускорено, мащабно икономическо възстановяване, спешно приемане на ключово значими решения за благоприятна правна среда, осигуряване на проектна готовност за масирани публични и частни инвестиции в ключови обекти на базовата инфраструктура и реформи на образователната система, които да се развият ускорено през следващия период (2014-2020 г.).

Изключително важно е да бъде обсъдена и възприета обща интегрирана и измерима национална цел до 2020 г. Предлагаме да бъде обсъдена като целесъобразност и достижимост следната обща цел до 2020 г. - „Достигане на минимално равнище от 60 % на БВП на жител по паритет на покупателна способност спрямо средното равнище в ЕС до 2020 г.“.

Предложената по-горе национална стратегическа цел е амбициозна, но реалистична и достижима при:

- Осигуряване на необходимите правни и институционални предпоставки;
- Определяне на крупни национално значими проекти и съответна готовност за тяхното изпълнение;
- Концентрация на разполагаемите публични средства и частни инвестиции и фокусиране върху ускорено изпълнение на мерки в ключовозначими приоритетни области за реформи.

В подкрепа на предложените по-горе национални цели следва да бъдат отчетени изразените позиции в обръщението на Президента на Р. България при официалното полагане на клетвата в Народното събрание, както и препоръките от становището по икономическите приоритети на Стратегията България – 2020 г., приети от Икономическия и социален съвет през септември 2010 г.

При постигане на успех в реализацията на предлаганите цели, вероятно след 2020-2025г. ще бъдат осигурени условия за достигане цел от 75% на БВП/пч на жител (граничен, прагов критерий на кохезионната политика на ЕС).

Планираният до 2020 г. годишен ръст на БВП в Енергийна стратегия на България до 2020 г. под 3% е изключително неприемлива национална цел. Следването на свързаната пасивна политика на забавено развитие, няма да осигури необходимата скорост на сближаване към ЕС-27, ще съхрани огромното отстояние от средното ниво на производителност и потребление на ЕС, вкл. т.нар. енергийна бедност, ще бъдат ограничени инвестициите в нови енергийни мощности, преносна мрежа, енергийна ефективност, ВЕИ и осигуряване на промишленото енергопотребление на конкурентни цени. Залагането на пасивна стратегия за развитие обезпечава единствено изпълнение на целите за намаляване на парниковите газове, наложени чрез критикувания от водещите ДЧ на ЕС, модел PRIMES (възложен на Атинския технически институт). По този показател България е водеща страна не само в ЕС, но и в целия свят за периода 1988-2020 г., с 50% целево съкращение на емисиите на ПГ при средно 20% за ЕС-27 за периода 2020 г. към 1990 г.

На тази основа следва да се преразгледат предложените осем основни приоритети и препоредят, според възможността за осъществяване спрямо наличните ресурси,

последователност при реализацията, постигане и оползотворяване на очакваните входни и изходни резултати и ефекти до 2020 г., например:

Първи: радикални промени в правовия ред, нормативната и регулаторна рамка, институционален капацитет, въвеждане на Е-Правителство, подготовка и присъединяване към Евронзоната в зависимост от подобряване на икономическата и фискална устойчивост в ЕС;

Втори: ускорени образователни реформи (преди всичко ускорени масирани инвестиции в предучилищното образование за овладяване на официалния език на Р. България и интеграция на маргинализиращите се социални групи, подобряване на материалната база и повишаване на атрактивността и качеството на средното и висше образование);

Трети: инвестиции в ключовозначима национална базова инфраструктура. Преди всичко постигане на минимална вътрешна и взаимна свързаност с икономиката на ЕС (в т.ч. натиск за ускорено изграждане на ж.п. връзката по Коридор №8, мостове през р. Дунав, поне още два тунела през Стара планина и др.), осигуряване на предварителна пълна проектна, управленска и техническа готовност за изпълнение на ограничен брой ключовозначими приоритетни национални проекти;

Четвърти: развитие на безвъглеродна и нисковъглеродна икономика и енергийна инфраструктура, осигуряваща нарастващо потребление на бита и промишлеността на конкурентни цени, преразглеждане на пасивната енергийна стратегия на Р. България до 2020 г. (вкл. на заложения нисък икономически ръст на БВП до 2020 г. – ср.год. под 3%);

Пети (понастоящем два отделни приоритета): развитие на експортни и антиимпортни производства и отрасли, в селското стопанство, в т.ч., възстановяване на собствена ресурсна база, вкл. на животновъдство (например, при сегашен внос от над 80-90% от консумираното говеждо и свинско месо), хранително вкусовата промишленост и туристическа индустрия;

Шести: обвързан фокус върху социалните, етнически дискурсни проблеми, увеличаване на качествена заетост, доходите и ограничаване на равнището на бедност.

Седми: интензифициране на икономиката на знанието, развитие на високопроизводителна индустриална база, технологичното обновяване и иновации, зависещи от постигане на решаващ успех при предходните приоритети – промяна на бизнес средата, подобряване на образованието и развитие на основна инфраструктура, преди всичко за вътрешна и външна взаимно свързаност.

Осми: Регионално развитие (може да се прецени обвързването му към трети приоритет – инвестиции в базова инфраструктура).

Предлаганото преподаване на приоритетите:

- Поставя акцент спецификата на основните проблеми пред икономическото и социално развитие на Република България и създаване на необходими условия за разблокиране на основните фактори и условия за ускорен икономически растеж;
- Осигурява едновременно съответствие с изискванията на стратегията Европа 2020 вкл., интегрираните насоки и седемте водещи инициативи;
- Дава възможност за рамкиране на разполагаемите източници за финансиране на свързаните политики и мерки и проекти по всеки отделен приоритет, като се държи сметка за ограниченият ресурс от 8,8 млрд. евро по КФ, ЕФРР и ЕСФ за периода 2014-2020 г.

При възприемане на предложеното пренареждане на приоритетите, следва да бъде реструктурирано съдържанието на НПР така, че отделните части да отразят новата приоритизация.

В раздел II.I е заявена актуализация до 2020 г. на НПР спрямо предходния документ (НПР 2011-2015 г.), като основните прогнози се ограничават до 2015 г. Липсва каквато и да е яснота по основната макроикономическа рамка за периода до 2020 г. Това не дава възможност да се оценят предлаганите визия и цели в СРНПР, коментирани по-горе, вкл., възможността да бъдат определени количествено измерими цели за напредък в конвергенцията, икономическо развитие и равнище на страната спрямо ЕС-27. Това поставя под съмнение изпълнението на декларираните основни национални цели вкл., спрямо повишаване на заетостта, намаляване на бедността, увеличаване на дела на разходите за НИРД спрямо БВП и други деклариран национални цели по стратегията Европа 2020.

Прогнозната макроикономическа рамка за периода 2011-2015 г. за България и за ЕС очертава достигане на ниво от не повече от 46% на БВП ппс на България спрямо ЕС-27. Запазването в дългосрочна перспектива на изпреварващ темп на ср. год. ръст от 2% спрямо ЕС-27 (2015 г.) осигурява ниво на икономическо равнище от не повече от 51% за българската икономика през 2020 г. спрямо това на ЕС. Това на практика залага стратегия на застой, очертавайки едно „загубено десетилетие“ за икономическото и социално развитие на страната.

Изключително нереалистичен е средносрочният сценарий за нарастване на БВП (2012-2015 г.) основан на значителен ръст на потреблението, при скромнен ръст на инвестициите и отрицателен нетен износ. Предстоящите плащания по външния дълг, необходимостта от подържане нисък бюджетен дефицит, умерен ръст на държавния дълг, при ограниченията свързани с Валутния борд и съхраняваща се неблагоприятна инвестиционна среда, допълнително поставят под съмнение възможността за нарастване на БВП за сметка на потреблението и доходите, вместо върху инвестициите, експорта и новите работни места.

Следва да бъде отразено изпълнението на т.нар. антикризисни мерки (РМС №180/2010 г.), доколкото голяма част припокриват отделните мерки и действия в отделните части на НПР. По голяма част от тях липсва съществен напредък при изпълнението и достигнатите резултати, например промяна на начина на определяне на такса битови отпадъци дискриминиращо бизнеса, мащабни продажби на предписани емисионни единици по т.нар. схема за зелени инвестиции, изграждане на Е-правителство, съществено намаляване на административната тежест и регулации, демонополизация на отделни сектори, възстановяване на данъчен кредит по ДДС, либерализиране на пазарите на ел. енергия и природен газ и др.

При финализиране на окончателния вариант на НПР следва да бъдат отчетени по целесъобразност предложенията на БСК, изпратени на Министерството на финансите и в Секретариата на НСТС за реформи на бизнес средата, пазара на труда, пенсионната система, образованието и здравеопазването, както и осигуряване на проектна готовност на приоритетни национални проекти (www.bia-bg.com).

Изграждането и модернизиранието на инфраструктурата в транспорта, водния сектор (вкл. за изпълнение на задължителни изисквания на ЕС), градското развитие и енергийна ефективност (жилищна политика) няма да може да бъде финансирано изцяло със средствата на КФ и ЕФРР. Изключително ограниченият обем на разполагаемите средства през периода 2014-2020 г. от КФ, ЕФРР и ЕСФ – общо 8,8 млрд. евро, налага императивно:

- Намаляване на общият брой на приоритетите;

- Фокусиране върху финансиране и изпълнение на ограничен брой мерки, проекти и политики с най-мащабен, пряк и бърз ефект върху ръста на БВП, общата и факторна производителност, увеличаване на частните инвестиции, нетният износ на стоки и услуги, заетостта и доходите.

Изключително важно е да бъдат идентифицирани, разграничени и рамкирани по отделни приоритети и години всички основни източници на разполагаеми и потенциални средства, вкл.:

- КФ и ЕФРР;
- Държавен бюджет и извънбюджетни фондове;
- Предоставени квоти за търговия с емисии на парникови газове в Европейската схема и от предписани емисионни единици;
- ПЧП и концесиониране;
- ПЧИ и местни инвестиции и др.

Раздел 6. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Годишници на Агенцията по заетостта, 2008-2011 г.
2. Директива на Съвета 2009/50/ЕС от 25 май 2009 г. относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети страни за целите на висококвалифицирана трудова заетост.
3. „Европейска синя карта“, 2011 г. – „Европейски институт“, проект „Подкрепа за подготовката и успешното прилагане на европейската “Синя Карта” за квалифицирани граждани на трети страни, съобразено с нуждите на работодателите в България“ BG EIF 2009/01-01.01.
4. Изследване за използването на информационно-комуникационните технологии от домакинствата и от лицата между 16 и 74 години, НСИ, 16.12.2011 г.
5. Изследване за използването на информационно-комуникационните технологии и е-търговията в предприятията през 2011 г., НСИ, 16.12.2011 г.
6. Изследване „Младежката безработица в България – фактори, типове безработица, социално-психологически нагласи, държавна политика, програми, ефективност на мерките, очертаване на проблемите“, Февруари 2012 г., агенция „Медиана“.
7. Основни резултати от наблюдението на работната сила през 2011 г., НСИ.
8. Становище и предложения на Управителния съвет на БСК относно проектите на Национална програма за реформи 2012-2020 г.; Стратегическа рамка на Националната програма за развитие на Република България до 2020 г., БСК, 23.04.2012 г.
9. "Global Economic Prospects. Uncertainties and Vulnerabilities". World Bank, Volume 4, January 2012
10. "Scemar 2020. Scenario study on agriculture and the rural world". European commission, December 2006.
11. "Talen Shortage Survey: 2012", Manpower, 2012.
12. Tzanov, V., "Bulgaria: A shift in minimum wage policy", in "The Minimum Wage Revisited in the Enlarged EU", ed. by Daniel Vaughan-Whitehead, Edward Elgar Publishing Ltd., 2010, ISBN 978-1-84980-015-0

Списък на таблиците и фигурите

фигура 1	Прираст на БВП, %	6
фигура 2	Показатели на консолидираната фискална програма, 2007-2011 г.	7
фигура 3	Депозити и кредити в млн.лева, 2007-2011 г.	8
фигура 4	Обеми (млн.евро) и темп на износа и вноса, 2007-2011 г.	9
таблица 1	Основни стокови групи с над 100 млн. лв. прираст на износа през 2011 г. спрямо 2010 г.	9
таблица 2	Основни стокови групи с над 100 млн. лв. прираст на вноса през 2011 г. спрямо 2010 г.	10
фигура 5	Европейски фондове в България, млрд.евро, 2007-2013 г.	11
фигура 6	Фискален резерв, млрд.лева, 2008-2011 г.	12
фигура 7	Структура на фискалния резерв към 29.02.2012 г.	12
фигура 7	Компенсация на наетите лица като дял от БВП, %.....	13
фигура 8	Глобален обем на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) средно за периода 2005-2007 г., и по години за периода 2007-2011 г. в млрд.щ.д.	14
таблица 3	Преки инвестиции в България, млн.евро	14
фигура 9	Преки чуждестранни инвестиции, финансова сметка, търговско салдо в млн.евро, 2007-2011 г.	15
фигура 10	Дял на инвестициите във финансово посредничество, операции с недвижими имоти, строителство и търговия от общия поток на ПЧИ в България, 1998-2011 г., %	15
фигура 11	Бруто образуване в основен капитал, млн.лева, 2007-2011 г.	15
фигура 12	Наети лица, 2007-2011 г.	17
таблица 4	Безработни и обезкуражени лица по възрастови групи, процент	18
фигура 13	Безработни и обезкуражени лица като дял от работната сила на 15-64 навършени години, 2008-2011 г.	18
фигура 15	Безработни и обезкуражени лица като дял от работната сила във възрастовите групи 15-64 навършени години и 15-24 години, 2008-2011 г.	19
фигура 16	Коефициент на безработица сред младите 15-24 години, 2003-Януари 2012 г. (по данни на Евростат“	19
фигура 17	Коефициент на безработица сред младите 15-24 години сравнителни данни за България, ЕС-27 и страните от Евроразоната, 2003- 2011 г. (по данни на Евростат“	20
фигура 18	Дял на младежите на възраст 15-24 години в обезкуражените лица, 2008-2011 г.	20
фигура 19	Безработни лица по степени на образование, 2008-2011 г. в хил. броя и структура	21
фигура 20	Средна работна заплата за страната в лева, 2007-2011 г.	22
фигура 21	Завършили висше образование по области, %.....	22
фигура 22	Разходи за образование (в Евро ППС на един ученик/студент)	23
фигура 23	Темпове на нарастване на задълженията на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката и на БВП за 2006 г., 2009 г. и 2010 г. (предшестваща година = 100)	24
фигура 24	Съотношение на задълженията на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката към БВП към 31 Декември 2005–2010г.	24
фигура 25	Прираст на задълженията на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката към 31 Декември 2005-2010 г., млн.лева	25
фигура 26	Съотношение между приходите от продажби и задълженията на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката 2005 – 2010 г.	26
таблица 5	Задължения на нефинансовите предприятия към 31.12. 2005 г., 2009 г. и 2010 г. по видове в млн. лв.	26
фигура 27	Структура на задълженията на нефинансовите предприятия към 31.12.2005 и 2010г.	27
фигура 28	Темп на нарастване на задълженията към финансови организации и междуфирмени задължения 2005 – 2010 г., Индекси спрямо 2005 г.	27

фигура 29	Кредити на нефинансовите предприятия и дял на лошите и реструктурирани кредити през 2007-2011 г.	28
фигура 30	Междуфирмени, нетни и данъчни задължения към 31.12.2009 и 2010 г.	28
фигура 31	Данъчни задължения на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката към 31 Декември 2005 г.- 2010 г.	29
фигура 32	Осигурителни задължения на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката към 31.12.2005 - 2010 г.	29
фигура 33	Дългосрочни и краткосрочни задължения към 31.12.2009 – 2010 г.	30
фигура 34	Задължения към персонала (към 31.12.2005 - 2010 г.)	31
фигура 35	Просрочените задължения на централно и местно правителство (2003 - 2011 г.)	32
таблица 6	Рамка на движещите сили	35
фигура 36	Относлен дял на лицата между 16 и 74 години, които регулярно използват интернет (всеки ден или поне веднъж седмично)	37
таблица 7	Преки чуждестранни инвестиции в България 1988-2011, млн.евро	64
таблица 8	Коефициент на безработица сред младите 15 до 24 години (декември 2008-2011 г.)	64
таблица 9	Темп на нарастване на безработицата сред младите 15-24 години, измерен чрез коефициента на безработица Декември 2011 г. спрямо Декември 2008 г.	65
таблица 9	Структура и стойност на търговията, SITC 3.	66
таблица 10	Основни данни за сектор „Туризъм“	78

Раздел 7. ПРИЛОЖЕНИЯ

ТАБЛИЦА 7 ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ 1988-2011, МЛН.ЕВРО

Период	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Общо	605,1	866,0	1103,3	903,4	980,0	1850,5	2735,9	3152,1	6221,6	9051,8	6727,8	2436,9	1208,5	1341,2
Здравеопазване и социални дейности	-0,1	-0,3	0,1	-0,1	0,4	-0,1	0,4	1,2	0,8	4,6	2,2	0,8	-10,5	0,1
Финансово посредничество	168,7	103,0	17,7	137,6	136,8	432,4	236,1	667,3	827,5	2175,1	1679,9	681,2	236,2	152,2
Други дейности, обслужващи обществото и личността	0,6	-0,7	17,2	7,4	33,4	22,2	7,5	19,5	65,3	90,5	58,1	-23,0	-27,0	46,0
Преработваща промишленост	220,9	460,6	551,9	289,5	76,8	516,3	435,7	868,2	1078,6	1057,9	628,4	-219,8	583,1	-69,5
Hotели и ресторанти	18,4	22,2	10,7	19,4	8,8	24,7	26,3	52,4	103,2	167,6	99,2	57,7	53,5	56,4
Операции с недвижими имоти, наемодателна дейност и бизнесуслуги	38,0	42,6	146,0	14,2	63,6	163,1	215,6	533,8	1800,5	2597,9	2094,1	527,6	-75,4	42,4
Образование	-0,1	-0,3	1,7	4,9	4,7	2,6	0,0	-0,6	0,1	0,8	0,6	0,3	0,6	0,1
Транспорт, складиране и съобщения	16,8	17,5	20,1	243,3	229,0	153,6	426,5	-108,7	448,4	255,8	-269,5	271,4	57,6	498,4
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода	2,0	-4,9	-15,6	3,0	73,3	7,7	670,8	308,5	352,4	280,1	238,1	307,3	322,3	153,5
Рибно стопанство	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,7	0,1	0,0	0,0	0,2	1,1	0,1	-0,2
Строителство	2,9	21,5	29,2	19,3	35,7	4,6	81,7	171,6	501,0	815,1	611,6	278,1	88,7	44,4
Некласифицирани	1,8	60,8	34,0	23,3	49,2	67,6	113,0	16,2	28,8	159,6	194,9	83,1	108,3	175,9
Селско, ловно и горско стопанство	7,8	2,2	0,0	0,6	1,5	2,2	5,6	9,5	27,8	71,8	59,6	23,5	1,0	9,5
Търговия, ремонт и техническо обслужване на автомобили и мотоциклети, на лични вещи и стоки за домакинството	127,5	142,2	283,9	135,6	255,4	434,9	496,5	576,9	966,0	1313,1	1328,6	402,1	-164,1	223,2
Добивна промишленост	0,0	-0,3	6,4	5,4	11,3	18,7	17,5	36,3	21,4	61,9	1,7	45,6	34,0	8,9
Държавно управление и отбрана; задължително обществено осигуряване										0,0		0,0		

ТАБЛИЦА 8 КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА СРЕД МЛАДИТЕ 15 ДО 24 ГОДИНИ (ДЕКЕМВРИ 2008-2011 Г.)

	2008 декември	2009 декември	2010 декември	2011 декември
ЕС(27 СТРАНИ)	17,4	21,1	21,1	22,2
ИСПАНИЯ	31,4	39,7	43,7	49,3

ХЪРВАТСКА	22,5	26,7	36,4	35,7
СЛОВАКИЯ	19,6	32,3	33,2	35,6
ПОРТУГАЛИЯ	22,5	27,0	26,7	35,0
ИТАЛИЯ	22,6	26,4	28,0	31,0
ИРЛАНДИЯ	18,2	27,3	29,5	29,5
БЪЛГАРИЯ	12,4	19,9	26,2	27,0
ПОЛША	17,7	22,9	24,4	27,0
УНГАРИЯ	21,1	27,9	25,8	26,3
ФРАНЦИЯ	21,5	24,3	23,0	23,4
ШВЕЦИЯ	20,3	25,9	24,1	22,9
БЕЛГИЯ	18,0	23,7	20,9	21,0
ФИНЛАНДИЯ	17,6	22,8	20,7	20,1
ЧЕХИЯ	10,6	20,1	17,1	19,5
ДАНИЯ	9,2	14,0	14,2	14,2
ЛЮКСЕНБУРГ	18,5	15,6	15,0	15,0
МАЛТА	12,4	14,9	13,7	13,7
ХОЛАНДИЯ	6,4	8,8	8,2	8,6
АВСТРИЯ	10,3	9,5	8,0	8,4
ГЕРМАНИЯ	10,6	11,2	9,1	7,9
ЕСТОНИЯ	17,6	32,4	25,8	25,1
ГЪРЦИЯ	23,9	28,8	37,2	н.д.
КИПЪР	9,4	17,0	15,2	27,0
ЛАТВИЯ	19,6	40,7	30,8	н.д.
ЛИТВА	18,6	31,0	34,5	34,4
РУМЪНИЯ	18,1	20,1	22,6	н.д.
СЛОВЕНИЯ	10,0	14,0	14,6	15,3
ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	16,6	19,4	20,3	н.д.
ТУРЦИЯ	22,0	20,8	18,5	н.д.
НОРВЕГИЯ	8,1	9,2	9,1	н.д.

Източник: Евростат, н.д. – няма данни

ТАБЛИЦА 9 Темп на нарастване на безработицата сред младите 15-24 години, измерен чрез коефициента на безработица Декември 2011 г. спрямо Декември 2008 г.

	2008 декември	2011 декември	Темп на нарастване
ЕС(27 СТРАНИ)	17,4	22,2	4,8%
ИСПАНИЯ	31,4	49,3	17,9%
ХЪРВАТСКА	22,5	35,7	13,2%
СЛОВАКИЯ	19,6	35,6	16,0%
ПОРТУГАЛИЯ	22,5	35,0	12,5%
ИТАЛИЯ	22,6	31,0	8,4%
ИРЛАНДИЯ	18,2	29,5	11,3%
БЪЛГАРИЯ	12,4	27,0	14,6%

ПОЛША	17,7	27,0	9,3%
УНГАРИЯ	21,1	26,3	5,2%
ФРАНЦИЯ	21,5	23,4	1,9%
ШВЕЦИЯ	20,3	22,9	2,6%
БЕЛГИЯ	18,0	21,0	3,0%
ФИНЛАНДИЯ	17,6	20,1	2,5%
ЧЕХИЯ	10,6	19,5	8,9%
ДАНИЯ	9,2	14,2	5,0%
ЛЮКСЕНБУРГ	18,5	15,0	-3,5%
МАЛТА	12,4	13,7	1,3%
ХОЛАНДИЯ	6,4	8,6	2,2%
АВСТРИЯ	10,3	8,4	-1,9%
ГЕРМАНИЯ	10,6	7,9	-2,7%
ЕСТОНИЯ	17,6	25,1	7,5%
ГЪРЦИЯ	23,9	н.д.	-
КИПЪР	9,4	27,0	17,6%
ЛАТВИЯ	19,6	н.д.	-
ЛИТВА	18,6	34,4	15,8%
РУМЪНИЯ	18,1	н.д.	-
СЛОВЕНИЯ	10,0	15,3	5,3%
ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	16,6	н.д.	-
ТУРЦИЯ	22,0	н.д.	-
НОРВЕГИЯ	8,1	н.д.	-

Източник: Евростат, н.д. – няма данни

ТАБЛИЦА 10 Структура и стойност на търговията, SITC 3.

Описание на търгованите стоки (SITC Преглед на 3 - 3 цифрено ниво) ↕	Дял в общия износ		Дял в общия внос		Търговски баланс в \$ '000 /		Търговски баланс съотношение Б /	
	2000	2009	2000	2009	2000	2009	2000	2009
011 - Месо от животни от рода на едрия рогат добитък, прясно, охладено или замразено	0,01	0,05	0,15	0,22	-7017	-30772	-0,94	-0,70
012 - Други меса и карантии, годни за консумация, пресни, охладени или замразени (с изключение на ...	0,90	1,19	0,35	2,02	20248	-175997	0,37	-0,35
016 - Меса и карантии, годни за консумация, осолени, в саламура, сушени или пушени; годни за ...	0,00	0,00	0,01	0,03	-550	-4731	-0,86	-0,84
017 - Меса и карантии, годни за консумация, приготвени или консервирани, НСЗ	0,09	0,16	0,10	0,15	-1140	-3626	-0,14	-0,08
022 - Мляко и сметана и млечни продукти, различни от масло или	0,07	0,19	0,16	0,46	-5046	-51039	-0,48	-0,49

сирене									
023 - Масло и други мазнини и масла, получени от мляко	0,00	0,04	0,02	0,08	-1044	-7388	-0,75	-0,40	
024 - сирене и извара	0,35	0,53	0,07	0,17	11209	42423	0,62	0,42	
025 - яйца, птици, и яйчни жълтъци, пресни, сушени или консервирани по друг начин, ...	0,01	0,02	0,02	0,01	-753	1100	-0,57	0,27	
034 - Риби, пресни (живи или мъртви), охладени или замразени	0,02	0,05	0,16	0,22	-7277	-29820	-0,83	-0,71	
035 - Риби, сушени, осолени или в саламура, пушена риба (дори варени ...	0,00	0,02	0,01	0,01	-126	872	-0,31	0,26	
036 - ракообразни, мекотели и други водни безгръбначни, дори без черупки ...	0,14	0,03	0,02	0,01	4882	2217	0,76	0,32	
037 - риби, ракообразни, мекотели и други водни безгръбначни, приготвени ...	0,01	0,02	0,02	0,05	-291	-6799	-0,22	-0,62	
042 - Райс	0,00	0,13	0,10	0,10	-4658	381	-0,94	0,01	
046 - грис и брашно на пшеница и брашно от лимец	0,05	0,08	0,02	0,02	1052	8835	0,33	0,63	
047 - Други зърнени храни и брашна	0,00	0,10	0,00	0,00	-44	12532	-0,20	0,92	
048 - зърнени препарати и препарати от брашно или нишесте, на плодове ...	0,30	1,29	0,28	0,49	-1271	92174	-0,05	0,36	
054 - зеленчуци, пресни, охладени, замразени или просто запазена (в това число ...	0,11	0,23	0,02	0,09	3518	17005	0,65	0,37	
056 - зеленчуци, корени и грудки, приготвени или консервирани, н.д.	0,33	0,45	0,16	0,42	5491	-9111	0,25	-0,07	
057 - Плодове и ядки (не включва петрола ядки), пресни или сушени	0,04	0,02	0,00	0,02	1380	-1150	0,77	-0,16	
058 - Плодове, консервирани, и препарати за плодове (с изключение на плодови сокове)	0,33	0,66	0,04	0,33	11848	33862	0,76	0,24	
059 - Плодови сокове (включително мът от грозде) и зеленчукови сокове, неферментирани ...	0,13	0,05	0,10	0,13	296	-14658	0,03	-0,52	
061 - захар, меласа и мед	0,20	0,85	1,05	0,89	075 - 43075	-33119	-0,72	-0,13	
062 - захарни изделия	0,01	0,03	0,06	0,08	-2583	-9007	-0,83	-0,52	
071 - Кафе и заместители на кафе	0,02	0,20	0,09	0,34	-3645	-29583	-0,69	-0,35	
072 - Какао	0,01	0,03	0,10	0,25	-4709	-37593	-0,88	-0,83	

073 - Шоколад и други хранителни продукти, съдържащи какао, NES	0,04	0,14	0,13	0,38	-4485	-45395	-0,57	-0,55
074 - чай и мате	0,11	0,01	0,01	0,03	3883	-4240	0,79	-0,74
081 - неща хранене на животни (не включително unmilled зърнени храни)	0,50	0,57	0,40	0,66	879	-32388	0,02	-0,17
091 - Маргарин и скъсяване	0,00	0,02	0,08	0,17	-3848	-26084	-0,95	-0,82
098 - Хранителни продукти и препарати, н.д.	0,11	0,30	0,56	0,76	-22685	-86108	-0,71	-0,51
111 - Безалкохолни напитки, н.д.	0,20	0,06	0,02	0,27	7122	-36506	0,78	-0,69
112 - Алкохолни напитки	1,63	0,68	0,30	0,53	53004	4281	0,64	0,02
122 - тютюн, произведен (дори съдържа заместители на тютюна)	0,79	0,70	0,06	0,50	29566	11076	0,83	0,06
211 - кожи (с изключение на кожухарски кожи), сурови	0,22	0,04	0,02	0,00	8425	4597	0,84	0,82
223 - маслодайни семена и плодове, цели или натрошени, от видовете, ...	0,00	0,05	0,01	0,01	-319	4555	-0,95	0,56
232 - Синтетичен каучук, регенерирани гума, отпадъци, изрезки и остатъци от неутвърден ...	0,45	0,00	0,08	0,09	14852	-14287	0,65	-0,93
244 - Корк, естествено, сурово и отпадъци (включително естествен корк на блокове или на	0,00	0,00
245 - Дърва за горене (с изключение на дървени отпадъци) и въглен дърво	0,06	0,03	0,00	0,00	2375	3911	1,00	0,97
246 - Дървен материал на плочки или частици и дървесни отпадъци	0,00	0,02	0,00	0,00	-22	1740	-0,21	0,70
247 - от дърво в незавършен вид или грубо издялан	0,00	...	0,00	0,00	-8	...	-0,51	...
248 - Ууд, просто работил и железопътни траверси от дърво	0,90	0,24	0,05	0,09	34983	18550	0,88	0,39
251 - целулоза и отпадъчна хартия	0,51	0,04	0,20	0,05	11156	-3782	0,36	-0,28
261 - коприна	0,00
263 - Памук	0,00	...	0,00	0,00	-114	...	-0,70	...
264 - юта и други текстилни ликови влакна, NES, суров или обработен, но	0,00	0,00	0,00	...	-6	...	-0,08
265 - растителни текстилни влакна (различни от памук и юта), суров или обработен ...	0,00	0,00	0,00	0,00	-140	29	-0,96	0,10
266 - синтетични влакна, подходящи за предене	0,21	0,02	0,09	0,18	3935	-26464	0,30	-0,81

267 - Други синтетични или изкуствени влакна, подходящи за предене; отпадъци от синтетични или изкуствени влакна	0,00	0,00	0,22	0,11	-10622	-18567	-0,99	-0,98
268 - вълна и други животински косми (включително безразборно камгарирана вълна)	0,05	0,08	0,18	0,27	-6606	-34773	-0,59	-0,62
269 - употребявани дрехи и други износени текстилни артикули; парцали	0,02	0,19	0,08	0,12	-3309	6299	-0,68	0,14
272 - торове, сурови, различни от тези на отделение 56	0,01	0,00	0,00	0,01	214	-2074	0,84	-0,74
273 - камък, пясък и чакъл	0,00	0,00	0,04	0,04	-1601	-6069	-0,84	-0,95
277 - естествени абразиви, NES (включително технически диаманти)	0,00
278 - Други сурови минерали	...	0,00	0,00	0,00	...	-18	...	-0,84
281 - желязна руда и концентрати	...	0,01	...	0,00	...	1165	...	0,55
283 - Медни руди и техните концентрати; Меден камък; циментна мед	...	0,04	0,00	0,18	...	-25766	...	-0,73
284 - никелови руди и техните концентрати, Никелов камък, шлаки от никелови оксиди ...	0,00	...	0,00	0,00	-3	...	-0,32	...
285 - руди и техните концентрати (включително алуминиев оксид)	...	0,00	0,00	0,00	...	-766	...	-1,00
291 - Сурови животински материали, н.д.	0,00	0,00
325 - Кокс и полукокс (включително Чар) на въглища, от лигнит или от торф, ...	0,37	0,00	0,30	0,08	702	-12544	0,02	-0,99
334 - Нефтени масла и масла от битуминозни минерали (различни ...	12,98	12,40	3,01	4,10	390853	995703	0,57	0,42
335 - остатъчна петролни продукти, н.д., и свързаните с тях материали	0,22	0,12	0,15	0,26	1877	-27385	0,11	-0,45
342 - Втечен пропан и бутан	...	0,11	...	0,71	...	-103588	...	-0,78
344 - Нефтен газ и други газообразни въглеводороди, н.д.	...	0,01	10,40	0,04	...	-6519	...	-0,81
411 - животински масла и мазнини	0,01	0,00	0,03	0,08	-991	-13531	-0,62	-0,93
421 - растителни мазнини и масла, "меко", сурови, рафинирани или фракционирано	0,23	0,61	0,11	0,19	4159	50950	0,27	0,45

422 - растителни мазнини и масла, сурови, рафинирани или фракционирано, различни ...	0,02	0,18	0,07	0,17	-2408	-4322	-0,58	-0,08
431 - Животински или растителни мазнини и масла, преработени, восъци; негодни за консумация смеси ...	0,01	0,03	0,18	0,14	-8306	-19364	-0,91	-0,74
511 - Въглеродороди, н.д., и техните халогено-, сулфо-, нитро ...	0,65	0,20	0,08	0,07	23376	14218	0,76	0,37
512 - алкохоли, феноли, фенол-алкохоли и техните халогено-, сулфо-, ...	0,72	0,26	0,22	0,13	19140	14444	0,47	0,25
513 - карбоксилни киселини и техните анхидриди, халогениди, пероксиди и пероксикиселини; ...	0,26	0,12	0,23	0,15	-161	-7736	-0,01	-0,19
514 - азот функционална група	0,46	0,05	0,23	0,13	7743	-14966	0,26	-0,54
515 - Органично-неорганични съединения, хетероциклени съединения, нуклеинови киселини ...	0,13	0,05	0,34	0,15	-11146	-18899	-0,51	-0,58
516 - Други органични химикали	0,10	0,09	0,17	0,12	-4239	-8461	-0,34	-0,27
522 - Неорганични химични елементи, азотни и халогенни соли	0,43	0,21	0,31	0,15	2318	4035	0,07	0,08
523 - метални соли и пероксосоли,-неорганични киселини	0,15	0,33	0,15	0,12	-1217	24516	-0,09	0,37
524 - Други неорганични химически вещества, органични и неорганични съединения на благородни ...	0,05	0,04	0,02	0,03	923	1235	0,30	0,12
525 - радиоактивни материали и свързаните с тях	0,01
531 - Синтетични органични багрилни вещества и езера в цвета, и препаратите, ...	0,00	0,02	0,14	0,08	-6602	-10916	-0,97	-0,72
532 - багрене и дъбилни екстракти, както и синтетични дъбилни материали	0,00	0,00	0,04	0,01	-1846	-1816	-0,83	-0,94
533 - пигменти, бои, лакове и други сродни материали	0,11	0,16	0,71	0,94	-30372	-135931	-0,77	-0,76
541 - медицински и фармацевтични продукти, различни от медикаментите от ...	0,67	0,66	0,54	0,73	1207	-31659	0,02	-0,15

542 - Медикаменти (включително ветеринарни медикаменти)	1,44	2,71	2,11	4,37	-43911	-363612	-0,27	-0,33
551 - етерични масла, парфюм и аромат материали	0,17	0,14	0,64	0,29	-24112	-30327	-0,63	-0,45
553 - парфюмерия, козметични или тоалетни продукти (с изключение на сапуни)	1,84	0,90	0,78	1,03	37717	-50865	0,33	-0,17
554 - сапун, почистващи и полиращи препарати	0,11	0,17	0,85	0,68	-37366	-90272	-0,81	-0,67
562 - торове (различни от тези от група 272)	2,29	0,45	0,10	0,66	90397	-48674	0,91	-0,29
571 - полимери на етилена, в първични форми	0,78	0,23	0,23	0,38	20957	-32435	0,48	-0,34
572 - Полимери на стирена, в първични форми	0,09	0,01	0,08	0,24	-91	-38620	-0,01	-0,94
573 - Полимери на винилхлорида или на други халогенирани олефини, в първични ...	0,01	0,01	0,23	0,23	-10867	-36432	-0,93	-0,93
574 - други полиетери и епоксидни смоли, в първични форми; ...	0,01	0,10	0,38	0,52	-18184	-73078	-0,97	-0,74
575 - Други полимери, в първични форми	0,62	0,31	0,61	0,82	-3892	095 -96095	-0,07	-0,54
58 - Пластмаси в първични форми	0,30	0,78	1,40	1,81	074 - 56074	-195926	-0,69	-0,48
591 - инсектициди, родентициди, фунгициди, хербициди, инхибитори на кълнене ...	0,09	0,10	0,68	0,49	-29818	-67738	-0,80	-0,71
592 - нишесте, инулин и пшеничен глутен; Белтъчни вещества; лепила	0,12	0,20	0,23	0,26	-6225	-17044	-0,39	-0,24
593 - Взривни вещества и пиротехнически продукти	0,05	0,02	0,03	0,01	717	761	0,20	0,18
597 - Готови добавки за минерални масла и други подобни; течни препарати ...	0,02	0,04	0,24	0,16	-10580	020 -22020	-0,84	-0,69
598 - Различни химически продукти, н.д.	0,03	0,19	0,64	0,68	-30534	-88090	-0,94	-0,63
611 - кожа	0,32	0,04	1,11	0,54	-40906	-83404	-0,60	-0,87
612 - Производство на обработени кожи или от възстановена кожа, н.д.; сарашки ...	0,00	0,00	0,00	0,02	-128	-3306	-0,82	-0,78
613 - кожухарски кожи, дъбени или апретирани (включително главите, опашките, крачетата и други ...	0,02	0,00	0,01	0,01	689	-1329	0,55	-0,91
621 - Материали от каучук (например, пасти, плочи, листове, пръти, конци, ...	0,12	0,39	0,15	0,21	-2252	18385	-0,18	0,21

625 - гумени гуми, сменяеми протектори за пневматични гуми, клапи и вътрешни гуми ...	0,08	0,06	0,66	0,77	-28927	-121183	-0,81	-0,89
629 - членове от каучук, н.д.	0,22	0,23	0,18	0,25	18	-10459	0,00	-0,15
633 - Корк произвежда	0,05	0,00	0,13	0,02	-4191	-3848	-0,51	-0,89
634 - за фурнир, шперплат, талашитени плоскости, и друг дървен материал, е работил, НСЗ	0,83	0,80	0,23	0,57	23040	13611	0,50	0,07
635 - Wood произвежда, НСЗ	0,21	0,16	0,06	0,22	5801	-14506	0,48	-0,25
641 - Хартия и картон	0,62	0,32	1,91	1,58	-67922	-221608	-0,57	-0,72
642 - Хартии и картони, нарязани по размер или форма, и изделия от хартия ...	0,16	0,25	0,94	0,87	-39710	-110674	-0,75	-0,62
651 - текстилни прежди	0,66	1,22	0,96	0,59	-19618	66815	-0,26	0,25
652 - памучни платове, тъкани (без тесни или специални тъкани)	0,46	0,19	1,74	1,00	081 - 66081	-141648	-0,63	-0,73
653 - платове, тъкани, от синтетични или изкуствени текстилни материали (не включително тесен ...	0,30	0,20	3,26	1,06	068 - 148068	-149157	-0,86	-0,73
654 - Други тъкани, тъкани	0,21	0,20	1,43	0,67	-61526	-84997	-0,78	-0,61
655 - Трикотажни платове (включително и тръбовидни плетени платове, верижки, ...	0,04	0,30	1,16	1,26	-55284	-170214	-0,94	-0,68
656 - Тюлове, дантели, бродерии, панделки, гарнитури и други артикули от	0,04	0,03	0,41	0,28	-18458	-43200	-0,85	-0,86
657 - Специални прежди, тъкани и свързаните с тях продукти	0,10	0,13	1,07	0,48	-48700	-62457	-0,86	-0,65
658 - конфекционирани артикули, изцяло или предимно от текстилни материали, н.д.	0,88	0,39	0,18	0,24	27573	12523	0,61	0,14
659 - подови настилки и др.	0,18	0,06	0,09	0,11	3053	-10812	0,25	-0,42
661 - вар, цимент и метални строителни материали (с изключение на стъкло ...	0,90	0,17	0,09	0,53	32562	-64677	0,78	-0,58
662 - Глинени строителни материали и огнеупорни строителни материали	0,21	0,21	0,42	0,65	-11807	-81337	-0,40	-0,59
663 - минерална произвежда, НСЗ	0,17	0,22	0,30	0,46	-7647	-46265	-0,35	-0,43
664 - Стъкло	0,06	0,48	0,33	0,46	-13904	-11427	-0,74	-0,08
665 - Стъклени	0,47	1,37	0,22	0,23	8569	147761	0,28	0,66
666 - Грънчарство	0,11	0,01	0,03	0,06	2971	-8054	0,49	-0,74

667 - перли и скъпоценни или полускъпоценни камъни, необработени или обработени	...	0,00	...	0,00	...	324	...	0,47
67 - желязо и стомана	8,95	4,25	3,57	4,58	195902	-189185	0,36	-0,14
68 - цветни метали	11,50	13,89	2,12	2,36	373378	1485810	0,64	0,65
691 - структури и части от конструкции, верижки, от желязо, стомана или алуминий	0,21	0,25	0,39	0,73	-10645	-88973	-0,38	-0,57
692 - метални съдове за съхранение или транспорт	0,11	0,29	0,31	0,25	-10844	-2142	-0,54	-0,03
693 - Изделия от тел (с изключение на изолирани електрически проводници) и фехтовка.	0,04	0,09	0,07	0,17	-1802	-16282	-0,33	-0,39
694 - пирони, винтове, гайки, болтове, нитове и други подобни, от желязо, стомана, ...	0,31	0,08	0,14	0,28	5819	-36881	0,29	-0,64
695 - Инструменти за ръчна употреба или в машини	0,26	0,19	0,19	0,29	1360	-22365	0,07	-0,30
696 - Прибори за хранене	0,08	0,01	0,11	0,10	-1842	-15919	-0,21	-0,90
697 - оборудване на домакинствата от благородни метали, н.д.	0,05	0,28	0,17	0,24	-6098	-1677	-0,59	-0,02
699 - Производство от благородни метали, н.д.	0,74	0,98	0,63	1,32	-350	-88179	-0,01	-0,25
711 - пара или други пари за производство на котли, котли "с прегрята вода, ...	0,06	0,02	0,16	0,06	-5442	-7935	-0,52	-0,61
712 - парни турбини и други парни турбини, както и части от тях, н.д.	0,02	0,01	0,03	0,13	-583	-20742	-0,25	-0,93
713 - Двигатели с вътрешно горене, както и части от тях, н.д.	0,16	0,15	0,43	0,32	-14769	-32868	-0,53	-0,44
714 - Двигатели и мотори, неелектрически, различни от тези на групите, 712, ...	0,02	0,19	0,08	0,15	-3130	004 1004	-0,71	0,02
716 - Въртяща се електрическа централа, както и части от тях, н.д.	0,40	0,26	0,17	0,93	8375	-120942	0,33	-0,63
718 - способност за генериране на машини и части от тях, н.д.	0,45	0,61	1,71	0,12	-65643	62245	-0,64	0,60
721 - Селскостопанска техника (без трактори) и части от тях	0,09	0,43	0,35	1,24	-13255	-149104	-0,64	-0,56
722 - Трактори (различни от тези от позиции от 744.14 и 744.15)	0,01	0,28	0,17	0,62	-7791	-65935	-0,86	-0,47
723 - строителство и завод и оборудване на изпълнителите; части от него	0,12	0,48	0,43	0,53	-15941	-23551	-0,61	-0,15
724 - текстил и кожа	0,08	0,08	0,98	0,20	-45019	-23567	-0,87	-0,53

машини и части от тях, н.д.									
725 - хартиена фабрика и целулозния комбинат машини, машини за рязане на хартия и други ...	0,02	0,01	0,09	0,07	-3977	-10540	-0,75	-0,79	
726 - печат и книговезки машини и части за тях	0,02	0,03	0,23	0,78	-10510	-125886	-0,86	-0,94	
727 - машини за хранително-вкусовата, с изключение на вътрешния пазар); части от тях	0,08	0,10	0,20	0,26	-6370	-29197	-0,48	-0,52	
728 - Други машини и оборудване, специализирани за определени индустрии; ...	0,47	0,45	1,51	1,53	-54769	-195161	-0,58	-0,62	
731 - Машини, работещи чрез отнемане на метал или друг материал	0,56	0,18	0,12	0,16	026 17026	-2550	0,58	-0,05	
733 - металообработващи машини за обработка на метал, синтеровани метални карбиди или металокерамика, ...	0,25	0,05	0,09	0,22	5775	-30276	0,39	-0,71	
735 - Части и верижки и аксесоари, подходящи за използване единствено или главно ...	0,18	0,08	0,09	0,06	3203	777	0,27	0,04	
737 - металообработване машини (с изключение на металорежещи машини), и части от него, ...	0,22	0,14	0,23	0,21	-1872	-16644	-0,09	-0,30	
741 - отопление и охлаждане на оборудването, както и части от тях, н.д.	0,13	0,61	1,15	1,69	-51192	-199632	-0,83	-0,55	
742 - Помпи за течности, снабдени или не с измервателно устройство; ...	0,18	0,14	0,34	0,33	-9476	-35178	-0,39	-0,48	
743 - помпи (с изключение на помпи за течности), въздух или компресори за други газове ...	0,09	0,29	1,38	1,03	-64223	-133468	-0,89	-0,63	
744 - оборудване за механична обработка и части от тях, н.д.	1,31	0,51	0,52	0,77	28697	-58168	0,36	-0,29	
745 - неелектрически машини, инструменти и механични апарати, както и части ...	0,16	0,25	0,52	0,60	-19108	-67034	-0,59	-0,50	
746 - Сачмени или ролкови лагери	0,11	0,31	0,19	0,20	-4866	9267	-0,35	0,12	
747 - кранове, кранове, вентили и подобни устройства за тръбопроводи, котли, ...	1,31	1,04	0,77	0,73	16142	19156	0,17	0,07	
748 - Предаване валове (включително разпределителни валове и	0,10	0,09	0,14	0,17	-2607	-15348	-0,24	-0,38	

колянови валове) и колена; ...									
749 - Неелектрически части и принадлежности за машини, н.д.	0,12	0,11	0,23	0,19	-6086	-17062	-0,38	-0,37	
751 - Канцеларски машини	0,10	0,18	0,26	0,22	-8823	-12693	-0,53	-0,21	
752 - Автоматични машини за обработка на информация и техните единици; магнитни или ...	0,16	0,28	1,69	1,42	-76386	-199873	-0,85	-0,72	
759 - Части и принадлежности (различни от покривала, кутии за носене и ...	0,08	0,20	0,66	0,37	-29389	-34883	-0,82	-0,40	
761 - телевизионни приемници (включително видеомонитори и прожекционни апарати), ...	0,01	1,39	0,40	1,79	-19174	-110759	-0,96	-0,23	
762 - Приемателни апарати за радиоразпръскване, дори с вграден апарат за записване ...	0,00	0,07	0,09	0,05	-4107	1438	-0,96	0,08	
763 - апарати за записване или възпроизвеждане на телевизионен образ и звук ...	0,01	0,23	0,08	0,45	-3780	-44766	-0,90	-0,42	
764 - телекомуникационно оборудване, NES, и части, NES, и аксесоари ...	0,27	0,59	2,36	1,99	-104910	-252625	-0,83	-0,61	
771 - Electric Power Машини (различни от въртящ се електрическа централа на група ...	0,28	0,77	0,22	0,47	588	25632	0,03	0,14	
772 - Електрическа апаратура за превключване или защита на електрически вериги ...	0,74	1,73	1,04	1,89	-20535	-81339	-0,25	-0,15	
773 - Оборудване за разпределение на електроенергия, Nes	0,77	1,96	0,71	1,25	-3075	57275	-0,05	0,12	
774 - апарат електродиагностичните за медицински, хирургически, зъболекарски или ветеринарни ...	0,01	0,10	0,28	0,26	-13379	-29939	-0,92	-0,53	
775 - битови електрически и неелектрически оборудване, Nes	0,14	1,59	0,97	1,40	-42112	-18714	-0,78	-0,04	
776 - топъл, студен катод или фото-Електронни лампи и тръби (например, ...	0,17	0,49	0,56	0,84	-20375	-73125	-0,58	-0,35	
778 - Електрически машини и апарати, н.д.	0,92	1,34	1,02	1,10	-11810	-2875	-0,13	-0,01	
781 - Пътнически автомобили и други моторни превозни средства, предназначени	0,03	0,43	5,89	2,75	-287790	-401359	-0,99	-0,78	

основно за ...									
782 - моторните превозни средства за превоз на стоки, и специално предназначение мотор ...	0,04	0,13	1,48	0,79	-71219	-114810	-0,96	-0,77	
783 - Road моторните превозни средства, н.д.	0,10	0,15	0,69	0,49	-30148	-61472	-0,79	-0,60	
784 - Части и принадлежности за моторни превозни средства от групи 722, 781, 782 ...	0,14	0,25	0,68	0,90	-27946	-116227	-0,71	-0,63	
785 - Мотоциклети (включително мотопедите) и велосипеди, моторизирани и немоторизирани; ...	0,06	0,37	0,09	0,22	-1966	13522	-0,27	0,16	
786 - Ремаркета и полуремаркета за останалите превозни средства не механично задвижвани; ...	0,10	0,08	0,25	0,29	-8049	-38066	-0,49	-0,64	
791 - железопътните превозни средства (включително въздушни влакове) и свързаното с тях оборудване	0,06	0,51	0,32	1,12	-12977	-118404	-0,71	-0,46	
792 - Самолети и прилежащото оборудване; космически превозни средства (включително спътниците) ...	0,05	0,27	0,85	0,16	-39746	10145	-0,90	0,16	
793 - кораби, лодки (включително кораб на въздушна възглавница) и плаващи съоръжения	0,19	0,24	0,03	0,23	6265	-5919	0,68	-0,08	
811 - Сглобяеми конструкции	0,13	0,05	0,09	0,10	916	-9261	0,09	-0,41	
812 - санитарни, водопроводни и отоплителни тела и фитинги, н.д.	0,81	0,57	0,14	0,22	26803	41010	0,67	0,36	
813 - осветителни тела и фитинги, н.д.	0,20	0,14	0,19	0,25	-1084	-22913	-0,06	-0,38	
821 - мебели и части за тях; спално бельо, дюшеци, матраци, ...	1,30	1,72	0,52	1,08	28458	51929	0,36	0,13	
83 - пътнически артикули, ръчни чанти и подобни съдове	0,47	0,24	0,11	0,14	14141	9291	0,57	0,16	
841 - за мъже или момчета палта, пелерини, якета, костюми, сака, панталони, къси панталони, ...	4,08	2,66	0,32	0,48	153485	279253	0,83	0,63	
842 - За жени или момичета палта, пелерини, якета, костюми, панталони, къси панталони, ...	4,95	3,32	0,21	0,41	195170	379845	0,90	0,73	

843 - за мъже или момчета палта, пелерини, якета, костюми, сака, панталони, къси панталони, ...	1,14	0,51	0,34	0,12	30708	48191	0,48	0,54
844 - за жени или момичета палта, пелерини, якета, костюми, панталони, къси панталони, ...	2,12	2,05	0,92	0,55	42641	184817	0,32	0,50
845 - членове на облекло, текстилни тъкани, независимо дали са трикотажни или ...	4,39	2,62	1,12	0,70	070 127070	236994	0,54	0,50
846 - Аксесоари за облекло, от тъкани, плетени или не ...	0,14	0,52	0,60	0,42	-23640	569	-0,68	0,00
848 - членове на облекло и допълнения за облекла, различни от текстилни ...	0,08	0,05	0,13	0,17	-2839	-21583	-0,29	-0,61
851 - Обувки	2,83	1,49	0,88	0,86	74203	59324	0,46	0,17
871 - Оптични инструменти и апарати, н.д.	0,02	0,01	0,02	0,08	-494	-12249	-0,28	-0,79
872 - инструменти и апарати, н.д., за медицински, хирургически, зъболекарски ...	0,07	0,30	0,52	0,56	-22224	-51883	-0,78	-0,39
873 метра и броячи, н.д.	0,02	0,07	0,05	0,14	-1725	-13857	-0,58	-0,43
874 - измерване, проверка, анализ и контрол на инструменти и апарати, ...	0,26	1,22	0,77	0,71	-27188	45923	-0,56	0,16
881 - фотографски апарати и оборудване, НСЗ	0,03	0,02	0,07	0,03	-2568	-1926	-0,54	-0,24
882 - фотографски и кинематографски доставки	0,31	0,40	0,19	0,11	3714	35919	0,17	0,49
884 - Оптични стоки, н.д.	0,16	0,10	0,07	0,11	3243	-5278	0,33	-0,17
885 - ръчни и стенни часовници	0,05	0,02	0,03	0,08	608	-9832	0,16	-0,64
891 - оръжие и боеприпаси	0,00
892 - печатни материали	0,13	0,17	0,31	0,34	-9972	-33482	-0,48	-0,42
893 - статии, н.д., от пластмаси	0,41	1,09	1,01	1,27	-32383	-64831	-0,49	-0,18
894 - бебешки колички, играчки, игри и спортни стоки	0,38	0,65	0,35	0,68	-1259	-25111	-0,04	-0,12
895 - офис и канцеларски консуматииви, НСЗ	0,08	0,06	0,10	0,13	-1657	-13855	-0,19	-0,47
897 - бижута, златарски и сребърни изделия, както и други предмети	0,08	...	0,13	...	-10796	...	-0,35
898 - Музикални инструменти и части и принадлежности за тях; плочи, магнетофонни ленти ...	0,06	0,02	0,26	0,02	-10222	-465	-0,66	-0,10
899 - Разни видове	0,12	0,16	0,63	0,60	-25950	-78505	-0,73	-0,64

изделия, н.д.									
96 - монети (различни от златни монети), които не са законно платежно средство	0,00
971 - злато, непарична (с изключение на златни руди и концентрати)	...	0,09	...	0,01	...	10711	...	0,81	...

^a / Минус вноса и износа в сегашната американска \$ '000

^b / Търговското салдо, разделена от сумата на износа и вноса

ТАБЛИЦА 11 Основни данни за сектор „Туризъм“

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
БРОЙ										
Комплекси за туристическо настаняване	914	1 059	1 306	1 555	1 844	2 018	2 128	2 250	2 272	:
Хотели	755	849	1 016	1 230	1 348	1 526	1 646	1 784	1 823	:
Туристически къмпинги	20	15	19	18	17	15	13	12	10	:
Ваканционни жилища	:	:	:	:	218	206	196	168	163	:
Други	139	195	271	307	261	271	273	286	276	:
БРОЙ СТАИ										
Хотели	61 038	69 584	80 149	90 593	95 632	841	990	014	218	:
ЛЕГЛОВА БАЗА – БРОЙ ЛЕГЛА										
Комплекси за туристическо настаняване	143 707	158 865	190 040	221 144	247 016	613	672	353	621	:
Хотели	133 369	143 960	170 956	200 940	211 565	303	706	193	442	:
Туристически къмпинги		1 889	1 598	1 482	1 424	4 450	4 463	2 156	1 385	184
Ваканционни жилища	:	:	:	:	13 785	13 064	12 062	10 409	10 336	:
Други	8 449	13 307	17 602	18 780	17 216	17 783	17 748	20 366	19 659	: